

**ХААН ШАРГАЙ
НОЁНИИЕ
ХҮНДЭЛЭН
ЁНОЛХО ЗАРШАМ**

12 н.

**Пунцэг
БАЛДАНДОРЖИЙН
ХЭЖЭНГЫН
ДАСАНАЙ
ТҮҮХЭ**

23 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Эхэ нутагаа эб хамта мандуулая!

Буряад Үнэн

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной
октябриин 8
Среда

№ 38 (21988)

Гарагай 4
www.
burunen.ru

ҮРГЭН БУРЯАД ОРОНДОМНАЙ - УУГАН ХЭЛЭНЭЙ ҺАЙНДЭР

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зург

МҮНХЭ АРШААНДАЛ ТҮРЭЛ ҺАЙХАН ХЭЛЭМНАЙ

13 н.

ПОЧТА
РОССИИ

ПОЧТА РОССИИ
с 1 сентября 2014 года
ОТКРЫВАЕТ ПОДПИСКУ
на периодические издания
России и Зарубежья
на 1 полугодие 2015 года

*Подписка
принимается во всех
отделениях почтовой
связи республики*

Лучшие условия доставки:

- на домашний адрес
- на абонентский ящик
- до востребования
- на адрес предприятия

Ветеранам и участникам Великой Отечественной войны,
инвалидам 1 и 2 группы скидка 20% на услуги связи

тел. 8(3012) 21-45-38; 21-42-11; 21-63-90

«ШАМБАЛЫН СЭСЭГҮҮД» - гайхалтай ном.
Буряадай элитэ уран зохёолшо Цырендулма Дон-
догойн «ШАМБАЛЫН СЭСЭГҮҮД» гэнэн ном «Бу-
р्याад үнэн» Хэблэлэй байшангай 16-дахи кабинеттэ
худалдажа абыт гэжэ уряалнабди. Поэдэй өөрын
шүлэгүүднээ гадна оршуулгануудын, зохёохы ажал
ябуулга тухайн шэнжэлэлнүүд үгтэнхэй.
Илангаяа сэнтэйн гэхэдэ, Ц.Дондогойн шажан
мүргэл тухай, жэшээлбэл, «Ямандагын хубилгаан»,
«Агуухэ хубилгаан», «Милын дуулал» гэхэ мэтэ
һонирхолтой бүтээлнүүдын бии. «Найман гэгээн»
мун лэ үгтэнхэй.

Энэ хаягаар хандахада болохо:
г.Улан-Удэ, ул.Каландаришвили, 23,
Дом печати, кабинет 16
(телефон 21-50-52)

"АЛТАН НАМАР-2014" ГЭНЭН ЯАРМАГ АЖАЛАА ЭХИЛБЭ

Улаан-Үдэ хотын эдэе хоолой дэлгүүрнүүдтэ амаралтын үдэрнүүдэй яармаг ажаллажа эхилбэ. Тиигэжэ хотын ажаһуугшад сэхэ хүдөө ажахын хоол үйлдбэрилэгшэдһөө огородой эдее худалдан абаха аргатай болобо бшуу.

Үнгэрэгшэ амаралтын үдэр энэ яармаг нээлгэнэй баяр хотын дэлгүүрэй түбтэ үнгэрөө. Мүн үшөө дүрбэн талмайнуудта бүхыдөө республикын 15 аймагуудһаа 60 гаран үйлдбэрилэгшэд ерээжэ, өөһэдынгөө ургуулһан овош, үйлдбэрилһэн консервэнүүдые наймаалһан байха юм.

Хүдөө ажахын яаманай хорооной түрүүлэгшэ Жамсо Гунзыновой хэлһээр, энэ яармаг "Буряад орондо бүтээгдэһэн" гэнэн хэмжээнэй шугамаар эмхидхэгдэнэ.

-Энэ яармаг хадаа хүдөөгэй үйлдбэрилэгшэдые хотын дэлгүүр дээрэ ямаршые түлбэриггүйгөөр гаргаха, тэдэнэй үйлдбэри дэмжэхэ, худалдаа наймаань гүйлгэхэ, арад зондоо мэдүүлхэ, дэлгэрүүлхэ гэнэн гол үүргэтэй юм, - гэжэ Жамсо Паламович онсолбо.

"Буряад орондо бүтээгдэһэн" гэнэн акци хадаа байгша оной июнь һарада Буряад орондо эмхидхэгдэһэн "Хүдөөгэй аяншалгын" уласхоорондын ехэ хуралдаанай үедэ эхи абаһан байна.

Яармаг эмхидхэгшэдэй һанамжаар, хүн бүхэн түрэл нютагаа, Буряад ороноо дэмжэхэ, хүгжөөхын тула нютагтаал үйлдбэрилэгдэһэн эдее хоол худалдан абаха ёһотой. Ушар юуб гэхэдэ,

өөрынгөө нютаг газарта үйлдбэрилэгдэһэн эдее хоол бээдэ хорогүй, сэбэр гэжэ эли. Гэхэтэй хамта, хүдөө ажахын үйлдбэри шэрүүхэн байгаалин уларилда ябуулагдадаг ха юм даа.

-Оролдосо ехэтэйгээр, гарзатайгаар үйлдбэрилһэн эдее зүйл энэ сагта худалдан абажа, нютагайнаа ажахынуудые дэмжэхэ гэшэ нютаг зоной уялга ха юм даа. Огородой эдее зүйлнүүд нэгэ бага үнэтэйшые һаа, зүгөөр, сэбэр, ямаршые хороото бодосгүй гэжэ мэдээжэ ха юм даа, - гэжэ Улаан-Үдэ хотын захиргаанай үйлдбэриин, дэлгүүрэй ба аяншалгын хорооной түрүүлэгшэ Александр Лагаев тэмдэглээ.

ҮНЭГЭТЭЙН ҮЙЛДБЭРИ ЭДЕЭНЭЙ ЗҮЙЛНҮҮДЫЕ ДЭЛГЭЭ

Загарайн аймагай Үнэгэтэйн огородой ба жэмэсэй "Агро В" гэнэн ажахы энэ үдэр өөһэдын үйлдбэриин зүйлнүүдые дэлгэжэ, арад зондо амталуулаа. Овошор шанагдаһан эдее зүйлнүүд, элдэб хүдөөгэй жэмэсүүдээр шанагдаһан амтан эдее хоолнуудые хүн зон амталжа эдеед, дары түргэн худалдан абаа.

Совет засагай үедэ ажалта түгэс ажаллаһан

энэ ажахы хүндэ сагта хаагдаагүй, ходол ажаллажа байгаа. Ерэхэ жэл энэ ажахы 80 жэлэйнгээ ойн баяр тэмдэглэхэнь.

Эмхиин гүйсэдхэхы директор Галина Синявинагай хэлһээр, мүнөө энэ ажахы 2 гектар талмай дээрэ огородой эдее ургуулдаг ба хүдөөгэй зонһоо худалдан абажа, ажаллаа эрхилнэ. Бүхыдөө ажахыда 100 хүн ажаллана. Мүн Хитад гүрэнэй мэргэжэлтэд баһал хамһалсадаг байна.

Гэхэтэй хамта, энэ ажахын эдее зүйлнүүд ургуулһан шалгагдадаг, ургуулһан эдее зүйлнүүд шалгалта гаража, үнэмшэлгэ абадаг.

Огородой эдее зүйлнүүд октябрь һарын дүүрэтэр амаралтын үдэрнүүдтэ ажаллаха, харин ноябрь һараһаа мяханай зүйлнүүдэй яармаг дэлгэгдэхэ юм.

**Цырегма САМПИЛОВА,
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото-зурагууд.**

ЭНХЭРЭЛ, ТЭСЭБЭРИ ЕХЭТЭЙ «ЭТИГЭЛ» ТҮБЭЙ АЖАЛШАД

Мүнөө наһатайшуулай гү, али сэсэн ухаатайшуулай һайн үдэр томилогдожо тэмдэглэдэг һайхан заншалтай болообди. Ниитэмнай наһатайшуулдаа намарай дунда һара соо үргэлжэ тусхай анхарал хандуулаа гэнэн үүсхэл гарганхай. Зарим залуушуул мүнөө амиды мэндэ ябаһан үбгэн абаяа, хүгшэн эжыгээ эдэ үдэрнүүдтэ амаршалха, баярлуулха, тэбэрхэхэ, таалаха аза талаантай. Харин заримашуул иимэ аргагүй болонхой, халаглан шаналхаар.

Буянтай гэхэ гү, али талаантай гэхэ гү, хүнүүд үхибүүдтэ үргүүлжэ, гурбан зөөлзнииэ үзэжэ, үндэр наһатай болодог. Харин хүнэй наһан соо элдэбын юмэн болодог гэшэ ааб даа. Ород араднай дэмы бэшэ хэлэдэг: «Ажаһуужа, наһанай эсэстэ хүрэхэ гэшэ хахалһан тала газар гаталһандал».

Үндэр наһатай болоод, шадал шандааһаа буурахадаа, хаяанай болохо, зобохо тулиха, тамын орон гэшые бэе дээрээ үзэхэ ушар дайралдадаг. Шалтагынь элдэбын, ээмэтэйнь бэдэрһэнэй орой үлүү. Иимэ мүү үйлын үриин заяанай эрьесэ таһалхын түлөө ехэ хүндэшые, гомдолтойшые һаань, муугаа мөртаха, хүлисэхэ шадал хүн өөрөө өөртөө олоо һаань һайн.

Иимэ хүнүүд нютаг соомнай байна. Нэгэ жаахан «ди-

ваажанай» орон бии болгонхой. Энэмнай хадаа «Этигэл» гэжэ түб. Мокровой гудамжада, 27-дохи гэр. Энэ «диваажан» соо 18 наһанһаа 100-гаад наһатайшые болоһон 400 – гаад хүнүүд байна. 800 гаран үндэр наһатай ба эрэмдэг бээтэй хүнүүдэй гэртэнь ошожо, туһаламжа үзүүлнэ.

Эдэ буянтай, талаан ехэтэйшүүлтэй 300-гаад «Бурхадууд» хүдэлнэ. Ехэ «Бурханиинь» Дугар Балданов, орлогшонь Любовь Рампиловна болонно. «Бурхад» гэжэ дэмы, ехэдүүлжэ хэлэнэгүйб. Энэ газарта, энэ ажалда хүдэлдэг хүндэ эрилтэнь хадаа сагаан, нигүүлсэхы сэдэхэлтэй, зөөлэн абари зантай байха ёһотой, ёстой амиды «Бурхад». Хэнэйш мэдэһээр, жаа үхибүүд ба үндэр наһатайшуул адли-

нууд болодог гүб даа. Элдэбын зүрхөөшые үбдэшэхөөр ушарнууд сохом болодог ёһотой. Тиигэбэшые арга боломжо оложо, тэнсэлдүүлжэ, тэсбэритэйгээр хүдэлнэ. Хүн бүхэн иимэ ажал хэжэ шадахагүй.

Мүнгэн зөөри мүнөө сагта дүүрэн хүрэхэ гэжэ юун байхаб даа. Тиимэһээ түлбэрээр, хаанахишые, ямаршые наһатайшуулые эндэ хэды хоног соо эрхим шанарай байрада байлгажа, амтатой хоол барюулжа, тусхай эмшэ-аргаша мэргэжэлтэндэ үбшэ хабшынь элирүүлжэ, таарамжатай арга хэжэ, бэе махабадын һайн болгожо, амаруулжа табиха аргатай. Хото аймагуудаар, дасангуудааршые аяншалуулдаг.

Эндэ байдаг хүнөө эдее тухай һурахада, үдэрэй дүрбэ юу эдихээ һананабши, тэрэниеш шанаад үгэдэг гэнэ. Хүнүүд булта бээ угаанхай сэбэрнүүд, хүлһэнэй үнэр үгы, хубсаһаниинь угаагданхай, гэр байра досоо, газаагүй нягта.

Эндэ манай Буряад Республикын Засаг түрэ ба Арадай Хурал ехэ анхарал хандуулдаг, туһалдаг байна. Энэ

баримта намайе ехэ гайхуулаа ба баярлуулаа. Һүүлшын хэды жэлнүүдтэ буряад яһатан эндэ олон болоо гэжэ тэмдэглэгдэнэ, зуунай 30-40 хубинь. Гансашые эндэ бэшэ, ондоо иимэрхүү газарнуудта баһа. Бодолгото болохоор!

Арад зоной ниигэмэй хүгжэлтэ али шатада ябанаб гэжэ сэгнэлтэ үгэхын түлөө үтлһэн хүнүүдтэ ямар хандаса харуулагдаһан, тэрэһээ болодог гэжэ мэдээжэ ха юм. Ниигэмэй хүгжэлтын шатамнай дээшэ гү, али доошоо гү, энэ хадаа ажал үйлдбэриһөө сэхэ дулдыдадаг.

Эрдэмтэд ба ноёд шадалтай байһан сагтаа зондоо һайн ажалай «зэмсэг» гартань барюулха ёһотой, уялгатайбди. Зон һайн «зэмсэгтэйл» һаа, үбгэдэ, хүгшэдөө үргэхэ мүнгэхэниие өөһэдөө олохо.

Баяд ноёд, юрын зонууд, иимэрхүү байрануудта үргэл хээл, нүгэлөө сагааруулжа, буян олоёл!

«Этигэл» түбэй ажалшадта дордо дохинобди! Бүри ехэ тэсбэритэй, нигүүлсэхы сэдэхэлтэй байгыт даа!

Һасарнай Булад.

Һүүлшын һонин

ЭРХИМ БАГШАНАРТА - ГҮРЭНЭЙ ДЭМЖЭЛГЭ

Багшанарай мэргэжэлтэ һайндэрые дашарамдуулан, заншалта ёһоороо Россиин Федерациин ба Буряад Республикын эрхим багшанарта мүнгэн шангууд барюулагдаа.

2006 онһоо эхилээд, Россиин эрхим багшанарта Россиин Президентын болон Буряад Республикын Толгойлогшын шангууд олгуулагдадаг болонхой. Энэ жэл Россиин Федерациин 10 багшанарта 200 мянган түхэригэй сертификадууд болон 14 багшанарта республикын Толгойлогшын 50 мянганай сертификадууд барюулагдаа.

2014 он Соёлой жэл гэжэ тодорһон ушараар хүгжэмэй һургуулинуудай эрхим багшанарые ёһолоо.

Мүнөө жэлэй энэ ёһолол эрхим багшанартай уулзалгаар эхилһэн байна. Багшанар эрдэм һуралсалай шухала асуудалнуудаар дүхэриг шэрээ үнгэргөө. Багша болон олонитын харилсаан тухай, һурагшадтай түрэлхид һуралсалай ябасада хабаадалсаха гү, багшын кодекс хэрэгтэй гү гэхэ мэтэ асуудалнууд зүбшэгдөө. Мүн мүнөө үеын шэнэ онол арга, ажалта һуруинууд, хайшан гэжэ үхибүүдые хүмүүжүүлхэ тухай эрхим багшанар хэлсээ.

Цырегма САМПИЛОВА.

Хүдөө ажахын болон буйлуулгын үйлэдбэрийн хүдэлмэрилэгшэдэй үдэрөөр!

Хүдөө нютагай хүндэтэ ажалшад, эдээ хоолой болон буйлуулгын үйлэдбэрийн хүдэлмэрилэгшэд, хүдөө ажахын ветеранууд!

Буряад Республикын Правительствоын, Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө та бүгэдэниие мэргэжэлтэ хайндэрөөртнай амаршалнабди!

Тус хайндэрэй намар тэмдэглэгдэдэгын миин бэшэ юм. Юуб гэбэл, энэл үедэ хүдөө ажахын ээлжээтэ хаһа түгэсэдэг: тарилга - ургаса хуряалга, мүн таряашаднай дунгүүдээ согсолжо, ерээдүйнгөө түсэбүүдые табидаг гээшэ. Мүнөө республикын хүдөө ажахын үйлэдбэрилэгшэдтэ орёошог жэл тулалдаа. Тиимэһээ танай оролдолгын болон хүнгэн бэшэ ажалай дүнгүүд бүришые сэнтэй.

Буряад Республикын Правительство болон Буряад Республикын Арадай Хурал республикын хүгжэлтэдэ агропромышленна комплексын үзүүлдэг шухала нүлөөе хайн ойлгодог. Мүнөө бидэнэй урда ехэ зорилго табигданхай – Буряад оронойнгоо болон бүхыдөө Росси гүрэнэйнгөө эдээ хоолой талаар аюулгүйе хангаха. Энээнине шийдхэын тула республика дотор хүдөө ажахын, эдээ хоолой болон буйлуулгын үйлэдбэрийн продукция

хэмжээнүүдые дээшэлүүлхэ шэнэ арганууд зохёогдонхой. Буряадтамнай мяханай мал үсхэбэрилгын, овоц болон хартаабха тарилгын халбаринуудта, буйлуулгын үйлэдбэридэ хэдэн ехэ инвестиционно проектнүүд амжалтатай бэелүүлэгдэнэ. "Буряад Республикада агропромышленна комплекс болон хүдөө дэбисхэрнүүдые хүгжөөлгэ" гэһэн гүрэнэй программа хоёрдохи жэлээ хүдэлжэ байна. Тиин суг хамта оролдобол, бидэ республикагай хайн шанартай, үнэгүй эдээ хоолоор хангажа шадахабди.

Түрэл Буряадайнгаа аша туһада бээ гамнангүй хүдэлдэг та бүгэдэндэ баяр баясхаланаа мэдүүлнэбди! Жаргал, элүүр энхые болон эгээл хайн хайханиие бултандатнай хүсэнэбди!

Буряад Республикын Толгойлогшо – Буряад Республикын Правительствоын Түрүүлэгшэ В.В.НАГОВИЦЫН.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон та бүгэдэниие мэргэжэлтэ хайндэрөөртнай – Хүдөө ажахын болон буйлуулгын үйлэдбэрийн хүдэлмэрилэгшэдэй үдэрөөр амаршална!

Буряад ороной амжалта түгэс хүгжэлтэ хадаа республикын социально-экономическа хайн байдалай үндэһэ нуури болодог агропромышленна комплексой нягта холбоотой.

Хүдөө ажахын болон буйлуулгын үйлэдбэрийн хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэл ехэтэй, шэлэһэн хэрэгтээ үнэн сэхэ байһаниинь сэгнэгдэшгүй. Та бүгэдэндэ үнэн зүрхэнһөө баяр баясхаланаа мэдүүлээд, элүүр энхые, дундаршагүй жаргал, хайн хайханиие болон хараалһан түсэбүүдээ амжалта түгэс бэелүүлхыетнай хүсэнэбди!

Хороной Түрүүлэгшэ А.П.ПОПОВ.

Һүн далай салгидуулха ажал эршэдүүлхэ

СЛГАН ЭДЕЭГЭЭ ДЭЛГЭРҮҮЛЭЕЛ

Ямаршы алаабхида мүнөө ороходо, хаана-яанаһаа асарагдаһан, 2-һоо 6 процент үдхэн гэжэ бэшэгдэһэн дүүтэй үнгэ янзын тетрапакедүүд хүрэн табяатай байдаг. Сэнгыншы баһал тэдыһээ эды хүрэтэр гээд лэ, аржытар байха. Пакедүүд дээрэ тэдындэ гаргагдаа, тэдындэ хүрэтэр хадагалжа болохо гэжэ байха. Ойлгоходошһи, хахад жэл соо яхашыегүй һүн: хэды бусалгажа, югээ нэмжэ холижорхиходонь, хахад жэл соо ээдэхээ болишодог юм даа? Ээдэһэн һүүерөө бидэ тараг бэрижэ, тэрээгээрэ айраг хуруудаа бэлдэнэбди; бүлэжэ, үндаа харяаха хүрэнгээ, амтатай тоһоёо гарганабди; хүрэнгээ бозо болоторнь эдхэжэ, аарсаяа бусалгажа уунабди, харин тэрэ пакедүүд соохи үнэхөөр муудаһан һү үлэн гуригна хойшые эдижэ үгэдэггүй! Иигээд байхада, бидэ өөһэдынгөө һүүер өөһэдыгөө хангажа шадахагүй байна гүбди?

Һая үнгэргэгдэһэн Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министрствын коллегийн суглаанда энэ асуудал шангаар табигдаба. Министрэй нэгдэхэ орлогшо, хүдөө ажахын продукция үйлэдбэрилхэ, болбосоруулха хорооной түрүүлэгшэ Михаил Костриков элидхэл соогоо һүүлэй дүрбэн жэлэй үедэ юһэн һү үйлэдбэрилдэг ажахынүүдые шэнэлэн нэһлэбээбди, байгуулаабди гэжэ мэдүүлээ. Мүнөө республика соомнай Захаамнай, Хориин, Хойто-Байгалай аймагуудһаа бэшэ, бүхы аймагуудта 18 ажахынүүд хүдэлнэ. Тиибшые тэдэнэй найманиинь зун, нажарай үедэ хүдэлнэ. Буряад орон соо хэды ехэ һүн наагдаашые һаа, наймаанда гарангүй, һү болбосоруулдаг ажахынүүдтэ хүрэнгүй үлэнэ гэшэб? Хүн зонһоонь һү худалдан абажа шаданагүйбди. Харин тиихэдэ Буряадаймнай Правительство һү, мяха худалдан абахын хэрэгтэ горитойхон мүнэгэ һомолно: һүүлэй гурбан жэлдэ аймагуудта 33,7 сая түхэриг эльгээгдээ, теэд тэрэнэй 25,7-ниинь лэ (76%) хэрэглэгдээ. Мүнөө үедэ арбан нэгэн аймагуудта һү тушаан абадаг стационарна болгодоогүй - 85,

Кабанскын, Загарайн, Ивалгын аймагуудта дүрбэн лэ стационарна пунктнууд хүдэлнэ. Тиимэһээ олонхи зон һааһан һүеэ тушааха аргагүйдэнэ.

Хайшан гэжэ хүн зонһоо һү худалдажа абанабиди гэжэ акционернэ "Молоко Бурятии" нээмэл нэгдэлэй генеральна директор Анатолий Раднаев, Эдын аймагай гулваа Валерий Цыренов, Мухар-Шэбэрэй "Искра" колхоз" СПК-гай түрүүлэгшэ Василий Коршунов болон Елена Помакина гэгшэд суглаанда хабаадагшадта хөөрөжэ үгөө. Бултанай ажал хэрэг болон бэрхэшээнүүд дүтэрхы байна. Нэн түрүүн һү тушаан абаха тусхай пунктнуудые дары түргэн байгуулха шухала. Эндэ һү хадагалхадаа хүргэжэ байха, шанарыень элирүүлхэ, шалгаха, шүүхэ, сэбэрлэхэ, юулэхэ хэрэгсэлнүүдые, хажуугарнь һү зөөхэ тусхай машинануудые абаха хэрэгтэй. Зонһоо һү ехээр абажа байбал, баһал социальна асуудалнууд шийдхэгдэнэ. Нэгэ бүлэ үдэртөө арбаншые литр тушаагаад байбал, гэр бүлэдөө гэмгүйхэн мүнгэтэй болохо ха юм. Зарим хүнүүд худалдан абадаг сэнгын даншые һаа бага гэжэ һанаа ааб даа, тиибшые "шамарланхаар, бажуу шангаар" гэжэ арадай сэсэн үгэ бү мартаа. Сентябрьин эхиндэ литр һү 15 түх.40 мүнгөөр абадаг байгаа, харин "Молоко Бурятии" нэгдэл 21 түхэригөөр абана. Энэл нэгдэл эгээл ехээр сагаан эдээ – 53 %, харин аймагуудай бүхы үйлэдбэринүүд бэшэ 47 процентыень үйлэдбэрилнэ. Тиихэдэ һү үйлэдбэрилхэ гурбан ажахытай "Буркоопсоюз" оройдоол 4% сагаан эдээ үйлэдбэрилнэ. Һанаад үзэхэдэ, энэл ехэ бүлгэм тушаан абаха ажал эрхилхэ байгаал даа.

"Буряад орондо 2015-16 онуудта хүдөөгэй коопераци-нэгдэлнүүдые хүгжөөлгэ" гэһэн тусхай шэглэлтэй программа бэлдэгдээд, баталамжада байна. Энэ түлэбөөр материально-техническэ үндэһэ һуурияа хайжаруулан хүгжөөхэ хэрэгтэ гүрэнэй талаһаа туһаламжа болгон, грантнууд үгтэхэ болоно. Энэ мүнгэн туһаламжа байра байдалаа үргэдхэхэ, шэнэ онһото хэрэгсэлнүүдые тодхохо, шэнжэлэлгын лабораторинуудые байгуулха, тусхай автотранспорттай болохо хэрэгүүдтэ аргагүй хэрэгтэй

болохо. Теэд энэ грант абахын тулада өөрынгөө талаһаа 40 процентыень оруулха ёһотой, тиихэдэ 60 процентынь сэбэр грант боложо үгэхэ. Тоолоод үзэхэдэ, яһала олзотой хэрэг – грантын хэмжээн 27 сая түхэригтэ хүрэхэ.

Мүнөө үедэ һү болбосоруулдаг үйлэдбэринүүд оройдоол хахад хэмжээн соогоо хүдэлнэ, тиимэһээ яажа хүгжэхэб даа. Тиихэдэ аймагуудай олонхи үйлэдбэринүүд хэдэн арбаад жэлдэ хэрэглэгдэжэ байһан үнидэ хуушарһан хэрэгсэлнүүдээр хүдэлнэ. Энэ талаар "Молоко Бурятии" ажахы бараг байдалтай, мүн баһа өөһэдынгөө үйлэдбэрилһэн зүйлнүүдые хайнаар наймаалхын тулада ехэ ажал ябуулна. Бэрхэ мэргэжэлтэдые хабаадуулжа, өөрын онсо "нюртай" болонхой. Тиихэдэ аймагуудай үйлэдбэринүүдэй гаргаһан "Родимая Джидинка", "Родное Прибайкалье" гэхэһээ бэшэ ондоо гоёе брендүүд үгы шахуу. Теэдшые "родная", "родимая" гэжэ яһала хайн үгэнүүд аад, дабтагдажал байхадаа, хайниинь барагтайхан ааб даа. Гансал эдэ үгэнүүдһээ ондоо хэлэхэдэшые ухан, уншахадашые бэлэн, шагнахадашые дулаахан үгэнүүд байнгүй яахаб. Ходоодо зоной һанамжа шагнажа, һонирхожо, ямар юумэндэ анхаралаа хандуулхаб гэжэ нүдэндэ дулаахан үнгэ будагтай, ялас гэхэн үгэ хүүртэй упаковконуудтайгаар гаргажа байбал, өөһэдынгөө нютага үйлэдбэрилэгдэһэн зүйлнүүдые амаршые хүн дуратайгаар абахал даа. Энэмнай тиимэ ехэ хүндэ бэшэл даа, гаргашань мэтэр харюулагдаха ха юм. Мүнөө олонхи зон холоһоо асарагдаһан эдээ хоолой зүйлнүүдтэ этигэмжгүйгөөр хандадаг болонхой, нютагайнгаал шанартай хоол хомог абахые оролдоно. Теэд манайхин абанал ааб даа гээд лэ, тэрэл ёһоороо гаргашаяал дурадханад.

"Саг сагтаа" гэжэ мүнөө бүхы юумэндэ, илангаяа эдээ хоолой зүйлнүүдтэ шанга эрилтэнүүд табигдана. Тиимэһээ наймаанда гаргагдаха эдээ хоол дээдын шанартай байхаһаа гадна, бүхы эрилтэнүүдтэ тааруулагдаһан, ариг сэбэрээр болбосоруулагдаһан байха ёһотой. Хэдэн һуралсалай семинарнууд үнгэргэгдөө, эндэ тэндэһээ мэргэжэлтэд уригдажа,

зуугаад ажалшад хургагдаа. Теэд дүрбэн мянган хүдэлмэришэдые бултыень хургажархихамнай хүндэшг хэрэгшые һаань, иигэн тиигэн үнгэрнэ бэд даа гэхэн саг үнгэрөө, ажалшадайнгаа мэргэжэл саг соонь дээшэлүүлхэл хэрэгтэй.

Саашадаа һү һаали дээшэлүүлхэ, һүнэй, бүхыдөө сагаан эдээнэй үйлэдбэри хүгжөөхэ ажарбуулга 2013-2020 онуудта хүдөө ажахые, эдээ хоолой зүйлнүүдые болбосоруулха үйлэдбэринүүдые хүгжөөхэ гүрэнэй программаар ябуулагдаха ёһотой. Энэ түлэбтэ баһал үшөө нэмэлтэнүүд, шэнэ инвестиционно проектнүүд оруулагдажал байхал даа. Буряад орон соомнай һү һаали дээшэлүүлхэ талаар мянгаһаа дээшэ толгой мал ажаллаха томо болон зуугаад үнээдые һааха бага фермэнүүдые байгуулха, һү ехэтэй үүлтэртэ мал үдхэхэ ажал үргэнөөр ябуулаар хараалагдана. Ородуудай хэлэдгээр, "молоко у коровы на языке" гэжэ малай хоол бэлдэлгэдэ ехэ анхаралаа хандуулха хэрэгтэй. Буряад орондомнай тала дайда гэшэ бии, гэбшые ехэ-ехэ колхоз, совхозуудай һалан һандарһанһаа хойшо ямар ехэ талмайнууд миин хаягдаад, шаралза халхайда даруулоод, харгана бургааһанда диилдэжэ, намагжахань намагтажа, хүбхэнтэжэ байна гэшэб. Газар уһандаа ёһотойл эзэд болохо ёһотойбди. Тиихэдэ һаалишадай болон үйлэдбэрилэгшэдэй хоорондохи харилсаануудые хайжаруулха талаар ажал эршэдүүлхэ хэрэгтэй. Нютаг нютагуудай гулваанар зонһоо һү худалдан абаха ажал үргэдхэхэдөө, багахан ажахынүүдые хамтадхажа, ажарбуулгын үргэдхэхэ гэхэн ажал үргэнөөр ябуулха болоно. Хамтын хүсэн хэээдэшые гансаһаа хүсэтэй гэжэ булта ойлгонобди. Мүн баһа гүрэншые туһаламжа үзүүлхэдэ, томо ехэ ажахынүүдта найдана.

Сэнгэ РИНЧИНОВ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной октябрийн 6 - 10

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
06.10 9.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
06.10 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ
Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)

"Россиин Федерациин налогууд болон суглуулбари татабаринууд тухай хууляар Россиин Федерациин субъектүүдэй мэдэлдэ дамжуулагдаһан Буряад Республикада налогово гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
06.10 15.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон

(түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)
"Һунгуулин хуулида хабаатай Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
07.10 10.00 каб.322

"Захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
09.10 14.00 Бага танхим

"Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай мурдэлгэ тухай" Буряад Республикын Хуулида оруулагдаха захибаринууд тухай
10.10 10.00 каб.309

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон

(түрүүлэгшэнь А.П.Попов)
"Хүдөө ажахын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй пенсидэ һара бүрийн нэмэлтэ мүнгэн тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
07.10 14.00 каб.212

дые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
07.10 10.00 каб.119

"Гүрэнэй болон муниципальна мэдэлэй газарай участогуудые түлбэриггүйгөөр үмсэдэ үгэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
08.10 10.00 каб.119

"Россиин Федерациин Газарай кодексто, "Хүдөө ажахын газарнуудай эрьесэ тухай" Федеральна хуулида болон Россиин Федерациин Захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай кодексто хубилалтануудые оруулха тухай" 560283-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай (газар ашаглаха эрилтэнүүд болон дүримүүдтэ хабаатай)
09.10 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэнэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олонитын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон

(түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)
"Россиин Федерациин арадуудай соёлой баялигай объектүүд (түүхын болон соёлой баялигууд) тухай" Федеральна хуулин 23-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" федеральна хуулин түлэб тухай
06.10 14.00 каб.212

"Номой сангай хэрэг тухай" Федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" федеральна хуулин түлэб тухай
07.10 14.00 каб.212

"Үндэнэ соёлой автономии тухай" Федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" федеральна хуулин түлэб тухай
08.10 14.00 каб.212

"Буряад Республикын гүрэнэй шагналнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
10.10 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон

(түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)
1. "Россиин Федерацида һуралсал тухай" Федеральна хуулин 66-дахи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" 544961-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай (һуралсалай ниитэ нэгэн оршом хангалгада хабаатай)

2. "Россиин Федерацида һуралсал тухай" Федеральна хуулин 86-дахи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" 577037-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай (хуулин наһа гүйсөөгүйшуулые сэрэгэй болон гүрэнэй бусад албанда бэлдэхэ зорилготой нэмэлтэ програмнуудадар һуралсал эмхидхэлгын болон бэлүүлгын асуудалнуудые гуримшуулха талаар)

3. "Россиин Федерацида эрхэтэдэй элүүрые хамгаалгын юрэнхы дүримүүд тухай" федеральна хуулин 83-дахи статьяда хубилалтануудые

орүүлха тухай" 472427-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай

4. "Тамхинай утаанһаа болон тамхи татаһанай хойшолонһоо эрхэтэдэй элүүрые хамгаалха тухай" федеральна хуулин 12-дохи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" 558226-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай
06.10 14.00, 14.30, 15.00, 15.30 каб.218

Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөн:
"Буряад Республикада һуралсал тухай" 2013 оной декабрийн 13-ай 240-V дугаарай Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай
07.10 зүбшэһэнэй ёһоор

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхые хамгаалгын талаар хороон

(түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)
"Кабанскын аймагай социально-экономическа болон байгаали хамгаалгын шийдхэгдээгүй асуудалнууд" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай
07.10.10 10.00 каб.203

"Буряад Республикын гүрэнэй мэдэлэй хүдэлсэгүй зөөрийн объектые "Захааминай аймаг" муниципальна байгууламжын үмсэдэ түлбэриггүйгөөр дамжуулан үгэхыень Буряад Республикын Правительствата зүбшөөлөө үгэхэ тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
08.10 10.00 каб.203

"Буряад Республикын тусхай гэр байрын жасаһаа гэр байра үгэлгын дүрим тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
09.10 14.00 каб.203

III. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

М.М.Гершевич – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ
08.10 9.00-12.00 каб.118/327

Б.Н.Ботоев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хорооной түрүүлэгшэ
08.10 14.00-17.00 каб.118/309

В.Г.Ирильдеев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхые хамгаалгын талаар хорооной түрүүлэгшэ
08.10 14.00-17.00 каб.118/211

ПОЛОЖЕНИЕ О ФОТОКОНКУРСЕ «СЕЛФИ ПО-БУРЯТСКИ»

1. Общие положения

Настоящее положение регламентирует порядок проведения фотоконкурса «Селфи по-бурятски» (далее – фотоконкурс). Фотоконкурс «Селфи» проводится по инициативе Издательского дома «Буряад үнэн».

Фотоконкурс преследует творческие и социально-культурные цели и не является коммерческим мероприятием.

Селфи (Selfie от англ. Self – сам, само; в рунете также распространены названия «себяшка», «самострел»), он же

фотоавторпортрет — разновидность авторпортрета, заключающаяся в запечатлении самого себя на фотокамеру, иногда при помощи зеркала, шнура или таймера.

2. Цели

- Сохранение и развитие материальной и духовной культуры бурятского народа;
- популяризация бурятской национальной одежды, традиций пошива национальной одежды;
- воспитание и формирование эстетических вкусов подрастающего поколения на основе традиционной национальной культуры.

3. Учредитель

Издательский дом «Буряад үнэн».

4. Участники

В конкурсе могут принять участие все желающие, которые пришлют свое селфи в национальных костюмах или с какими-либо другими символами или предметами бурятской культуры.

Проставить под своими селфи хэштег #bur_unen. Желательно написать краткую аннотацию о том, в каком костюме или с каким предметом запечатлен автор селфи; Ф.И.О., место работы или учебы, почтовый и элек-

тронный адрес, контактный телефон.

5. Особые условия

Передавая работы на конкурс, автор автоматически соглашается на публичное использование его работ.

6. Сроки проведения фотоконкурса

В период с 4 октября 2014 по 19 февраля 2015 года.

1 этап – открытое голосование в соц.сетях (селфи с хэштегом #bur_unen публикуются в официальной группе в vk.com/burunen; facebook.com/burunen).

2 этап – выбор лучших работ, среди прошедших

во второй этап, определяет жюри.

Победители официально объявляются в дни празднования Сагаалгана-2015.

7. Организация фотоконкурса

Издательский дом «Буряад үнэн»:

- осуществляет сбор и обработку материалов конкурса.

- готовит работы для рассмотрения жюри.

8. Награждение победителей

Победители фотоконкурса будут награждены памятными призами и дипломами.

Манай хөөрлөөн

Эрдэм һуралсалай министр Алдар Дамдинов:

“БУРЯАД ХЭЛЭ ШУДАЛХА ЁНОТОЙБДИ ГЭЖЭ МЭДЭРХЭ ХЭРЭГТЭЙ”

- Алдар Валерьевич! Ээлжээтэ намар буряад хэлэнэй габшагай нара тэмдэглэгдэнэ. Энэ гаршаг юрэ һайндэр болоод лэ, нүгөө намар хүрэтэр мартагдашагай тула танай яаманда буряад хэлэ хүгжөөлгын талаар ямар ажал ябуулагдана гэшэб?

- Буряад хэлэ хүгжөөлгын асуудалаар ганса габшагай нара соо ажал бүтээхэ бэшэ, мүн үдэр бүрийн ажал ябуулагдаж байха шухала. Мүнөө жэл буряад хэлэ хүгжөөлгын талаар гүрэнэй программа абтаа бэлэй. Тэрэниие гүйсэдхэхэ гэшэ манай яаманай үялга болоно. Энэ талаар ехэ олон түсэбүүд табигданхай. Эндэ ниитэ эмхинүүд эдэбхитэйгээр хабаадалсаһаниинь ехэ һайшаалтай. Энэ асуудал хэдэн шухала шэглэлээр ябуулагдаха болоно.

Түрүүшын шэглэл - буряад хэлэнэй хэшээл заалгын шэнэ онол аргууд болоно. Мүнөө дээрээ буряадай гүрэнэй университетэй багшанар болон республикын буряад хэлэнэй эрхим багшанар гээд ажалта бүлэг байгуулаад, ажалаа ябуулжа байна. Энэ ажал холдол тогтонгүй хэгдэжэл бай-

гаал даа. Гэбэшье мүнөө сагта хэдэн хубилалта, нэмэлтэ, һэлгэлтэнүүд оруулагдана.

- Буряад хэлэнэй багшанарые шэнээр бэлдэхэ, мэргэжэлынь дээшэлүүлхэ болоно гү?

- Буряад Республикын 1-дэхи лицей һургуулийн үндэһэн дээрэ мэргэжэл дээшэлүүлгын һуралсал хэгдэнэ. Тэндэ мүнөө үе сагай эгээл һүүлшын онһото онол аргууд хэрэглэгдэнэ. Гэхэтэй хамта Татарстанда дэлхэй дотор түрүүшынхией татаар хэлэ шудалалгын электронно байдалта онһо хэрэглэгдэнэ онол аргаар манай буряад хэлэнэй тухай программа ашаглагдажа байна. Энэ ехэ һонин юумэн. Манай һурагшад ба багшанар түргэн мурөөр хэлэ шудалха аргатай болохо. Үшөө нэгэ шухала зүйл гэхэдэ, ганса манай Буряад оронһоо гадуур холо ажаһуугшад түрэлхи хэлээ шудалха аргатай болохо.

- Гэхэтэй хамта, һайн шанартай эрдэм мэдэсэтэй мэргэжэлтэдэй асуудал шийдэхээр гэшэ гү?

- Энэ нилээн хүндэ асуудал гэшэ. Хэдэн шэглэлүүдээр түсэб табигданхай. Зүүн зүгэй институттай хэлсэ-

жэ, буряад хэлэнэй таһагта буряад хэлэнэй багшанарай бюджетнэ һууринуудые байгуулха. Мүнөө сагта һургуулида шэнэ онол аргатай буряад хэлэнэй багшанар хэрэгтэй болоод байна. Мүн мүнөө һургуулинуудта ажаллажа байһан багшанар мэргэжэлээ дээшэлүүлгын һуралсал гараха. Энэ талаар ажал ябуулагдажа байна, хэдэн ажалта програмнууд абтанхай, бэлүүлэгдэжэ эхилээ. Тэдэнэр һуралсалай эмхинүүдтэ болон 1-дэхи лицейе үндэһэлэн ашаглагдана.

- Буряад хэлэ шудалха, нэбтэрүүлхэ гэшэ ганса һургуулийн үүргэ бэшэ ха юм даа. Олоной хүсөөр

бэлүүлэгдэхэл бэшэ гү?

- Манай ажалай үшөө нэгэ шухала шэглэл хадаа буряад хэлэ хүгжөөлгын хэрэгтэ олониитые, гэртэхиние, түрэлхидые хабаадуулха зорилго табигданхай. Ганса һургуулийн хүсөөр буряад хэлэ шудалагдахагүй гэжэ эли. Тиимэһээ манай зарим һургуулинуудта һонин проектүүд бэлүүлэгдэжэ, тэрээндэнь үхибүүдэй хүгшэн аба, эжынэр хабаадалсана. Хэлэ шудалхын хэрэгтэ хэлээ хэрэглэхэ талмай хэрэгтэй ха юм даа. Бүхы үхибүүд гэртээ буряадаар дуугардаг гэртэ-хинтэй бэшэ, тиимэһээ буряад хэлэ мэдэдэг зон һургуули ерээжэ, үхибүүдтэй харилсадаг байха. Тиигэжэ бултадаа гэр бүлөөрөө буряадаар дуугаржа эхилхэл ёһотойбди. Тиимэһээ бүгэдэндэ хандажа, буряад хэлэтэй зон үхибүүдтээ буряадаар дуугаржа туһалагты гэхэ байнаб.

- Буряад хэлэ заабол һургуулинуудта үзүүлхэ гһэн шүүян гарабашье, һайн дураар үзэхэ тухай хуули баталагдаа хааб даа. Хэлэ үзэхэгүйб гһэн зон байна гэшэ гү?

- Сингапурай жэшээ тухай би августын суглаан дээрэ хэлээ һэм. Тэндэ хэдэн хэлэ

үзэгдэхэдэнь, һурагшадын алишье газарта һуража, хаанашье ажал хэхэ аргатай бэрхэ зонууд хүмүүжүүлэгдэнэ. Манай һургуулинууд энэ дүршлөөр ажаллаха ёһотойл даа. Хэдэн хэлэ адлихан шудалжа ябаһан хүнэй саашанхи харгы ульгам, урагшатай байдаг ха юм.

Һургуулинуудта һайн дураар буряад хэлэ шудалагдабашье, һургуули бүхэн буряад хэлэ шудалха арга боломжо һурагшадтаа олгуулха болоно. Буряад хэлэ хэрэглэхэ талмайнуудые зохёохо, мүнөө зарим һургуулинуудта энэ ажал ехэ һайнаар ябуулагдажа байна. Буряад хэлэнэй хүгжэхэ байдал зохёохо хэрэг хүшэр хүндэшые һаа, бэлүүлмээр асуудал ха юм даа.

Түрэлхидтээ, багшанартаа, үхибүүдтээ хэлсэжэ, эбээ олоод ажаллабал, буряад хэлэ дэмжэгшэд олошорхо бшуу. Тиигэжэ үхибүүд буряад хэлэ шудалха гэшэ бусад хэшээлнүүдһээ дутуугүй шухала гэжэ мэдэрдэг болохол даа.

- Алдар Валерьевич! Асуудалнуудтамнай харюусаһандатнай ехэ баярые хүргэнэб! Һайнта даа! Цырегма САМПИЛОВА.

Буряад Республикын Правительство

Буряад Республикын Һуралсалай болон эрдэм ухаанай министерство

Буряадай гүрэнэй университет

Зүүн зүгэй институтай Буряад хэлэнэй болон заалгын методикын кафедра

“БУРЯАД ХЭЛЭНЭЙ ҮДЭР” ГЭҢЭН РЕСПУБЛИКАНСКА ҺАЙНДЭРЭЙ ХЭМЖЭЭНДЭ

“ЭРХИМ ДИКТАНТ-2014” ГЭҢЭН ҺУРАЛСАЛАЙ ХЭМЖЭЭ ҮНГЭРТЭЛГЫН

ДҮРИМ

“Эрхим диктант” гһэн һуралсалай хэмжээн хадаа буряад хэлэн дээрэ зүбөөр бэшэхэ соёл хамгаалга болон хүгжөөлгэдэ туһалха үүргэтэй.

“Эрхим диктантын” зорилго – дуратай бүхы зондо буряад хэлэр мэдэсээ шалгаха арга олгохо, ажаһуугшадтай дунда буряад хэлэ хэрэглэхэ дадалынь һайжаруулха, буряад хэлэ үзэхэ һонирхол түрүүлхэ.

Хэмжээнэй шийдэхэ асуудалнууд:

- дуратай бүхы зондо диктант бэшүүлжэ, буряад хэлээр мэдэсээ шалгаха арга олгохо;

- “Бэшэг мэдэхэгүй байлгые усалгалтын табан минутын” болон алдунуудые шалган шэнжэлһэнэй ашаар хабаадагшадтай мэдэсые дээшэлүүлхэ;

- Хэлэ хэрэглэлгын дадалай хэмжээ дээшэлүүлхэ.

Хабаадагшад: 16-тай болон 16-һаа дээшэ наһатай зон.

“Эрхим диктантын” дүнгүүд иимэ номинацинуудаар согсологдодог:

- “Эрхим зүб бэшэгшэ”;

- “Эрхим бэшэгшэ – наһанай амаралтада гарагша”

- “Эрхим бэшэгшэ – олзын хэрэг эрхилэгшэ”;

- “Эрхим бэшэгшэ – һурагша/оюутан”;

- “Эрхим сэбэрээр бэшэгшэ”.

“Эрхим диктант” хэмжээндэ хоёр бүлэгтэй нэгэндэнь хабаадажа боломоор:

1-дэхи бүлэг – һургуулида буряад хэлые түрэлхи хэлэн шэнгээр үзэһэн хабаадагшад (хэлэ мэдэхэ хүнүүд);

2-дохи бүлэг – һургуулида буряад

хэлые гүрэнэй хэлэн шэнгээр үзэһэн хабаадагшад (хэлэ һайн мэдэхэгүй хүнүүд).

Хэмжээ үнгэргэхэ саг: 2014 оной октябриин 18-ай 11 саг. Харин хабаадагшадые бүридхэлдэ абалга 10 сагһаа эхилхэ.

Хэмжээ үнгэргэхэ газар: Буряадай гүрэнэй университет, 8-дахи һуралсалай байшан (Ранжуравай гудамжын 4-а” гэр, 8501, 8503 аудиторинууд).

Хэмжээ үнгэргэхэ гурим:

1-дэхи шата: 2014 оной октябриин 1-15 – аймагай шата;

2-дохи шата: 2014 оной октябриин 18 – түгэсхэлэй шата.

Хэмжээнэй түрүүшын шата аймагай хэмжээндэ (үгы гэбэл, эмхинүүдэй болон эмхи зургаануудай хэмжээндэ) үнгэргэгдэхэ. Аймагай (эмхиин/эмхи зургаануудай) шатын илагшад түгэсхэлэй шатада хабаадаха аргатай. Түгэсхэлэй шатада хабаадаһын тула 2014 оной октябриин 15 болотор мэдүүлг оруулха хэрэгтэй. Түгэсхэлэй шата байгша оной октябриин 18-да Улаан-Үдэ хотодо үнгэргэгдэхэ.

Сэгнэгдэхэ гол хэмжүүрнүүд:

- үгэнүүдые болон мэдүүлэлэй сэгнэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр бэшэлгэ;

- нарин сэбэрээр бэшэлгэ.

Эмхидхэлэй хороон

Тус хэмжээ үнгэргэлгые эмхидхэлэй хороон хангана.

Эмхидхэлэй хороон “Эрхим диктантын” текстнүүдые, хэр бэшэһые шалгалгын ниитэ нэгэн эрилтэнүүдые бэлдэхэ болон тэдэниие сахилга хинаха.

Эмхидхэлэй хорооной бүридэлдэ ороно гэбэл:

Түрүүлэгшэнь – Б.Д.Цырендоржиева, хэлэ бэшэгтэй эрдэмэй кандидат, доцент, Буряадай гүрэнэй университеттэй Буряад хэлэнэй болон заалгын методикын кафедрые даагша;

Эмхидхэлэй хорооной гэшүүд – Б.В.Гындынцыренов, Яһатан хоорондын харилсаануудай болон эрхэтэдэй үүсхэл хүгжөөлгын хорооной ахамад шэнжэлэгшэ;

Д.Д.Санжина, хэлэ бэшэгтэй эрдэмэй доктор, Буряадай гүрэнэй университеттэй Буряад хэлэнэй болон заалгын методикын кафедрын профессор;

Ц.Б.Базарова, хэлэ бэшэгтэй эрдэмэй кандидат, доцент, И.Калашниковай нэрэмжэтэ хотын номой сангай хүдэлмэрилэгшэ;

С.А.Дашиева, педагогикын эрдэмэй кандидат, Буряадай гүрэнэй университеттэй Буряад хэлэнэй болон заалгын методикын кафедрын ахамад заагша;

Буряад хэлэнэй болон заалгын методикын кафедрын заагшад.

Хэмжээнэй дүнгүүдые согсололго:

Эмхидхэлэй хороон номинаци бүхэнөөр дүнгүүдые согсолжо, илагшадые элирүүлхэ. Илагшад дипломуудаар болон үнэтэ шангуудаар шагнагдаха.

“Эрхим диктант” хэмжээнэй илагшадые шагналгын баяр ёһолол 2014 оной октябриин 24-дэ 17 сагта Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын театр соо үнгэргэгдэхэ.

Хэмжээн тухай нэмэлтэ мэдээсэл абаха гэбэл, иимэ хаягаар хандаха-

да болоно: БГУ, Зүүн зүгэй институт (Ранжуравай гудамжын 4-дэхи гэр), 8-дахи һуралсалай байшан, 8313-дахи аудитор, Буряад хэлэнэй болон заалгын методикын кафедра.

Хэмжээндэ хабаадаха тухай мэдүүлгэнүүдээ (хабсаргалта харагты) 2014 оной октябриин 15 болотор БГУ-гай Зүүн зүгэй институттай Буряад хэлэнэй болон заалгын методикын кафедрада 8313-дахи аудиторидо тушааха хэрэгтэй. Гадна baigma@mail.ru гһэн электрон хаягта эльгээхэдэ болоно.

Харилсаха утаһанууд: 8-908-590-6483 – Цырендоржиева Баирма Дамбиевна; 8-914-980-2090 – Дашиева Соелма Анандуевна.

Хабсаргалта
“Эрхим диктант-2014” хэмжээндэ хабаадаха тухай мэдүүлгэ

Обог _____
Нэрэ _____
Алдар _____
Аймаг _____
Эмхи/эмхи зургаан _____
Тушаал _____
Бүлэг _____
Наһан _____
Паспортын баримта мэдээнүүд: _____
сери _____
№ _____
Үгтөө _____ 20 _____ оной _____ “ _____ ” _____
ИНН-эй дугаар _____
Хаяг _____
Утаһан: гэрэй _____
гар _____
E-mail _____

Бандида хамба ламын тушаал хэргэмэй байгуулагдахаар 250 жэлэй ойдо

ЭХЭ НЮТАГ ЫАНАГДАНА

Алас холын Америкэдэ ажаһуудаг буряад зоной эблэл 12-дохи Бандида хамба лама Даша-Доржо Этигэловэй эрдэни мүнхэ бээдэ зорюулагдаһан выставкэ-уншалга сентябриин 28-да Нью-Джерси штатта оршодог «Ницан» дасанда унгэргэбэ.

Дулаахан наралиг үдэр эндэ табяад зон суглараа. Дасангай ламанар амгалан байдалай, монгол шүхата улад түмэнэй жаргалтай, энхэ элүүр ажаһуухын тула маани уншаа. Монгол-Америкын соёлой эблэлэй президент Санж Алтан, тус эмхийн гэшүүн Б.Чингэлту, «Үбэр-Монголой хүнэй эрхын мэдээлэлэй үртөөнэй» эдэбхитэд Т. Энхбат, У. Чулуу, Б. Түмэн-Үлзы, Монголой заншалта соёлой жасын президент Д. Бямбахуу, Ницан дасанай секретарь Кетти Омбадыков болон бусад хальмаг, халха монголшүүд буряад зоной энэ арга хэмжээе халуунаар дэмжэлсэжэ ерэлсэ. Россиин буддын шажанай заншалта Сангын Этигэловэй институтдаа

Я.Васильева хадагуудые, аршаан, санзай зондо эльгээһэн байгаа. Хальмаг зоной «Улаан залаата» телестудийн оператор А. Надбитов гоё найхан зурагуудые буулгажа абаа.

Энэ хэмжээн таба-зургаан жэлэй туршада ехэ найнаар унгэргэгдэнэ. Эмхидхэлэй ажалда эдэбхитэйгээр хабадалсагшадай нэгэн Зоригто Чимитдоржиной хэлэнээр, «Бандида хамба лама Даша-Доржо Этигэловэй нэрэмжэтэ энэ хэмжээн холо газарта байгааша буряад зоной, мүн бүхыдөө монгол туургатанай нэгэдэжэ, нягтаржа, бэе бээ дүнгэлсэхэ, хэлээ, соёлоо нэргээхэ, үхи хүүгэдэ элинсэг хулинсагайнгаа заншалаар хургаха зорилготой юм». Бандида хамба лама Д-Д. Этигэловэй гайхамшагта наһан тухай хөөрэнэн зохидхон выставкэ дэлгээтэй, Багшын абажа ябаһан хэрэгсэлнүүд мүн лэ табяатай байгаа. Залуушуул, үхи хүүгэд, дунда наһанайшые зон эндэ ерэжэ, нютаг зонтоёо уулзаа, выставкэ хонирхоо, аршаанһаа, хадагһаа хүртэлсөө, наадаа. С.Бакшеев, Б.Соктоев, Э. До-

ржиев, Ч.Маланов болон бусад түргэн хугасаада шатар наадаа. Үндэһэн арадайнгаа эдэе хоол – бууза, таһалһан талхатай шүлэ, хүтэй ногоон сай зон амталжа, сэдхэл тэниглэн, нонин хорьмойгоо яаралгүй хөөрэлдэн тараа бэлэй. Америкэдэ ажаһуудаг буряад зоной эблэлэй эдэбхитэд – Д. Цыбикова, Г. Буд, З.Чимитдоржин, А.Цыдыпов, Б.Манзарханов, Д.Бальжитова, Э. Доржиев, О.Бадмаев, Ч. Жигмитдоржиев, зониие машинаараа түлөөһэгүй асарһан Оскар жолоошоншые энэ нютаг зоной уулзалгын найнаар унгэрһэндэ шадахысаа оролдоо, аша габьяаень үндэрөөр сэгнэмээр. Найр наадан иматал буряад хэлэн дээрэ ябуулагдаа.

Иигэжэ эхэ нютагһаа алас холо байбашые, буряад угсаатан монгол шүхата аха дүүнэртээ нэгэдэжэ, заншалта соёлоо, хэлээ нэргээхэ талаар нонин-нонин арга хэмжээнүүдые унгэргэжэл байдаг.

Ирина ГЦМБОИН, Нью-Йоркхоо.

ЗҮҮН ЗҮГЭЙ ЕХЭ ЫУРГУУЛИЙН ЗҮНТЭЙ ҮҮСХЭЛ

Һүүлэй арбаад гаран жэлэй туршада Буряад орон дайдадамнай хүн зоной сэдхэл бодол гэгээрүүлхэ талаар ажал хэгдэнэ. Энэ талаар Буряадай гүрэнэй университетэй үүргэ ехэ.

Эрдэм нуралсал хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ амжалтанууд туйлагдана. Жэлһээ жэлдэ университетэй факультедууд олошорно. Хорин нэгэдэхи зуун жэлэй эрдэмэй эрилтэнүүдээр хүдэлхын тула олон гүрэнүүдтэй харилсаа холбоон тогтоогдоно. Тиймэһээ Зүүн зүгэй институт нээжэ, Ази түбиин гүрэнүүдтэй хэлэ, экономиго, ажабайдал шудалагдажа эхилээ. Университедэй оюутад хитад, монгол, солонгос, япон, түүрэг, бусад хэлэндэ нурана. Хари гүрэнэй хэлэнүүдээр “долоон хоногууд”, эрдэмэй конференцинууд, семинарнууд унгэргэгдэжэ, оюутад эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

Байгша жэлэй намар Буряадай гүрэнэй университет бүри үргэдхэгдэжэ, Зүүн зүгэй институттай шэнэ байшан үүдэнүүдээ үргэнөөр нээбэ.

Манай Росси гүрэндэ Ази түбиин оронуудай түүхэ, хэлэ бэшэг бүри гүнзэгийгөөр шудалагдажа эхилбэ. Энэ институтай директорээр түүхын кафедрын профессор Дмитрий Игнатевич Бураев томилогдонхой. Мүн эр-

дэмтэд И.Г.Актамов, Г-Х.Ц.Гунжитова, Б.Д.Цырендоржиева, Л.Г.Доржиева гэгшэд хүтэлбэрилхы тушаалнуудтай юм. Бүхы дээрээ 12 эрдэмтэн кафедрануудые болон лабораторинуудые даагшаар хүдэлнэ.

Эхин гээшэ эгээл хүндэ алхам гэжэ мэдээжэ. нуралсалай шэнэ программа бүридхэжэ, шэнэ эрилтэнүүдые табижа, оюутадые хургахань бэлэн хэрэг бэшэ. Хэдэн олон жэлнүүдтэ манай гүрэндэ хорюултай байһан Зүүн зүгэй түүхэ, эрдэм болбосорол, мүн хэлэ шудалха арга боломжо олдобо.

Зүүн зүгэй Ехэ нургуули хани нүхэсэлэй үргэн харгы замуудые нээжэ эхилбэ.

Байгша жэлэй сентябриин 2-ноо 14 болотор “Будда Багшын нургаалнуудай, соёлой, мүргэлэй фестиваль” унгэргэгдэжэ, бүгэдэ оюутадай, багшанарай, гадна республикын улад зоной ехэ найндэр болобо. “Буряадай гүрэнэй университет-Энэдхэгэй Гоман дацан» гэхэн ехэ гүнзэгийг удхатай фестивалда ерэгшэд Будда Багшын хэлэнэн гүн ухаанай нургаалнуудые шагнаха золдо хүртэбэ.

Гоман дасан болобол Түбэд ороной Дрепунг Хиидэй нэгэ дасаниинь болон Олон зуун жэлнүүдтэй туршада гүнзэгийг эрдэмтэй ламанарые хурган

гаргадаг бүхы дэлхэйдэ суутай Гоман дасанда манай Буряадай олон ламанар нураһан. Дамба-Даржаа Заяев, Агван Доржиев, Агван-Нима Цыдыпдоржиев болон бусад үндэр түрэлтэ ламанар эндэ нураһан намтартай.

“Буряадай гүрэнэй университет – Энэдхэгэй Гоман дасан” – гэхэн фестиваль унгэргэлгэдэ Үндэр түрэлтэ Тулку Лобсан Ярпель-Римбүүшэ, “Даяна Гойнхарлинг” университетэй ректор, Буддын гүн эрдэмэй докторнууд геше Дэмбэрэл, геше Бадма, эмшэ лама Лобсан Цультим гэгшэд ерэжэ, тон ехэ ажал дүүргэһэн байна.

Үндэр хэмжээндэ унгэргэгдэһэн Буддын шажанай соёлой фестиваль Зүүн зүгэй институттай хамтын түсэб табижа, саадаа Будда Багшын нургаалнуудые гүнзэгийгөөр шудалха хэрэгтэ шэнэ баримта болобо.

Фестивалиин ехэ программада В.Киплюксай «Срединный путь» гэхэн фото-үзэмжэ, Аюуша бурханай (ута наһанай) Мандала байгуулагдажа, Энэдхэг болон Буряад оронуудай эрдэмтэ ламанарай лекцинууд уншагдажа, “Дхармын замаар Сибирь болон Энэдхэг” гэхэн Н.Цыремпиловэй кино харуулагдаба. Гадна эмшэ болон зурхайша ламанар хандагшадта туһаламжа хүргэбэ.

Мүн лэ Гоман дасантай хуби заяа-

гаараа холбоотой Асагадай дасанай ламанарай, хүзэгшэдэй урилгаар Ямпил Римбүүшэ, бусад ламанар тиишэ гаража, “Арбан сахюусанай хурал”, “Табан харюулга” хураба.

Арбан хоёр үдэрэй туршада үргэлжэлһэн фестивалда үндэр наһатан, үхибүүд, оюутад, ондоо яһатанай мүргэлшэд олоороо хабаадажа, ухаан бодолоо сэбэрлэжэ, сэдхэл зүрхээ тэниилгэбэ.

Россиин эрдэмэй Академиин ИМБТ-гэй эрдэмтэд, университетэй Будда Багшын түбэй түрүүлгэшэ, профессор Үндэр түрэлтэ Еши Лодой Римбүүшэ, Забайкалийн хизаарай, Улаан-Үдын болон Буряадай христиан шажананай санаартан оюутадые нургалгада ехэ анхарал хандуулдаг.

Үсөөхэн үгэнүүдээр тэмдэглэхэдэ, Ази түбидэ, бүхы дэлхэйдэ удхатай хэрэг гээшые наа, алдуу болохогүй. Шэнэ институт байгуулаад, Энэдхэг ороной үндэр түрэлтэ ламанарые урижа, Будда Багшын соёлой фестиваль эгээн түрүүн эмхидхэһэн университетэй ректор Степан Владимирович Калмыковой аша габьяа тон ехэ. Энээн тухай фестивалда хабаадагшад өөһэдынгөө үгэнүүдые хэлэжэ, баяр баясхалан хүргэбэ.

Д.ДОРЖИЕВА, Буряадай арадай поэт.

Ёһо заншалаа нэргээ

БАРГАЖАНАЙ ЁОХОРОЙ ДУУНУУД

Арбан сагаан хургая Адхан байжа хатараяа, Аман соохи зугааяа Хэлсэн байжа хатараяа.

Дабталга: Наһай комсомол Наһай комму-низм-низм наа-яс.

Сабшаад бариһан гэрэмнай Шабар пезшын хүсэндэ, Шадаад ябаһан бэемнай Эжэ, абын хүсэндэ. Наһай залуушуул Наһай комму-низм-низм наа-яс. Хатархаяа ерээлди,

Хатарангүй яахамнай. Дэбхэрхээ ерээлди, Дэбхэрэнгүй яахамнай. Наһай комсомол Наһай комму-низм-низм наа-яс.

Ерыт наашаа ёохортоо, Ёохор наадан хуушараа. Хуушарһаниие шэнэлжэ, Шэнэ ёохор хатараял даа. Наһай залуушуул Наһай комму-низм-низм наа-яс.

Ёохорой гоё нааданда Золтой нүхэрөө олобоб. Зоболонһоо аршалха

Заатагүй нүхэд олдобо. Наһай залуушуул Наһай комму-низм-низм наа-яс.

Хойгуур хууһан айлшаднай Манай ёохор голонги. Голоһониинь аршалжа, Гоё гэгшээр хатараял даа. Наһай комсомол Наһай комму-низм-низм наа-яс.

Бадма-Хандын Базаржаб Басагад тээшэ хэлтэйбэ, Урихан сэбэр Эржээнэ Ёохор тээшэ хэлтэйбэ. Наһай залуушуул

Наһай комму-низм-низм наа-яс.

Дүрбэн дабхар хүрээ дээр Дүүлин ядан байгаалби. Дүрбэн жэлэй уулзаагүй аад, Танин ядан байбалби. Наһай залуушуул Наһай комму-низм-низм наа-яс.

Наратай байтараа шүүдэрлээ, Нарин тохойтой Баргажан, Ханилжа намтайгаа дурлаһан Хүбүүлэйн хүжоу Дулмаадай. Наһай комсомол Наһай комму-низм-низм наа-яс.

Хатаруулам даа ёохортоо, Харгын нюрган нахиинал үгы, Ханилнам даа, Ханилаашым ханааниин Заларнал үгы. Наһай залуушуул Наһай комму-низм-низм наа-яс.

Ёохор наадан дэлгэрэг, Ёһотой хатар гээшэл даа. Залуу үетэн суглараг, Айл ашаан болог даа, Аажам ажалаараа суурхуулаг. Наһай комсомол Наһай комму-низм-низм наа-яс.

Александр ЛАМУЕВ.

Үхибүүд - манай ерээдүй

«АЯ ГАНГА» СЭСЭРЛИГЭЙ ОРОНДО

Нютаг бүхэн илгаатай, өөрын заншалтай, байгаали ондоотой, бэрхэ шуран хүбүүд, басагад урган гараха, нютагтаа тунхатай, түрэл дайдаа суурхуулдаг гэжээ. Буряад зон иигэжэ хэлэдэг: "Хүн болохо баганаа, хүлэг болохо унаганһаа". Эдэ бүхы юумэн хүмүүжүүлгэнээ болоно.

Сентябрь нарын эхээр Шэбэртын-гээ уран зохёолшо Д.Улзытуевай гудамжаар ябахандаа, "Ая-ганга" гэжэ нэрэтэй хүүгэдэй сэсэрлигэй хоёр дабхар гоё найхан байшанда орооб. Газаа багахан балшар үхибүүд хүюун шаг шууяатай, үхибүүдэй абьяан таһалданагүй, эдэнтэй хүмүүжэлгшэд ба туһалагшад сүлөөгүй ажалаа ябуулна хэбэртэй. Байшан соо хүүгэдэй сэсэрлигыг дааж ябаһан Тамара Цыдыповнатай уулзажа, хөөрэлдөөгөө эхилээ бэлэйб.

Базарова Тамара Цыдыповна Түгнын сагаан талын Шэнэһэтэ нютагта түрэнэн. 1976 ондо багшын хургуули дүүргэжэ, багахан үхибүүдэй хүмүүжэлгшээр манай Шэбэртэ ерэнэн. Хүдэлжэ эхилхэдэнь, залуу, шамбай шуран Дарима Очировна Цыбикова энэ коллективыг дааж ябаһан байна. Урда жэлдэнь хоёр дабхар энэ найхан ордон баригдаһан байна. Һүүлдэнь Манзаева Галина Бадмаевнагай коллективыг хүтэлбэрлэхэ үедэнь шэнэ түхээрлэгэ, хэрэгсэлнүүд, нааданхайнууд абтагдаһан байна.

1983 ондо Тамара Цыдыповна хүүгэдэй сэсэрлигыг дааж абаа. Тэрэ үедэ 4 бүлэгтэ 90-ээд үхибүүд ходо ябаа. 1990 оной эхээр гүрэн соо хүндэһэн байдалай эхилхэдэ, нэгэ бүлэг үлэбэшье, хандаран халгаангүй хүдэлөө, үбэлэй жэнгинэмэ хүйтэндэ шулуун нүүрхэн түлишын хоморто түлээгээр түлижэ, үбэлыг үнгэргэдэг саг байгаа. Мүнөө 3 группа таһалдангүй хүдэлжэ байна, шийдхэгдэхээр олохон асуудал бии.

Дэлгүүртэй экономикын хүшэр, мүнүнэй хомор үедэ 4-дэхи группын тайлдахада, бэрхэшээлтэй байна. Нютаг соо үхибүүд олон. Мүнөө жэл дулаан туалет баригдаха, 0,25 салнтай сантехник хэрэгтэй болохо. Уһан хүсэд ороногүй. Энэ ехэ ажальгэ үмсын ажалтай Шэбэртын хүдөөгэй хууринай депутат Бадмаев Д.Ц. бүтээлсэжэ үгөө.

Мүнөө дээрээ 17 хүмүүжэлгшэд, ажалшад хүдэлжэ байна. Тамара Цыдыповна минин байдаггүй, бэрхэшээлтэй асуудалнуудыг шийдхэхын тула гэртэһиндэ ходо хандадаг. Аймагай ба нютагайнгаа захиргаанда, аймагай эрдэм нуралсалай таһагта ходо хандадаг. Мүнөө жэлһээ нютагайнгаа ветерануудай зүблэлэй түрүүлгшээр һунгагдаа. Наһанайн хүхэр Базаров

Р.Д. ходо туһалжа байдаг. Энэ эрхим бүлэ 3 үхибүүдыг айл болгожо табиһан, 5 ашанар, зээнэрэй амтатай-ень мэдэжэ байдаг. Хэһэн ажалайнгаа түлөө Тамара Цыдыповна «Россиин Федерациин Эрдэм нуралсалай габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэжэ нэрэдэ хүртэһэн, мүн «Буряад Республикын Эрдэм нуралсалай габьяата хүдэлмэрилэгшэ» болоһон байна. Хүдэлжэ байһан зондоо туһалжа, дэмжэжэ байдаг, ехэ найнаар хандадаг, хүн бүхэнэй абари зан мэдэдэг.

Конечных Надежда Евграфовнатай 1979 онһоо сугтаа хүдэлөө. 35 жэлэй туршада хэдэн олон үхибүүдыг энэ сэсэрлигтэ гаргаһан. Гүрэн хэһэн ажальгэнь үндэрөөр сэгнэжэ, «Россиин Федерациин Эрдэм нуралсалай габьяата ажалшан» гэнэн нэрэ зэргэдэ хүртөөгөө. Наһанайнгаа хүхэр Конечных Иван Степановичтай 4 үхибүүдыг айл болгожо, 8 ашанар, зээнэрыг харалсан байдаг. Олон жэлнүүдтэ бага группые нилээн дааж ябаа, үхибүүн бүхэнэй досоохи сэдхэлыг мэдэдэг. Үхибүүн бүхэн хадаа өөрын онсо илгаатай, ерээдүй гүрэн түрын эрхэтэн болоно.

Багшаар хүдэлжэ байһан Гыпылма Бадмаевна Чимитова, Ирина Дамбиевна Цыбигмитова хүүгэдээр хүдэлжэ ороходоо, үхибүүдэй онһоо аргыгнь яһала түргэн оложо шадаа. Гэртэһинтэйнь нягта холбоотой хүдэлдэг, ажалдаа нарин нягта, бүхы ханаагаа, сэдхэлээ үхибүүдтэ үгэдэг.

Жигжитова Чимитца Валерьевна БГУ-гай буряад хэлэнэй факультедыг дүүргэһэн, өөрын "Тоонто нютаг" программа зохёогоо. Баян үгэтэй, үхибүүдыг үндэһэн түрэл хэлэндэ найнаар хургаха гэжэ найданабди.

Майя Чимитцыреновна Чимитова энэ сэсэрлигтэ ябаһан, Тамара Цыдыповна, Надежда Евграфовнае ходо сэгнэжэ байдаг, ажалайнгаа талаар зүбшэл дууладаг. Үхибүүдыг харалсаха ганса хүмүүжүүлгшын ажал бэшэ, гэртэһинтэйнь нягта холбоотой байха ёһотой гэжэ тэрэ хэлэдэг. Чимитова М.Ч. хүдэлжэ байгаад, БГУ-гай хургуулида орохын урда үхибүүдэй хүмүүжүүлгшын мэргэжэлтэй болоо. Энэ таһагыг дүүргэһэн Ракшаин Мира

Цыренжаповна ажалдаа яһала оролдосотой, өөрынгөө программаар ажалаа ябуулдаг байна.

Хүгжэмэй хэшээлнүүдыг дааж байһан Эрдынеева Сэржэн Германовнае онсо тэмдэглэхэдэ болохо. Хургуулида "Аяганга" гэнэн бүлэгыг бэрхээр даахын хажуугаар хүүгэдэй сэсэрлигтэ хаба шадалаа, хүсээ, зүрхээ үгэжэ хүдэлдэг. Үхибүүд энэ хэшээлдэ ехэ дуратай.

Сэсэрлигэй ажалай үйлдбэриг дааж байһан дүй дүршэлтэй Доржиева Наталья Доржиевнае дурдаханда болоно. Эдөөгээр хангаха сэхэ холбоотой ИП "Баданов", "Абсолют", ИП "Цыбецов", «Бурятхлебпром» гэхэ мэтэ үйлдбэринүүдтэй нягта холбоотойгоор хүдэлнэ. Энэ бүхы хэрэгтэ гэртэһинэй түлбэрийн мүнгэнһөө гаргашалагдана. Энэ ажалайнгаа хажуугаар хүмүүжүүлгын ажал ябуулдаг, миин байдаггүй, гэртэһинтэй нягта холбоотой хүдэлдэг.

Элүүр энхыг сахиха байһан Шодоева Татьяна Галсановна олон жэлдэ хүдэлжэ байхандаа, үдэр бүхэнэй эдээ хоолой саарһыгнь тааруулжа табидаг, үхибүүн бүхэнэй сэбэрыг сахиха эрилтэ табидаг.

Хүмүүжүүлгшэдтэ туһалжа байһан Дубданова Сэсэг Юрьевнае, Жигжитова Цыпылма Дашанимаевнае, Санжиева Дулма Дашанимаевнае тэмдэглэмээр, үхибүүдыг нягта наринаар харадаг, анхаралтай байдаг. Хоорондоо эбтэй, тааража хүдэлдэг. Иимэ байхадань, үхибүүд дуратай.

Эдихэ хоолыгнь амтатайгаар буйлуулдаг Цыбиктарова Цырма Гомбоевна, Цыбигмитова Надежда Балдановна найханаар шүлэ, гурилаар эдээнэй элдэб зүйлнүүдыг баридаг. Хүүгэд 4 дахин хоол баридаг. Эдээ хоолой таһагта бага, шэнэ шкафууд дуталдана.

Залуу басаган Рютина Анна Сергеевна хубсаһа хунар, унтариин зүйлнүүдыг сэбэр байлгаха гэжэ оролдодог.

Зайн гал таһалдаагүй хүдэлжэ байхыгнь харалсажа байһан дүй дүршэлтэй Сергей Цыденжапович Гылыков ажаллана. Аюул болохогүй, байшаниг бүтэн бүлээн байхыг х-

ралсажа байһан Базаров Рабдан Дугаржапович, Ракшаина Зоя Цыренжаповна харюусалгатайгаар хүдэлнэ.

Тамара Цыдыповна сугтаа хүдэлһэн, наһанайнгаа амаралтада гараһан ажалшадта ехэ найнигэ хүргэжэ, ходо дулааханаар дурдадаг: Фалилеева У.А., Жалсанова Л.Ц., Батуева М.В., Гыдыпова Д.Г., Санжиева Х.О., Цыбикова В.Ш., Цыремпилова С.М., Дымбрылова Г.Д., Жамсаранова Ч.С., Базарова Г.Н., Цыренжапова Г.Ц., Батуева С.В., Очирова Н.Ж. болон бусад.

Мүнөө хүүгэдэй сэсэрлигэй коллектив ехэ эбтэйгээр ажаллажа байна, гүрэнэй шэнэ эрилтэнүүдыг сахиха байдаг. ФГТ-гоор хүдэлдэг аад, мүнөө ФГОС-то орожо байна. Эндэ шанга эрилтэнүүд хараалагдана: унтариин байра, хүгжэмэй зал, хэшээлэй таһагууд гэхэ мэтэ дуталдана. Хүмүүжүүлгшэд эрдэмтэ дээшлүүлжэ, ходо һуража байдаг, курсануудыг гаража, гүрэнэй шалгалта үгэдэг байна. Хүүгэдэй сэсэрлиг хүүгэдтэ хоёрдохой гэрнын болоод үгэнэ. Эндэ ехэ зохид, хүүгэдэй наадаха элдэб талмайханууд түхээрэгдэнхэй. Гэртэһинтэй найнаар хүдэлдэг: гэртэһин, хүүгэдэй сэсэрлиг, хургуули – иимэ гурбалжан ехэ холбоотой байдаг. Сэсэрлигтэ болоһон найндэрнүүдыг үндэр хэмжээндэ үнгэргэдэг. Нютаг соо үнгэргэгдэжэ байһан ТОС-ой үйлэ хэрэгүүдтэ, Сагаалганда, Сурхарбаанда, уран найханай бүлгэмдэ эдэбхитэйгээр, эбтэйгээр хамааржа хүдэлдэг байна.

Нютагайнгаа хүүгэдэй сэсэрлиг найнаар дааж байһан Тамара Цыдыповнае, хүмүүжүүлгшэдыг, бэшэ ажалшадые хүмүүжүүлгшэдэй найндэрөөр, багшын үдэрөөр Шэбэртын хүдөөгэй хуурин, депутатуудай зүгһөө, арад зонһоо халуунаар амаршалжа, элүүр энхэ, зол жаргалтай, задаршагүй залинтай, дууһахагүй буюн хэшэгтэй, сэдхэлтнай сэбэр зандаа, үдэр бүри найнигэ дуулажа, үнэр баян, үндэр нэрэ соллодо хүртэжэ байгт гэжэ Шэбэртын гэртэһин үрээлээ табижа байна.

Цырендондок ЗАНДРАЕВ, хүдөө бэшэгшэ.

АША ЗЭЭНЭРНАЙ - АШАТЫН МАНАЙ БУЯН ЛЭ

ЮРЫН БУРЯАД БҮЛЭ

ОКТЯБРИЙН 1-дэ буурал сагаан үбгэдөө, ханшаг сагаан хүгшэдөө хүндэлдэг заншалтай болонхойбди. Энэмнай жэлэй нэг үдэр аха захатанаа хүндэлөөд лэ үнгэршэхэ гэнэн ябуулга бэшэ, харин засаг түрын талаһаа, наһанайнгаа амаралтада гаратараа хүдэлхэн ажаныуудайнь, эмхи зургаануудай зүгһөө хүндэтэ ветерануудайнгаа ажабайдалаар, элүүр энхээр хэр хонирхоноб, ханалаа табина гү, хэр зэргын туһаламжа үзүүлнэб гэжэ дахин дахин шүүмжэлэн үзэхэ, хараха, шалгаха гэнэн үдхатай ха юм даа.

Тезд мүнөө үеын сагай эрхээр үри үхибүүгүй үлэшэн, үшөөшье харамтайнь гэхэдэ, муугаар хүмүүжүүлэгдэн үхибүүдтэй зоной үтэлхын далайе гаталха гэшзнь туйлай ехэ хүндэшье, хүшэршье. Иимэл дээрэнхэ засаг түрэмнай ганса бэе үлэшэн наһатай зоной байра байшангуудые түхээржэ, гурбан зөөлэнөөр байлгахые оролдоно. Тиибэшье түрэл хүнэй энхэргэн хараса, дулаан гар, эльгэ нимгэн сэдхэл ханаангуй хэндэ амар байхаб даа. Харин үхибүүдэйнгээ амиды мэндэ байхада, тиимэ засагай гэртэ наһаа үнгэржэжэ байһан хүн ямаршье хайратайб даа! Түрэнхэн үхибүүдээ юугээр заяажа байһыень яаж мэдэхэбши? Юртэмсын юрьетэ байдал ороо даа...

ГЭР БҮЛЭ - БУРЯАД ЗОНОЙ ТУЛГА

ИИМЭ үдэрэй хэды үйдхартай мэдэрэлнүүдые түрүүлбэшье, манай буряад зоной дунда заншалаа алдангүй, урдынгаа гуримаар ажабайдалаа зохёожо, анханайнгаа нангин нургаалаар үри үхибүүдээ хүмүүжүүлжэ шадаһан түрэлхид ямар жаргалтайб даа! Һонор ухаатай, сэсэ мэргэн, хайнаар хүмүүжүүлэгдэн хүнүүд юундэ эхэ эсэгынгээ ашые мартахаб, энэ алтан дэлхэй дээрэ түрэнхэн, "хүлын дүрөөдэ, гарын ганзагада хүргэнхэн" ашата эжы абынгаа ашыень харюулхала оролдонгүй яахаб даа. Жаргалаар халиһан иимэ бүлэнүүдые харахада, сэдхэлдэ ямар амар амгалан гэшзэб! Уншагшадтаа эгээл иимэ дүүрэн жаргалтай Владимир Ильич Ноябрина Михайловна Улановтанай бүлэ тухай тобшо тэдыгээр хөөрэхэмни.

1932 оной намарай хуушаар Байгалай баруун бээдхэ Олын аймагай Зомоод нууринда Илья Далбаевич Надежда Инкеевна хоёрой эбтэй бүлэдэ Володя хүбүүн түрөө бэлэй. Илья Далбаевич колхоздоо бригадирар хүдэлжэ ябаад, хүндэ үбшэндэ дайрагдажа, Володингоо оройдоол долоотойхондо наһа бараа. Хожомын тэрэниие үгай үбшэндэ дайруулаа гэлсэдэг хэн. Тэрэнэй түрэнхэн эсэгэ Яртуушха Монтошкинов шанга бөө байһан. Володя Балаганска аймагай Халюутын ород хургуулин гурбан класс дүүргээд, Үбэсын хургуулида долоодохи дүүргээ. Боохоной багшанарай училищида ороод нуража байтарнь, 1952 оной январин 2-то сэрэгэй албанда татаа. Дүрбэн жэл Хитадта телеграфистаар албаа гараад, хургуулияшые эрхимээр дүүргээд, РайОНО-гой хубааряар Бэлшэрэй эхин хургуулида эльгээгдэ бэлэй. Жэл болоод, 1958 оной августын 18-да Бэлшэрэй МТС-тэ КДП трактораар хүдэлжэ байһан Ноябрина басагатай гэрлээ. "Нэжээд чөмдөнтэй хоёр нэмди даа," гэжэ мүнөө энеэлдэдэг.

ДУРСАЛГАНУУДАЙ НОМЬОО

- ХОЙТО жэлэй зунай дунда харын 17-до Надя гэжэ басагатай болоод, амилхаяашье болишоод

байдаг нэмди. Ухимнай арбан наһатайдаа хүлдэ орошоо, ханхинаса энеэхэ даа, ямар ехэ жаргал бэлэй! 1960 оной намарай эхиндэ Викамнай түрээжэ, гэрлэлгын байшанһаа гарахаданнай, мори тэргээр ерэнхэн Володимнай мориёо эрыюулхээе залахадань, тэргэ хэлтыжэ, бидэниин газарта унашообди. Иимэл гэнэн, юумэ тоохогүй, ойлгохогүй ябаабдил даа. Иигэнээр байтарнай, 1962 он мүнделжэ, Стёпа хүбүүмнай алтан нара хараа нэн. Зунайнгаа амаралтын үедэ Володимни үглөөниин хү зөөхэ, оройдоо хирпиисэ, модо шулуу асарха, тиигэжэ залгаатай гэр Шэнэ Бэлшэртэ баряабди. Хүбүүнэйнгээ үендөө хүрэхэдэ, ушаргүй ехээр бэлдэжэ, бэлэг сэлэгүүдые түхээржэ, айл зоноо, түрэл гаралнуудаа бултыень урижа, милаангуудые хээ бэлэйбди. 1964 оной хабарай хагсууда одхон Ритамнай түрөө бэлэй. Хоёр наһатай болоходонь, хамтын ажалда ябажа эхилээб.

1969 ондо Загарайн аймагай Адхатайда нүүжэ, Володимнай багшаар, һуралсалай талаар директорэй орлогшоор амжалтатай хүдэлөө. Бинь хургуулин буфедтэ хүдэлхэб, зунай амаралтын үедэ хилээмэ барихаб. Зургаан жэл болоод, Улаан-Үдэдэ буужа ерээ нэмди. Байратай болохын тула Володя барилгада бетоншигоор хүдэлжэ, бинь ЛВРЗ-дэ столярна цехтэ ажаллахаб. Жэл болоод, Орешково һууринда модон гэрэй хоёрдохи дабхарта хоёр таһагтай байра манда үгөө. Арбан гурбан жэл соо эндэ ажаһуужа, үхибүүдээ хүлын дүрөөдэ, гарын ганзагада хүргөөбдил даа. Ажалайнгаа миинтэ пүтёвкоор "Горячинск", "Котокель" аршаануудта, Сурхайта нуурта амараабди, 1990 ондо Украинаар аяншалаа нэмди. Ямаршье хайхан, хуу ногоон, баян дайда байгаа нэм. Харин мүнөө тэндэ дайн байлдаан боложо байна гэхэдэ, сэдхэл шэмшэрнэ даа, - гэжэ 77-той Ноябрина Михайловна өөрынгөө бэшэнхэн номой хуудануудые харан харан хөөрэнэ.

УГАЙ ТАТАСА

ВЛАДИМИР Ильич Ноябрина Михайловна хоёр 1992 ондо наһанайнгаа амаралтада гаража, бүхыгөө аша зээнэртэ зориулаа. Төөдэй таабайн үргэлсэһэн арбан аша зээнэр томо болоошье наа, мүнөөшье эрхэлэлдэнээр. Мүнөө дээрээ найман гуша зээнэрснүүдэ харалсанад. Иигэжэл жаргажа байтараа, 2008 ондо Владимир Ильич ехэ хүндөөр үбшэлөө. Нарин гэдэнхэнэй санха болоо гээд, операцита одобо. Тезд эмшэд ямаршье найдал үгы гэбэд. Тихэдэл үхибүүдын бүхы тээгүүр гүйдэжэ, эмшэ домшодые урижа, сэржэм дээжэ үргүүлжэ, үзэлшэдтэ үзүүлбэд. Нэгэ заарин: "Тоонтоёо тахиг, угаа хүндэлэг, аягаа бариг! - гэжэ айлдаба. - Үглөө мүнөө болошоод, үдэрөө хүлээшэнхэн хүниие яажа аяар холо абаашахабиди? - гэжэ гайхалдахадань, - хосорхогүй заяатай бол, хүрэхэ газартаа хүрэхэ, үгайнь заяаша хараад байна, харин эндэ хэбтэбэл, удангүй мордохой!" гэжэ эрид шангаар мэдүүлэ нэн. Тиихэдэл Яртуушха таабайнь ханагдаа бэлэй... Тэрэ заабариинь бүтээһээр, Владимир Ильич хүл дээрээ бодожо, мүнөөшье сарюун зандаал даа. Үри хүүгэдын эбии баабайнгаа түрэл хамаатаниие, үетэн нүхэдые суглуулжа, алтан түриень наруулаа нэн.

ҮРИНЭРЭЙ ЖАРГАЛ - ТҮРЭЛХИДЭЙ ЖАРГАЛ

УУГАН НАДЕЖДА - ЭТИГЭЛ НАЙДАБАРИ

1979 ондо Надя Захамнай Санагын Сергей Ринчиновтэй хуби заяагаа холбоо. Гартаа дүйтэй, юушые хэхэдэ бэрхэ, зон нүхэдтөө хүндэтэй хүргэтэй юмди гэжэ төөдэй таабай хоёр баяртайнууд байдаг. Сергейтэн хори гаран жэлдэ Санагада ажаһуужа, гурбан дангина хүүгэдээ хүл дээрэн гаргаа. Ууган Ольга, төөдэй таабайн ууган зээ Улаан-Үдэдэ наһанайнгаа нүхэр Батор Санжимеэвые оложо, Дима хүбүүгэ хүмүүжүүлжэ байнад. Тээли улаан Елена тэртэ угай Баир Дугаровта хадамда гаража, Денис хүбүүтэй, Марина басагатай. Мариша республикын нэгэдэхи буряад лицейдэ эрхимээр нурана. Одхон Наташа тусхай дунда хургуули дүүргэхэн, тиигээд үшөөл эрдэмээ дээшлүүлхэ хүсэлтэй.

ВИКТОРИЯ - ИЛАГША

ЭГЭЭЛ зугааша илдамхан Вика Вячеслав Сотнич нүхэртээе Батор Тана хоёр үхибүүдээ хүл дээрэн гаргаад, үялгамнай дүүрээ гэжэ ханаа юм гү, «халбага хахараа». Батор тусхай дунда хургуули дүүргээд, сэрэгэй албанда ябахадань, эрхим бэрхэ хоол бэлдэгшэ байһараа сууда гаража, армиин штабай шеф-повароор ябаа. Тиимэһээ мүнөө Санкт-Петербургда эгээл мэдээжэ шеф-поварнуудай нэгэн гэжэ суутай. Тэрэ зуураа дээдэ эрдэмтэй болохоёо эрмэлзэн нурана. Таня хуби заяагаа Анатолий Дашадоржиевтэй холбожо, Слава хүбүүтэй, Аяна хүүхэнтэй Эхэ оронойнгоо хойто ниислэлдэ амар жаргажа нунад.

УГАА ҮРГЭДЖЭЛҮҮЛХЭ ЗАЯАТАЙ СТЕПАН

БУРЯАДАЙ багшанарай дээдэ хургуулин тамирай факультетдэ орожо, эсэгэдээл адли бэрхэ багша боложо, Степан Калмыков мэтэ бэрхэ шабинаре хүмүүжүүлхэб гэжэ бэлдэжэ байтараа, Степан гэмэлтээ нэн. Тиигэжэ залуу хүбүүнэй наһанан наһанайн хэрэг халаа. Энээнхээ үйдхартанан хүбүүн саашаа нурахашье гэнэн хүсэлөө

алдажа, харуулай албанда ябаа. 1984 ондо угаа үргэлжлүүлхээ гулбай ехэ гурбан Яруунын Очирматай хуби заяагаа ниилүүлжэ, Мүнөө Валя Агын Баясхалантай гэр бүлэ боложо, Вова хүбүүтэй, Аяна басагатай. Галя туха сүлөөгүй дээдэ эрдэм шудална. Тезд "хоёр хүлтэ хүнөө байтагай, дүрбэн хүлтэ хүлэгшые бүдэрдэг" гэхэнхэ үдхатай Степан гэр бүлээ орхёо бэлэй. Хоёрдохиёо Степан Хурамшын Ларисатай гэрлээ. Ларисын Норбо хүбүүе өөрын шэнгээр үргэжэ, Ирина басаганаймни түрэнхэн аха гэжэ хүмүүжүүлээ. Мүнөө Норбо Хүдөө ажахын дээдэ хургуулида, Ирина үшөө дунда хургуулида нурана. Оршолонто энэ юртэмсын таабаринуудые яажа таажа, ажабайдалаа зохилдуулжа юм даа: Степан Владимировичай анханайнгаа инаг дурые ханажа, Очирматаяа ажабайдалаа үнгэргэе гэһыень найшаамаар - хуушанайхияа заһажа, мүнөөнэйхээ уудалжа нунад лэ даа.

ОДХОНОЙ ҮҮРГЭ ЕХЭ

УУТЫН оёор боложо мүнделхэн Ритын зүнтэй хүүртэ аха заханарын ходоодо шагнаархан байдаг. Айлай одхон, бултанай эрхүүдэй Зүүн зүгэй соёлой дээдэ хургуули дүүргээд, Загарайн аймагай Дээдэ Тайлсада хүдэлхэдөө, Сергей Кучумовта хадамда гаража, Вася хүбүүтэй. Тезд "халбага хахархадаа", Маргарита Санкт-Петербург ябашоо. Тэндэ Коми Республикаһаа угтай Сагаль Анатоликой танилсажа, хуби заяагаа олоо. Мүнөө тэдэнэр

Украинада ажаһуунд. Вася Тула хотын Кшоштай гэрлээд, тэндэ ажаһуунд.

"Гансаһаа газар дүүрэхэ" гэжэ Улановтанай үри үхибүүд иигэжэл үнэржэн, хаа-яагүй ажаллан ажаһуунд. Төөдэй таабай хоёр жаргалдаа дашууршоод, миин нуудаггүй, үри үхибүүдтээ захяа заабарияа үгэжэл байдаг. Ажабайдалай гашуун амтые бэе дээрээ үзэнхэн, мэргэжэлэн, саадахи-наадахи ойлгохо болоһон аха захатанай эсэн заабаринууд юунһээшье үнэтэй гэжэ залуу үетэн ойлгожо, аха захатанай хэлэнхэн хайхан хүүрые шагнажа, захяа заабариинь хадуужа, алдуу эндүүн дабтангүй яаха бээ гэжэ найдаал даа.

Энэ хөөрөөгөө Ноябрина Михайловнагай уран шүлгөөр түгэхсэе:

БАРАГДАШАГҮЙ БАЯР ЖАРГАЛ

Хүнэй баяниинь - үри үхибүүд, эбтэй эетэй аха дүүнэр. Удхаа дамжуулха хүбүүтэйбди, урдаа бариха тулгууртайбди. Дороһоомнай дүнгэхэ, хойшоо түшэхэ түшэлгэтэйбди. Зүнтэглөөд нуухадаа, зүг шэгээ зүглүүлхэ, Зүү хүблэхэ зүһөөр адли басагадтайбди. Арбан аша зээнэрнай - ашатын манай буян лэ, Найман бэрхэ гушанарнай найман Намсарайдал үдэг лэ!

Сэнгэ РИНЧИНОВ.

«Буряадай түрүү хүнүүд - 2014» конкурсын «Аза талаан - 2014» гэхэн номинацида

ГАНЗАГА НИИЛЭБЭЛ, АЗА ТАЛААН НААШАЛХА...

Заха холын Захааминай аймагай түбтэ Ветерануудай байшан 1992 ондо нээгдээн юм. Тэрэ гэхэнхээ хойшо хори гаран жэл үнгэршоо, мүнөө АУСО дайнай болон ажалай ветерануудай «Горный воздух» гэхэн нэрэтэй пансионат болошонхой. Эндэ эбтэй зетэй, ажалша шударгы, хүхюүн дорюүн ажалшад бэрхэ хүтэлбэрилэгшэ С.Ц. Норбоевагай ударидалга доро амжалта түгэс хүдэлжэ байдаг. Энэ пансионатай ахамад бүхгалтер О.Д. Шагдунова тухай минии хөөрөөн.

Оюна Дашеевна Шагдунова 1969 ондо Захааминай аймагай Санага нютагта ажалша бэрхэ, хүн зондоо хүндэтэй Даша Раднаевич ба Валентина Раднаевна хоёрой гэр бүлэдэ зургаадахи уринь боложо мүнделөө хэн. Бага наһанһаа хүбэлгэн бэрхэ, хүхюу зантай, олон нүхэдтэй. Оюна Санагынгаа дунда хургуули дүүргэжэ, бүхгалтерай мэргэжэл шэлээ хэн. Дээрэ нэрлэгдээн пансионатта нээгдэхээнэ эхилээд олон жэлэй туршада бэрхээр хүдэлжэ, Буряад Республикын социальна хамгаалгын габьяата хүдэлмэрилэгшэ гэхэн үндэр нэрэ зэргэдэ 2007 ондо хүртөө хэн.

2014 оной апрелин 11-12-то «Титан» бүлгэмэй үнгэргэдэг заншалта болоһон арбадахи «Байкальская рыбалка-2014» гэхэн конкурсно хабаадахаа пансионатай ажалшад хоёр команда бэлдэбэ. Эршүүлэйн команда «Горный воздух» нэрэтэй,

эхэнэрнүүдэй - «Телепузики». Эхэнэрнүүдэй командын бүридэлдэ Бэлигма, Вандана, Оюна ба Бадма гээд оробод. «Телепузики» бүлэгэй удамаршань Оюна Дашеевна болоо хэн. Хэдэн үдэрэй туршада хубсаһа хунараа (экипировка), загаһа бариха хэрэгсэлнүүдээ бэлдэбэд.

Хүтэлбэрилэгшэнь С.Ц. Норбоева бэлэдхэл ехэтэй хоёр бүлэг загаһашадаа «Хайс» автобустоо хуулгажа, «Илахамнай лабтай!» гэхэн уряа доро Байгал далай тээшэ шуумайгаа бэлэй.

Загаһа бариха дуратайшуул олоороо сугларанхай, мүн һонирхоһоншые зон олон байба. Хамта 268 хуури бэлдэгдээн байгаа. Жээрэб таталган боложо, һайн хуурида хүртэхэ һанаатай байһаниинь, аяар 264-дэхи хуури тудаб. Ямаршые холо хуури татаба гээшэбибди гэжэ нэгэ бага голхорбошые, үгтэһэн 5 саг соогоо загаһаа барижал мэдэбэд.

«Багашье, томошые загаһан баригда», - гэжэ шэбшэжэ хуугаад хилмаадабад.

Хэдышые саг соо хуугаа юм, бү мэдэе, нэгэнэйн хилмаада загаһан аһалдаба хэбэртэй. Загаһашан тэрээнэ аалиханаар шэрэжэ, мүльһэн дээрэ гаргаба. Түрүүшын загаһанай багаханшые һаань, булта аргагүй ехээр баярлабад. Үгтэһэн сагай үшөө дүүрээдүй дээрэһээ загаһашалгаа саашан үргэлжэлүүлбэд. Хүлээхэ, хүсэхэ хоёрһоо бэрхэ юумэн үгы гэдэгтэл хуужал хуунд. Саг ябажал байна. Гэнтэ Оюнын урган хүдэлхэдэл гээд, нэгэ хүндэшэг юумэн хилмаадань тороходол гэбэ. Оюнын

зүрхэн шангаар сохилжо, алтан үндэгэ абажа байһандал дүмүүхэнээр ургая татаба. Одоошые үни хүлээгдэһэн загаһан мүнгэн хашарһаа ялалзуулһаар мүльһэн дээрэ гарашаба. Энэ үдэр эдэ дүрбэнэй эгээл азатайн Оюна байшаба бшуу. Түрүүшын загаһа баһал Оюна баря. Хүхихын ехээр хүхилдэбэд. Энэ үдэр үгтэһэн саг дүүрэжэ, «Телепузики» команда хоёр загаһаа комиссийн гэшүүдтэ абаашажа шэгнүүлһэниинь 330 грамм дараба.

Үглөөдэрын, апрелин 12-то, заншалта болоһон «Байкальская рыбалка-2014» гэхэн арбадахи юбилейнэ конкурсын дүн ба шагналга

болобо. Худалдаа наймаанай «Титан» бүлгэмэй генеральна директор В. Бредний амаршалгын үгэнүүдые хэлэбэ. Шагнахаа ба амаршалхаа тайзан дээрэ Россида суутай болоһон киногой одон - Финлянди гүрэнэй хүбүүн - Вилле Хаапасало гараба.

Конкурсын дүнгөөр эхэнэрнүүдэй команданууд сооһоо АУСО «Горный воздух» пансионатай «Телепузики» команда түрүүшын хуури эзэлбэ гэжэ соносхобо. Командын удамарша Оюна Дашеевна Шагдунова тайзан дээрэ гаража, 1-дэхи шатын диплом, кубок болон дүрбэн сертификат туд тудтаа гуша гушан мянганай - Таиланд гүрэн ошожо амарха путёвко «Титан» бүлгэмэй зүгһөө Вилле Хаапасалын гарһаа абаба.

Одоол аза талаан гээшэ энэ бэшэ гү гэжэ һанахаар лэ. Хадата Захааминай дүрбэн бэрхэ басагадай ганзага нилэжэ, энэ ехэ хэмжээнэй конкурсын илагшад боложо тодороо ха юм. Нэгэниинь бултанайнгаа түлөө, булта нэгэнэйнгээ түлөө гэдэгтэл, Оюнын аза бултанда хүртэбэ гээшэл даа.

Оюна Тогтохоевна НОРБОВА,
буряад хэлэнэй ба литературын багша.

«Буряадай түрүү хүнүүд - 2014» конкурсын «Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоёр - 2014» гэхэн номинацида

УЛАДАЙ ТҮЛӨӨ НАНААГАА ТАБИДАГ УЯН СЭДЬХЭЛТЭЙ ХОЁР

Яажа хээжэ түрэхээс Яряа болгожо

яахамнайб.

Ямбатайхан лэ ябахаяа Ябталжа хэлсэл даа, Хаана, хээээ Үри хүүгэдээ Мүндэлһыень дүрсаял, Хангай дайдын

сэсэгүүдтэл

Аша гушаяа һанаял! Эмгэй, үбгэд болоходоо, Эрлиг хаан - тэнгэридэл, Энэ дэлхэйн жама ёһо Элбэгээр дэлгэл! Наһанай үндэр хүтэл дээр Наран шэнги мандахадаа, Зоной үргэн сээжэдэ Зулаа бадараан

мүнхэлээл.

Олон һайхан жэлнүүдээр, Одо мүшэдөөр хамтаржа, Бүянта буряад дайдаа Булжамуурдан жаргаял

даа!

Зүүн зүгэй абарга хүсэн Зүүдэндэ бэшэ, бээдэмнайл, харгама, сэсэн һанал

бодол

Харида бэшэ, ухаандамнай!

М. Р. ЧОЙБОНОВ.

Манай Үбэр-Зөөхэй нютагта, «Түяа» гэжэ сэсэригтэ 34 жэл Вампилова Екатерина Ринчиновна хүдэлжэ байна. Анха түрүүн хүмүүжүүлэгшээр олон жэл ажаллаа, һүүлшын үеэр сэсэригтэй даагшаар хүдэлөө.

Амжалтатай ажаллаһанайнгаа түлөө олон тоото Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагданхай. Буряад Республикын ажалай ветеранай медалаар тэмдэглэгдэнхэй.

Екатерина Ринчиновна олон үггүй, түни түбшэн зантай, хүн бүхэндэ һанаагаа табиха уян һайхан сэдьхэлтэй, һайхан үйлэ хэрэг эхилхэ, буян бурханда этигэдэг хүн юм.

Екатерина Ринчиновна залуу наһандаа халуун дуранай хүсөөр Вампилов Баир Викторовичтэй хуби заяагаа холбожо, баян бардам айл боложо хууна. Вампилов Баир Викторович хургуулиа дүүргээд, сэрэгэй албанда ябажа ерээд, олон жэлнүүд соо колхозойнгоо ажал дүүргэһэн байна.

2001 онһоо хүүгэдэй сэсэригтэ ажаллажа эхилһэн намтартай. Олон үгэ үгы, даруу

түбшэн зантай, хэһэн ажалдаа дүмэн хандадаг. «Алтан» гартай гэлсэдэг. Үхибүүдтэ зүйл бүриин олон нааданхайнуудые зохёожо, модоор дархалжа үгэдэг.

Энэ айлнай табан һайхан уринэрые өөдөн үндылгэжэ, хургуули һудар шудалуулжа, өөр өөрын дүртай үргэн замда гаранхайнууд.

Ехэ басаган Баирма – социальна ажалшан, БГУ дүүргэнхэй, гурбан хүүгэдтэй, Лена басаган – медицинскэ сестра, КМУ дүүргэнхэй, Витя хүбүүниинь «Ветеран боевых действий», жолоошон, хоёр хүүгэдтэй юм. Гэрэлма басаган – ВСГУТУ дүүргэжэ, экономист мэргэжэлтэн болонхой, басагатай. Намсарай хүбүүниинь «Строительство городского хозяйства» гэхэн газарта хүдэлдэг, техник мэргэжэлтэн.

Мүнөөшые Баир Викторович Екатерина Ринчиновна хоёр наһанайнгаа амаралтада гараашые һаа, аша зээнэрээ үргэлсэжэ, хамтынгаа ажалда ябаһан зандаа.

Дарима ЦИБИКОВА.

Понедельник, 13

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.15 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/С «СВИДЕТЕЛИ»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ

17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 «ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ» (12+)

ТНТ

07.00 «МУНГЭН СЭРГЭ» (6+). ПОГОДА
07.15 М/Ф «СТРЕЛА УЛЕТАЮТ В СКАЗКУ» (6+)
07.45 «ДО И ПОСЛЕ» (12+)
08.00 «ВСЯ БУРЯТИЯ». ПОГОДА

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30 «ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (16+). ЗУРХАЙ
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00 «ДОМ БЕЗ ЖЕРТВ» (16+). ЗУРХАЙ

07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
08.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
09.00, 13.30, 17.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «ДО СУДА» (16+)
10.15, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)

ДТВ

06.00 М/Ф (0+)
08.00 «КАК НАДО» (16+)
08.30, 19.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
09.00, 15.30, 18.30, 21.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»

Вторник, 14

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.05 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/С «СВИДЕТЕЛИ»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ

16.00 Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» (12+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»

ТНТ

09.05, 09.00 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»

07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+). ЗУРХАЙ
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

07.00 М/С «ЧЕРЕПАШКИ-НИНДЗЯ»
07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
08.00, 09.30, 13.00, 18.00, 18.30 Т/С «КУХНЯ»

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «ДО СУДА» (16+)
10.15, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)

ДТВ

06.00 М/Ф (0+)
08.00 «КАК НАДО» (16+)
08.30, 19.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
09.00, 15.30, 18.30, 21.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30, 16.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»

Среда, 15

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.15, 05.05 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ПО ТУ СТОРОНУ ЖИЗНИ И СМЕРТИ. АД» (12+)
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»
08.15, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)

СТС

ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЕ РАБОТЫ
16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

Хүн ажал хэрэгээрэ алдартай

Ю.Раднаев

сохилсоһон юм. Энэ илалта шэрээлсэһэнэйнгээ түлөө Юндэн Цыренович Раднаев милитарис Япоһиие илаһанай түлөө медалаар шагнагдаба. Һүүлдэнь тэрэ Эсэгэ Ороһоо Хамгаалгын дайнай II шатын ордендо хүртөө һэн. Милитарис Япоһой бута сохигдоһодо, манай нютагай Тэһын Нимахай 80 хүһһөө бүридхэгдэһэн десантын бүридхэлдэ оруулагдажа, хоёр самолёдоор Япоһой ниислэл хотын заханда буулгагдаа һэн ха.

Дайнай Һүүлээр гэртээ бусажа ерэхэдээ, Юндэн Цы-

дуулдаг бэлэй.

Һүүлээрнь Ю.Ц.Раднаеве «Онон» колхозой түрүүлэгшээр табья һэн. Урда тээнһ эндэхи МТС-тэ хүдэлхэдөө, колхозой ажалшадые таниха, мэдэхэ болоһон хадаа хүн бүхэнтэй үгээ ойлголсодог байгаа. Уналда ороһон ажахы уданшьегүй хүл дээрээ гараба. Хүн зонтой хүдэлжэ шададаг, ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулхадаа бэрхэ ударидагыһы Зүдхэлидэ, удаань Шандалида парторгоор хүдэлхыень томилһон байха юм. Эдэ ажахыну-

шухала хэрэгэй тохёолдоһодо, Юндэн Цыренович колхозой түрүүлэгшэдэ, Захиргаанай толгойлоһодо туһалдаг бэлэй. Юрэдөөл, тэрэ хүһүүдтэ хододоо туһаламжа үзүүлхые оролдожо ябадаг юм. Энээгээрэ Ю.Ц.Раднаев нютагаархидайнгаа дунда тон хүндэтэй хүн гэшэ. 25 жэл соо багшалаад, тэрэ наһанайнгаа амаралтада гараа һэн.

Зүгөөр тэрэ амаралтада гараашы һаа, гараа хабсаарад һуужа шададаггүй бэлэй. 90-дэхи онуудай эхиндэ

Ульгэр түүрээгшэ Юндэн Раднаев

СЭРЭГШЭ, БАГША, ШЭНЖЭЛЭГШЭ

Багша – эгээл эртэ урдэн мэргэжэлнүүдэй нэгэниин мүн. Тэрэ һурагшадаа арюун һайхан сэдхэлэйнгээ ульһаар жэгнэжэ, үнэн үгөөрөө, урин дулаахан хандасаараа тэдэнэ зоригжуулжа, ажабайдалай үргэн ехэ, орёо хүшэр харгыда гаргадаг нангин уг зорилготой гэшэ. Иймэл хүнүүдэй нэгэн хадаа дайнай ба ажалай ветеран Юндэн Цыренович Раднаев болоно.

Юндэн Раднаев 1924 оной гал улаан Хулгана жэлэй октябриин 25-да Агын тойрогой Шандали нютагта түрэхэн намтартай. Тэрэнэй бага балшар болон эдир наһан ороһонгоо хүдөө ажахы хамтаруулгын, хүндэ ажайлэдбэриие индустрижүүлгын, дайнай урда тээхи асари ехэ хубилалта хүгжэлтын үетэй тудалдаһан байгаа. Эдир хүбүүнэй хараа бодол энэл үедэ хүгжэхэдөө, Эхэ орондоо дуратайгаар, үндэр ехэ мэдэрэлтэйгээр хүмүүжэһэниинһ эли юм ааб даа. Тиимэһээ тэрэ нугаршагүй хүсэл зоригтой, бата хараа бодолтой, урдаа табиһан зорилгодоо заагагүй хүрээжэ шададаг хүн болоһон байгаа бшуу.

Юндэн хүбүүхэн Шандалиин эхин шатын, Табтаанайн колхозно залуушуулай долоон жэлэй һургуулинуудые амжалтатайгаар дүүргэбэ. Дайнай урда тээ, һүрөөтэ сагай эхилээд байха үедэ Агын багшанарай училищи заочноор түгэсхэжэ, багшын мэргэжэл олоо һэн.

Тээд залуу багшада мэргэжэлээрэ хүдэлхэ арга олгогдобогүй. Залуу хүбүүн сэрэгэй албанда татагдажа, Шэтэ можын сэрэгэй частнуудай нэгэндэ һуралсажа, хүдэр шамбай бээтэй комсомол хүбүүн сэрэгэй һуралсалдаа онсо шалгаржа, "Ворошиловска мэргэн буудагша" гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй. Гэбэшы тэрэ баруун фронт эльгээгдэжэ, немец фашистнуудые эшээндэнь бута сохилсожо шадаагүйдөө эдирхэг залуу наһандаа бага зэргэ шаналһаншые байхадаа магадгүй.

Һаял хада хори наһатай боложо ябаһан комсомол хүбүүн Забайкалийн фронтын сэрэгэй частиин бүридэлдэ оруулагдажа, япон милитаристнуудтай шүһата дайнда хабаадажа, Хитадай Манжурта шэбээлһэн 1 миллион сэрэгшэдһээ бүридэдэг Японой Квантунска армие һамна

ренович дээдэ эрдэмтэй болохые шармайн оролдобо. Энэньшые гайхалтай бэшэ байгаа. Ушарынь гэбэл, тэрэ ном үзэхэ шунал абьяасар эзэлэгдээ һэн. Тэрэ Шэтын багшанарай институтай түүхын факультет дүүргэбэ. Удаань Юндэн Цыренович намын Шэтын обкомой дэргэдэхи партийна һургуулида ороод, тэрэнэ амжалтатайгаар түгэсхэжэ, диплом абаһан юм.

Энээнэй Һүүлээр Юндэн Цыренович Раднаев арадай ажахын элдэб һалбаринуудта хүдэлжэ, дайнда һандаргагдаһан али бүхы юумэ һэргээлсэһэн байгаа. Ононой МТС-эй директорэй орлогоор ажаллахадаа, тус станцида хабаатай бүхы колхозуудаар ябажа, ямар ажахыда хэды оньһон техникэ бии гэшэб, эдэнэй хэдыниинһ заһабарилагдаха ёһотойб, ямар запас частнууд хэрэгтэйб, эдэниие хаана захирах, хаанаһаа асаруулах, тигээд яаж хубаарилхаб гэхэ мэтын олон тоото асуудалнуудые шийдэхэ ушартай болодог һэн. Гадна МТС-эй хүтэлбэрилгшэд хабарай тарилгын, ургаса хуряалгын бүхы хүдэлмэриие эмхидхэлсэдэг, шалгадаг, туһалдаг байгаа бшуу.

Удаань партитэрэниие Агын тойрогой соёлой хүтэлбэриин даргаар хүдэлхыень эльгээгээ һэн. Багаһаа хойшо дуу хүгжэмдэ дуратай, хүгжэмэй инструментнууд дээрэ, тусхайлбал, хуур, лимбэ дээрэ наададаг, уянгатай һайхан дуунуудые гүйсэдхэхэ дуратай Юндэн Цыренович хэдэн жэл соо тойрогой соёлой даргаар ажаллахадаа, уран һайханай бүлгэмүүдэй ажал ябуулгые эмхидхэлсэһэн байха юм. Эгээл энэ үедэ хүдөө нютагуудта Соёлой байшанууд, клубууд, кинотеатрнууд, библиотекэнүүд баригдажа эхилһэн гэшэ. Юрэдөөл, Ю.Раднаевай хүтэлбэри доро бүхы Агын тойрог дотор соёлой гуламтануудай ажал ябуулга яһала хүгжөөгдэжэ захалаа һэн.

Саашадаа Юндэн Цыренович пропаганда болон агитациин талаар КПСС-эй Дулдаргын райкомой секретаряар томилогдобо. Районной бүхы ажахынуудые мэдэхэ байһан дээрһээ тэрэ амжалтатай һайнаар хүдэлжэ, долоон жэлэй хугасаа соо нулашаг хүгжэлтэтэй ажахынуудые хүл дээрэнь гаргалсаһан юм. Тиихэдэ кадрнуудые хүмүүжүүлгэдэ, тэдэниие зүбөөр шэлэжэ ололгодо, тааруулан табилгада гол анхаралаа хан-

Шандали нютагай музей

удта парторгоор ажаллахадаа, Юндэн Цыренович дурсагдаһан колхозуудай ажалшадай табан жэлэй түсбүүдые болзорһоон урид дүүргүүлжэ, даабариһаа гадуур ороһоо тарья, мяха, нооһо болон бусад продукци тушаахыень зоригжуулдаг байгаа.

1971 онһоо Юндэн Цыренович Раднаев залуудаа шэлэһэн мэргэжэлээрэ ажаллахые шийдэжэ, Шандалиингаа дунда һургуулида түүхын багша болоо һэн. Тиихэдэ тэрэ хэшээлнүүдэ гансал түүхын номоор бэшэ, харин ажабайдалтай нягтар холбожо үнгэргэхэдэнь, һонирхолтой боложо, үхибүүдэй дура татадаг һааб даа. Бага наһанһаа хойшо ороһонгоо, нютагайнгаа түүхэ, Шэтэ можын, Агын тойрогой арадай ажахые, алдар солот хүнүүдые, дэлхэйн элдэб ороһонудай байдалые, байгуулалтые, социалис болон капиталис ангинуудые, эдэнэй хоорондын тэмсэлые, дэлхэйн экономикын хүгжэлтые, политэкономие ойлгохо, мэдэхэ байхадаа, һурагшадые һонирхууһан али бүхы асуудалнуудта тоб гэмэ харюунуудые үгэдэг байгаа. Энэ тэрэ асуудалда багшамнай тулгардаба гэжэ һануулаа һаа, һурагшадай дунда нэрэ хүндэгүй болохош. Ушар иимэһээ багша мэргэжэлээ, эрдэм мэдэсээ үдэр бүри дээшэлүүлжэ, мүлижэ байдаг гэшэ. Тиигэһын тула Юндэн Цыренович элдэб сонинуудые, сэтгүүлнүүдые, брошюрануудые, туһаламжа номуудые уншадаг, үзэдэг һэн.

Ю.Ц.Раднаев һургуулидаа багшанарай дунда пропагандист, агитатораар олон жэлдэ хүдэлхэдөө, дүүмэр нүхэдтөө һургаал заабар үгэдэг, тулгардаһан асуудаларнь ойлгуулжа хөөрэдэг байгаа.

Үе үе болоод лэ ямар нэгэн

нютагайнгаа музей байгуулаад, бүхы материалнуудыень, фото-зурагуудыень суглуулжа, тааруулан табиһан, стенднуудые, стеллажнуудые, булангуудые зохёоһон байгаа. Тэрэнэй үүсхэл эдэхидэ үндэлһэн, Агын тойрогой Захиргаанай тогтоолоор һомологдоһон мүнөөр нютагай музейн үзэхэлэн гоё һайхан архитектуратай байшан баригдажа, толложо ороһоор, арбаад жэл боложо байна. "Росгипрозем" институтай Шэтын филиалай ахалагша мэргэжэлтэ Батажаб (Түмэн) Жигжитов, нютагай сомон зүблэлэй түрүүлэгшэ Жамбал-Бабу Цырендоржиев, үндэр наһатайшуул Гомбожабай Ханда, Сэрэмпилэй Дугаржаб, Сэрэнэй Дугаржаб, Чимитдоржын Дэлгэр болон бусадтай хамта Юндэн Цыренович Шандали нютагайнгаа топонимикын карта зохёожо, музей соогоо үлгэнхэй. Ю.Ц. Раднаев үшөө хэдэн жэл соо директорээр ажаллажа, бүхы юумыень түбхинүүлээд, энэ хэрэгээ басагандаа даалгахые дурадхахадань, аймагай засаг түрэ дэмжэһэн юм. Иимэ гоё һайхан, болбосон хүхэлтэй музей Забайкалийн хизаарта үгыл даа. Ажалай ветеран Дайшалхы Алдар Солын танхим байгуулба. Айлашад, һургуулиин һурагшад эндэ табигдаһан материалнуудые һонирхожо харадаг.

1992 ондо Баруун-Үндэрэйнгөө үбэртэ обоо байгуулаа һэн. Юндэн Цыренович нютагтаа дуган баруулаад, арамнайлууһан байгаа. Эдэ бүгэдые байгуулхын тула тэрэ айхабтар ехэ ажал ябуулаа, хандиб үргүүлжэ талаар зоной дунда горитой хүдэлмэри хээ, барилгын материалнуудые суглуулаа һэн.

1995 ондо "Гэсэрэй" 1000 жэлэй ойн баярай Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэхэдэ, Ю.Ц.Раднаев ульгэр түүрээлгэдэ хабаа-

дажа, Буряад ороной, Агын болон Усть-Ордын автономито тойрогуудай 30 гаран ульгэршэдэй дундаһаа хоёрдохи һуури эзэлжэ, лауреат болоһон алдартай.

Дайнай ба ажалай ветеран Юндэн Цыренович Раднаев юртэмсэ дэлхэйн, орон доторхи байдалаа шэнжэлэн, һанамжа дурсалгануудаа гэгээтэ, журналнуудта толилуулжа байдаг юм. Энэ тэрэгүүр ябахандаа үндэр наһатан замай тэмдэглэл, хараһан, үзэһэн юумээ бэшэжэ, уншагдай һонорто табигдаг заншалтай.

Шэнжэлэгшэ Ю.Ц. Раднаев «Шандали, шандалиинхид» гэжэ ном 2006 ондо бэшэ һэн. "Агын үнэн" хэблэлэй байшан гэдэг гүрэнэй предприятита барлагдажа гараһан энэ ном эндэ ажаһуудаг буряад, ород, башкир болон бусад арадуудай хани барисаан, харилсаа холбоон тухай һонирхолтойгоор хөөрөжэ, хамтын ажал эмхидхэн хүгжөөлгын үедэ, Эсэгэ ороһоо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ, Һүүлээрнь арадай ажахые һэргээн хүгжөөлгын түсэбтэ табан жэлнүүдтэ Шандали нютагай улад зоной шэн габьяата ажал ном соо гүнзгы тодор харуулагдана. Юрэдөөл, энэ ном тоонто нютагайнгаа түүхэ зохёоһон габьяата зоной гайхамшагта ажал хэрэгүүд тухай хөөрэхэдөө, аглаг һайхан Агын түүхэ шэнжэлгэдэ, ургажа ябаа залуу үетэниие хүмүүжүүлжэ хэрэгтэ айхабтар ехэ хубита оруулна гэжэ Агын тойрогой хүндэт эрхэтэн, педагогикын эрдэмэй доктор Жигмит Тумунов номой оршол дотор бэшэһэн байна.

Хүнгэн сарюунаар наһа бараһан нүхэринь Хандажаб Дамдинжаповна, аба, эжынгээ мэргэжэл дагажа, багшанар болоһон басагадынь Дэжэд, Мүнхэ-Цэрэн, зээ басаган Намжилмаань, мүн ондоо мэргэжэл шэлэһэн бусад хүүгэд болон аша зээнэринь эдэ бүхы ажал хэрэгүүдтэнь туһалжа, дэмжэжэ ябадаг юм.

Иигэжэ Юндэн Цыренович Раднаев 90 наһанайнгаа дабаан дээрэ гараашы һаа, үхибүүдтээ, басагад бэрээдүүдтээ юртэмсын гурбан зөөлэнөөр үргүүлжэ, хүнгэн сарюун, ухаан бодол һонор, энэрхы сэдхэлтэй, бурхантай буянтай ажаһуунал даа.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист, Росийн соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

ХААН ШАРГАЙ НОЁНИИЕ ХҮНДЭЛЭН ЁНОЛХО ЗАРШАМ

Хаан Шаргай Ноён хадаа ганса буряад бөө мургэлэй бэшэ, мүн буддын шажантанай ехэ хүлдэ шүтөөн юм. Түнхэнэй "табан хүшэтэнэй" нэгэн. Тэрэндэ зорюулагдаһан "хада тахилгын" ёһололнуудые хүзэгтэй зоной гуйлтаар хадаша үбгэд гү, али ламанар бээлүүлдэг гуримтай.

Урданай заншалта мургэлэй ёһоор, буряадуд 99 тэнгэринэртэ шүтэдэг байгаа. Монгол туургага арадуудай урда сагай бөө мургэлэй шүтөөн тухай нургаал забаринууд аман зохёол соо, илангаяа тодо хурсаар үльгэрнүүд соо зураглагданхай. Байгаалин болон ниигэмэй хүсэнүүд Хүхэ Мүнхэ Тэнгэриһээ, Үлгэн Эхэ Дэлхэйһээ заяабаритай, Тэнгэри – эрэ хүнэй хүлдэ, Газар – эхэнэрэй хүлдэ хүсэн гэшэ. Тэнгэри Газар хоёрой холбоон бөө мургэлэй нургаалаар нангин, дээдын удхатай юм.

99 тэнгэринэрые болон 9 хаадуудые тахиха заршам хадаа буряадудай заншалта мургэлдэ онсо һуури эзэлдэг. Буддын шажанай дэлгэрхэнээ урид Хаан Шаргай Ноёной (саашаада ХШН гээд хуряангыгаар бэшэхэбди) тайлганай үедэ 9 үхэр, 8 хони, 1 мори гаргажа, үргэл хэдэг байгаа. 99 тэнгэринэрые тахиха ёһолол дээрэ хаадуудые тахилга нэмээгдэһэн түүхэтэй.

Нэгдэхээр, Хүхэ Мүнхэ Тэнгэридэ шүтэгшэдэй үзэл бодолоор, хүнэй хуби заяан тэрэнэйл үршөөл үргэмжэһөө дулдыдадаг. Хоёрдохоор, 99 тэнгэринэртэ шүтэлгэ Эсэгэ Малаан Тэнгэрийн хүбүүд болохо 9 хаадуудые – ХШН, Хото Ноён, Улаан Заяан Мэргэн, Хараасгай Заарин, Хургай ноён, Хэрмэшэ ноён, Мүнгэтэ Заарин, Эмнэг Сагаан Ноён болон Буха Ноёниие хүндэлэн ёһолхые баадхана. Тийхэдэ тэнгэринэрһээ гадна мүн хаадууд хүнэй хуби заяа шиидхэдэг болоно. Иимэ хүзэг мургэлэй ёһоор, ХШН Түнхэнэй дээдэ талые харууналдаг (Туран, Мон, Хойтогол болон бусад), Буха Ноён – доодо талын харуул (Торо, Зуун-Морин, Далахай г.м.).

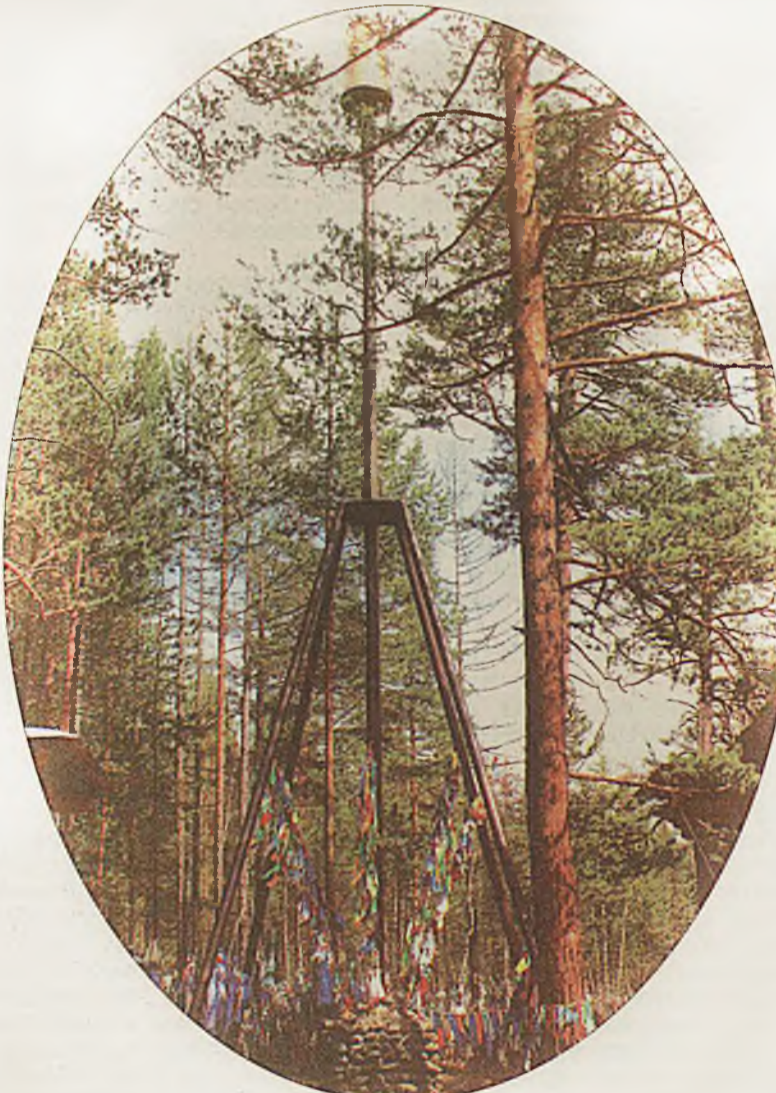
Тэнгэри – эсэгийн, Газар – эхын заабари зарлигай нюуса удха уудалха хүсэлтэй байһан дээрэһээ, бөөгэй дурдалгануудые, түүхэтэ үйлэ хэрэгүүдые, байгаалин хүрөөтэ үзэгдэлнүүдые (2014 оной июнь нарада Түнхэнэй Аршаанда тохёолдоһон аюул) онсо өөрсэ ёһоор сэгнэхэ ушарнууд үзэгдэдэг.

Буряад бөө мургэл баримталагшын ами наһые, хуби заяае нэтэлэн гарадаг үшөө нэгэ заршам-символизм болоно. Тог-

томол хүлдэ тэмдэгүүд, илангаяа бөөнэрэй онго оруулха ёһололдо тон ехэ удхатай гээд тоологдодог. Эдэ тэмдэгүүд хүнэнхэнэй дээдэ, тэнгэринэрэй замбида хүрэхэдэ гү, али гэбэл, Эрлэн-хаанай доодо замбида бууха хэрэгтэ туһа хүргэхэ арга шадалтай. Хүлдэ тэмдэг (символ) бөө мургэлэй оршомдо – үдэр бүрийн, һуудал байдалда хабаатай, аша үрэтэй үзэгдэл юм. Бөөгэй онго оролго хадаа энэ ушарта гэгээн удхатай болоно, бүхы дэлхэй, оршон тойрон – амитай, хүлдэтэй гээд мэдэрэгдэнэ. Тэнгэринэрые ба хаадуудые ёһолон хүндэлэлгэ, тэдэндэ хабаатай хада уула, байра, буудалнуудые шүтэн тахилга шэдитэ удхатай болоно. Хаан Шаргай Ноёндэ шүтэлгын газар Шабартада бодхоогдоһон мургэлэй байранууд, хүрдэ, дуган, дасан, гунгарбаа болон бусад, бөө шажанай, мүн буддын шажанай нангин хүлдэ тэмдэгүүд болоно.

Символизмһаа гадуур, иерархизм баримталгын заршам буряадудай заншалта мургэлэй шухала хуби болодог. Дээрэ аха захатай байха гурим бөө мургэлэй агуухэ оршомдо (Универсум) баримталагдана: Хүхэ Мүнхэ Тэнгэри – 99 тэнгэринэр – хаадууд – эзэд – заяанууд – хүнэнхэд. Юумэн бүхэн бурхатай, хүлдэ эзэтэй, амитай. Бөө мургэл баримталагшадай бүхы ажабайдал, ниигэм мүн лэ засаг захиргаанай шанга гуримтай байһан гэшэ ааб даа. Бөө хүзэгтэнэй үзэл бодолоор, бүхы хаадууд дороо туһамаршадтай байгаа. Жэшээнь, ХШН заарин ехэ бөөнэр байһан Хараасгай Заарин, Мүнгэтэ Заарин, Нагалай Дархан Заарин гэнэн гурбан туһамарша-жолоошодтой юм.

Бүри эртын бөө мургэлтэнэй хүзэгөөр болобол, Хаан Шаргайн нэрэ (теоним) "элшэ гэрэлтэ бурхан" гэнэн ойлгосоһоо хабаататай, баруун мур дээрэнь нара, зүүн мур дээрэнь – Наран зураглагдадаг байгаа. Газарта буухадаа, ХШН хүүдинсэ байгуулаад, шабинарые шэлэжэ, дарханай мэргэжэл шэдитэ нурганан юм. ХШН урид сайбар буха унадаг наа, хүлдэнь шарга морёор ябадаг болоо. Бүри хүлэй үеын хүзэгтэнэй ойлгом-

жоор, ХШН дундаа зуунуудай үеын сэргэшин маягтай – шарга мори унаһан, номо годлитой, хойноо гурбан жолоошодтой юм. Хүзэгтэниие гай гасаланһаа, аюул усалһаа абарагша хүсэн.

Газар дэлхэйдэ боложо байһан бүхы түүхэтэ үйлэ хэрэгүүд дээдын хүсэнүүдэй үршөөлөөр, эзэд – заяануудай заабаряар болодог гэнэн ойлгосо бөө мургэлэй үшөө нэгэ – түүхэтэ заршам тодорхойлоно. Урда үеын хрониконууд, түүхэ бэшэгүүд, намтарнууд энэ заршам баримталанхай.

Бөө мургэлэй үндэһэн заршамуудай нэгэн – бөө, удаганай үгын шэдитэ хүсэндэ этигэл. Тэдэнэй туһаар онгон бурхад, хахюуһадта хүрэхэ, үргэл, мургэлөө гүйсэд бүтээхэ арга олгодоно гээд этигэдэг. Тиймэхээ хүндэлэн ёһололгын аша үрэ бөө, удаганай бэлигһээ, уран хурса хэлэнһээ сэхэ дулдыдаха. Суута үльгэршэд М.Имегенов, П.Петров, П.Тушемилов тон найнаар бөөгэй дурдалга мэдэдэг, сууга зааринуудай намтар, үргэл мургэлэй ёһолол, үльгэрэй нангин удха гүнзэгыгөөр мэдэрдэг

байгаа. Тиймэхээ мүнөө үеын гол эрилтэнүүдэй нэгэн – бөө, удаганарай "шанар абаха" гү, али "эсэгэлхэ" ёһололнуудые зүбөөр үнгэргэхэ ушар. Гадна буряад хэлээс найн мэдэхэ, арадайнгаа аман зохёол, үльгэр домогуудые шудалха шухала. Хаан Шаргай Ноёндэ, баруун хаадуудые толгойлогшодо, жэшээнь, бөөнэр иимэ поэтическэ удха шанартай дурдалга зорюулдаг:

**Ара Монгол газар
Ахалжа бууһан бурхан бэлэй.**

**Ерэн юһэн Мундарга –
Ехэ дайда гүйдэл бэлэй.
Бүгэдэ арадаа**

**бүридхөөһэн
Байтаг хушуун
барисатан бэлэй.**

**Хатууе булигша, харые
дарагша**

**Хаан Шаргай –
Ноён баабай.**

Элшэ гэрэлтэ бурхан, тэнгэрийн дархан, гурбан хахюултай тэнгэрийн сэрегшэ бурхан ХШН буддын шажанда Бурхан Баабай болон хубилла. Манай ажаглаһанай ёһоор, ХШН хүндэлэн ёһололдо бөө, удаганар хабаададаггүй.

Хаан Шаргай Ноён буряадудай заншалта мургэлэй шүхаг хубинь, харын ба шарын шажантанай ехэ шүтөөн. Энэ онсо өөрсэ үзэгдэл эрдэмтэдэй зүгһөө хүсэд шэнжэлэгдэхэ ёһотой гээд ханагдана.

**М.ЗОМОНОВ,
философин эрдэмэй
доктор, ВСГАКИ-гай
профессор;
Т.САМБЯЛОВА,
журналист, хэлэ бэшэгэй
эрдэмэй кандидат.**

ХЭРЭГЛЭГДЭХЭН ЛИТЕРАТУРА

1. Зомонов М.Д., Зомонов Ж.М. «Тезаурус бурятского шаманизма». Улан-Удэ: ИПК ФГБОУ ВПО ВСГАКИ, 2014, с.243.
2. Дугаров Б.С. «Мифология бурятской Гэсэриады: Западные тэнгэри»- Улан-Удэ: издательство ОАО «Республиканская типография», 2007, с.190.
3. Шагланова О.А. Традиционные верования тункинских бурят (вторая половина XIX-XX в.).- У-У: Издательство БНЦ СО РАН, 2007, с.61-63.
4. Гомбоев С.Ж. Под вечным синим Небом. Шаманизм. Святая неугасимая вера. - Улан-Удэ: Н-П, 2010, с.68.
5. Дашиева Н.Б. Образ Буха Ноёна в кузнецких мифах бурят. В сб.: «Живая природа - живая кочевая культура: Международная научно-практическая конференция: Республика Бурятия, Тункинский район, 14 июня 2014. - Улан-Удэ: ИПК ФГБОУ ВПО ВСГАКИ, 2014, с.64.

МҮНХЭ АРШААНДАЛ ТҮРЭЛ ҺАЙХАН ХЭЛЭМНАЙ

Буряад орон дотор буряад хэлэнэй габшагай нара эхилээ

Түрэл найхан буряад хэлэнэймнай һайндэр олониитын хэмжээндэ эмхидхэгдэдэг болоһоор, 9 жэл болобо. Энэ 9 жэлэй туршада буряад хэлэнэй хүгжэлтын нангин хэрэгтэ олон лэ ажал ябуулагдана. Гэбэшье буряад хэлэнэймнай байдал үшөөл һайжарнагүй, үшөөл шиидхэхэ асуудалнууд олон. Хэды дуу, хатар, наадан, харалган-мүрысөөнүүд үнгэргэгдэбэшье, сэдхэлнай үшөөл дутуу, үшөөл жэнхэни һайхан түрэлхи хэлээ буряад арад энхэргэн эрьежэ абанагүйл даа. Гэбэ яабашье, иимэ һайндэр эмхидхэгдэжэ байһаниинь һайшаалтай.

Юһэн жэлэй туршада бүүмэйлүүлэн ябаһан түрэлхи хэлэнэймнай хүгжэлтын талаар эмхидхэгдэдэг һайндэрэй нэ-элгэн түрүүшынхие үнгэрбэ. Имагтал буряад хэлэнэй үдэрнүүд эхилбэ гэжэ сонсохогоод, түгэхэлдэнь һайндэрэй дүн согсологдожо, үдэшэлгын хэмжээ үнгэрдэг бэлэй. Харин мүнөө жэл ёһотой һайндэр эхилбэ гэжэ нээлгэ эмхидхэгдэһыень тэмдэглэлтэй.

“Пионер” гэхэн кинотеатрай 5-дахи танхим соо нээлгэнэй баяр үнгэрөө. Эндэ Буряад Республикын засаг түрын Түрүүлэгшын орлогшо, Засаг түрын дэргэдэхи буряад хэлэ хүгжөөлгын талаар хороной дарга Иннокентий Егоров, Бүгэдэ Буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй юрэнхылэгшэ Владимир Булдаев, “Буряад үнэн” Хэблэлэй байшанай ахамад редактор Валерий Хартаев гэгшэд сугла-рагшадые амаршалба.

Буряад хэлэнэй һайндэр тэмдэглэдэг болоһон юһэн жэлэй хугасаада ехэ олон хэмжээ ябуулганууд эмхидхэгдээ, олон хэрэг бүтээгдээ. Гэхэтэй хамта эдэ бүгэдэ үшөөл дутуу гэжэ мэдрнэбди. Буряад Республикын мүнгэн һан жэл бүри буряад хэлэ хүгжөөлгын хэрэгтэ 28 миллион түхэриг һомолдог болонхой. Эрэхэ жэлдэ 30 миллион үгтэхэ. Мүнөө жэлэй мүнгэн буряад хэлэнэй хүгжэлтын талаар хэдэн һалбаринуудаар хубаагданхай. Мүн һуралсалай болон алишые шэглэлэй номуудые хэблэлгэдэ гаргашалагдана. Хэдэн харалганууд, грантнуудые шүүлгэнэй мүрысөөнүүд сонсохогодоно бшуу, - гэжэ Иннокентий Егоров тэмдэглээ.

Бүгэдэ Буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй юрэнхылэгшэ Владимир Булдаев мүнөө жэлэй һайндэр амжалтатай үнгэрхэ бээ гэжэ тэмдэглээ.

Энэ хэмжээ ябуулга буряад хэлэнэй хүгжэлтын талаар ехэ нүлөө үгэнэ. Буряад хэлэмнай һалаа, шардуу байдалда ороо гэжэ байжа хэлсэхэ аргагүйлди даа. Буряад хэлэ заабол шудалха тухай хуули баталха гэхэдэ,

федеральна хуулитай харша болоно бшуу. Гэбэшье буряад хэлээ хүгжөөхэ, хэрэглэхэ талаар яһала ажал ябуулагдана ха юм даа, - гэжэ Владимир Романович онслоо.

Гэхэтэй хамта, Бүгэдэ Буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй юрэнхылэгшэ анхан баталагдаһан хуулин һандаргагдажа байһан тухай мэдээсээ. 1992 ондо “Буряад Республикын гүрэнэй хэлэнүүд тухай” хуули баталагдахадаа, буряад хэлэн - нэгэдэхи, ород хэлэн хоёрдохи хэлэн гэжэ тодорүүлгадаһан байна. Мүн тиихэдэ энэ хуули бэлүүлгын 15-дахи статья баталагдаһан байха юм. Тэрэнэй ёһоор, бүхы эмхи зургаанууд, үйлсэ, гудамжа, талмайнууд буряад ба ород хэлэн дээрэ бэшэгдэхэ байгаа. Харин мүнөө сагта ород, англи хэлэн дээрэ бэшэгдээд лэ, үндэһэн буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэхээ мартагдаад байна.

Республикымнай ниислэл Улаан-Үдэ хотын захиргаанай һунгалтада һаяхан илагша депутатууд бүгэдэндэ жэшээ болгон, энэ үйлэ хэрэгүүд тухай тусхай хуулига данса тогтооболынь, һайн байгаа, - гэжэ Владимир Булдаев найдалаа мэдүүлбэ.

Бүгэдэ Буряадай үндэһэн соёлой эблэл Буряадай гүрэнэй университетей Зүүн зүгэй факультедэй Буряад хэлэнэй таһагай оюутадта жэл бүри 100 мянга үгэжэ байхаяа мэдүүлбэ. Мүнөө жэлэй мүнгэн үгтэнхэй. Таһагай захиргаан тэдэ мүнгэ хайшан гэжэ оюутадтаа хубааха тухай шиидхэхэ юм.

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай ахамад редактор Валерий Хартаев буряад хэлэнэй габшагай һарын нээлгэндэ ерэгшэдые амаршалаад, энэ шугамаар эмхидхэгдэһэн хэмжээнүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаадахыень уряалба.

Манай хэблэлэй байшан Буряад хэлэнэй үдэрнүүдтэ эмхидхэгдэһэн хэмжээнүүд тухай сониндоо мэдээсэхэбди. Мүн баһал өөһэдынгөө түсэбөөр буряад хэлэ хүгжөөлгын, арад зондоо нэбтэрүүлгын талаар ажал

ябуулдаг гэшэбди. Түсэбүүд ехэ олон. Жэшэнь, һаяын сагта Хяагтын аймаг ошожо, уншагшад таяа уулзажа, буряад хэлэнэй байдал бодото дээрэнь шэнжэлэн мэдэрхэ хүсэлтэйбди, - гэжэ Валерий Викторович мэдээсээ.

Буряад Республикын Эрдэм һуралсалай яаманай буряад хэлэнэй талаар мэргэжэлтэн Баяр Ширапов буряад хэлэнэй габшагай һайндэр эмхидхэхэмнай гээд лэ ганса хоһон хөөрөөн, наадан хатар болгохо бэшэ, эмхидхэгдэһэн хэмжээ ябуулганууд буряад хүнэй сэдхэл хүдэлгэхэ ёһотой гэжэ хэлэбэ.

Мүнөөдэрэй байдалаар тон буряад хэлэнһээ арсаһан һургуулинууд үгы, ганса нэгэ гэртэхин буряад хэлэнһээ арсажа, мэдүүлгэ бэшэһэн байна. Нёдондо шууяатайгаар абтаһан гүрэнэй программын нүлөө үзэгдэхэл ёһотой, - гэжэ Баяр Кимович мэдүүлбэ.

Бүхы Буряад ороной аймагуудай һургуулинуудай һуралсалай түсэбүүд шалгагдажа байна. Һургуули бүхэн буряад хэлэ үзэлгын байдал зохёохо ёһотой. Эрэхэ шэнэ жэлһээ буряад хэлэнэй багшанар шэнэ онол аргын эгээл һүүлшын түхэлэй хэрэгсэлнүүдээр хэшээлээ үнгэргэхэ аргатай болохо. Энэ түхээрлгэ нэгэ миллион шахуу үнэ сэнтэй байна. Тиимэһээ үнэн зүрхэнһөө оролдохо багшанар мүнөөдэрэй һургуулинуудта ажаллаха ёһотойл хаш.

Буряад хэлэнэй габшагай һарын һайндэрэй нээлгэнэй баяр ульгам һайхан буряад хэлэтэй журналист Даша-Доржо

Болотов хүтэлбэрилбэ. Буряад-аймнай мэдээжэ дуушад энэ үдэрэй баяр шэмэглээ. Нааданай түгэхэлдэ Солбон Лыгденовэй зохёон буулгажа табиһан богонихон кинофильмууд харуулагдаа. Тэдээн соонь буряад хэлэ хүгжөөлгын, нэбтэрүүлгын

талаар, буряад хэлэ шудалха тухай идхалгын уряалтай удха табигдана.

Цырегма САМПИЛОВА, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд дээрэ: Буряад хэлэнэй габшагай һарын нээлгэнэй үедэ.

Монголой хойморой аймагта яруу найрагийн найндэр болобо

СЭЛЭНГЭ НЮТАГАЙ ГУЛАМТАДА СЭНТЭЙХЭН ОШОН НЭМЭЭ ГҮ?

(Түгэсхэл. Эхинийн сентябриин 10-ай, 17-ай, 24-эй, октябриин 1-эй дугаарнуудта).

ХУЛАН ХАТАНАЙ ХҮШӨӨ

XIII зуун жэлэй түүхэдэ эмэгтэй хүнэй эрхим нангин шанарые бэлгэ тэмдэг мэтэ бэедээ шэнгээхэн бүхэгүй хадаа Чингисхаанай одхон хатан – үзэсхэлэн гоо Хулан хатан болоно. Мүнөөнэй Сэлэнгэ аймагай оршондо тэрэ үедэ ажаһууһан мэргэд угсаатанай Дайр Үсэний басаган Хулан хадаа Тэмүүжэн гэшэ тала нютагта шэнэ амидарал, шэнэ саг үеые абажа ерээ гэжэ нэргэлэн хурса ухаагаараа ухамйлан ойлгоһон, мухар эсэргүүсэлтэнэ эсэгээ нэргылһэн гэхэ. Хуланиие Чингисхаанда үзүүлхээ ошожо ябаһан Дайр Үсэндэ Наяа ноён туһалхаяа хүсэжэ, хамгаалагшань боложо ябаад, 3 үдэр гэртээ хоонулан хаатуулаа һэн ха.

Энээниие дуулаһан Чингисхаанай гай гани болон хилэгэнэхэдэ, Хулан иигэжэ тайлбарилла: "Хэрбээ Наяа ноёной ушаран туһалаагүй хаа, забһарай дайсаанда баригдаха байгабди. Одоо энэ Наяа ноёноо асуухын орондо тэнгэриһээ заяаһан, эсэгэ, эхэнэ түрүүлһэн маха бодийг минь шалгажа үзэтүгэй".

Хулан хатан Чингисхаанһаа Хөлгөн нэрэтэй хүбүү, Хөлүгэ нэрэтэй басага түрэнэн. Агуу хаанай Баруун зүг сартуул иргэн дайлахаар ошоходонь дахалдан, хари гүрэндэ хамгаалагша, харууһалагшань болоод ябаа.

Сүхэбаатар хотын зүүн хойто үндэрлигтэ Хулан хатанда бодхоогдоһон мантан томо хүшөө наранай элшэдэ тэнсэлгүйгөөр ялаганан мандана. Жэбэрдэггүй түмэрөөр шудхан хэгдээ юм ха. Иигэжэ түүхээ бурханшалжа, гоо гоё, удхата ухаантай хүнүүдэ жэшээтэ болгон мүнхэлдэг заншал Монголд дэлгэрэнхэй гэшэ.

ЭНХЭ ТАЙБАНАЙ, ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ ҮЛГЫ

...Сэлэнгэ аймагай баялиг-алтан шаргал таряалан хаа- яагүй халюуран миралан долгилно. Эшэнь дан үндэршье бэшэ, эдеэшэг дүүрэн хоолосуудын халхинда найгалзахадаа, баян талын хэшэг баялиг дуудан-дуулан һууһандал. Бэлшээрин газар зарим тээгээ һайса хожоронхой гэхэ гү, али малай эдээлсэтэй газар байгаа гэжэ эли. Харин нүгөө зарим тээнь оройдоошье гэхэгдээгүй, пэгшысэ урһан ногоо эсэгүүдын зангаараа.

- Үбэлжөөндөө нөөсээ орхёо гэшэ. Хүйтэнэй сагта манай монгол мал туруугаараа саһа малтан хооло олодог ха юм. Бэрхэ малшад жэлэй дүрбэн сагта газараа нэлгэдэг: үбэлжөөн, хабаржаан, зуһалан, намаржаан гээд. Үбһэ ехэ бэлдэдэггүй. Малнай шэрхи, жэлэй дүрбэн сагта өөһэдөө хооло олоод лэ байха, - гээд, Мягмар нүхэрнай хөөрэнэ.

Ямаан нүрэг хаа-яаниинь майла болдогыё шэмэглэнэ. "Ямаа үсхэбэрлхэдэ, ноолуурынь һайн сэн хүрэдэг гэжэ мэдээжэ. Гэбэшье ямаа дан олоор бариха гэшэнь байгаалида гарзатай. Жорхой эдэ амитад ногоо үндэһэтэйнь зулгаажэ эдидэг, энээнһээ боложо, ногооной ургаса хожордог", - гээд, Мягмар саашань тайлбарилан хэлэнэ.

Тарбага агналга ехэ дэлгэрэнги. Заримдаа тарбаган тахал дайралдажа, хүниие хашадаг гэшэ. "Тахал дэлгэрмээр газар бүхыдөө эли мэдээжэ юм. Теэд хүнүүд юундэшьеб намараад, хориултай гэмээр газарта агнаһан байдаг. Бишье агнаха дуратайб. Гүрөөһэ юу хээһэ гадна, туулай олзборил-

дог шуналтайб. Туулайн түүхэй зүрхэ эдихэдэ туһатай гэлсэдэг. Нүүлэй үедэ агнуурида шунални буурантаа. Ехэнхидээ фото-буулгабаряа абаад лэ, гэр бүлөөрөө автомашинаараа аяншалжа ябаха дуратайбди. Энэ зундаа Хэнтэй ошообди. Урзанда – Хүбсэгэл. Гайхамаар гоё орон ха юм, Монголнай. Зонтой нэгэдэжэ, шууяха сэнгэхэ дурегүйб. Амярханаараа байгаалитаяа харилсажа, ямар нэгэн гүбээ ташаланда һуугаад, ажабайдал, замби түби тухайгаа бодожо һуухада, одоол сэдхэлдэ намхан гоё даа. Иигэжэл ажамидархые түрэнэн мэтэ... Ушөө би Губида дуратайб. Элинсэг хулинсагни тэндэһээ гарбалтай юм. Губийн мяхан онсо амта шүүһэтэй. Тэндэ томо болоһон хүн наһан соогоо үбдэдэггүй. Туйлгүй холо хадань губиһаа мяха асархань бэрхэтэйшгэ. Түрэл гарални хаа яа асардаг. Монгол хүндэ мяхан хоолой аша туһа тухай хэлэһэнэй үлүү ааб даа. Үхибүүнэй түрэхэһөө эхилээд, хониной һүүл амандань үгжа мэтэ үгэдэг заншал миинтэ гэжэ һанаа гүт? Тэрээхэн һүүл соо уураг тархи хүгжөөхэ, энхэ элүүрээр үхибүү томо болгоходо, ашатай бодос аргагүй ехэ гэжэ мэдээжэ ха юм. Угсаа монголшүүд тэрэ заншалаа алдаагүй, сахидаг гэшэ. Монгол бэе махабад европо хүнэй бэе махабадһаа тад ондоо илгаатай, энэ онсо шэнжые хараадаа абажа ажамидарха хэрэгтэй бшүү", - гэхэһээ эхилээд, Мягмарнай харгы замдаа олон һонин юумэ хөөрөжэ, бидэнээ хужарлуулжа ябаа.

Хажуугаарнь радио-долгёор зүрхэ хайлуулма дуунууд эдэлэнэ.

"Ай их элс, ай майгүй их элс
Үй их элс, үй майгүй их элс
Шуумал бурхдын дүртэ суумал
манхан элс

Дарь эхийн шинжтэй,
далай их элс ээ",

- гэхэн дуу соносоходо, "агаар, үһан – амида бурхан" гэжэ яруу найрагийн эзэдэй орон дэлхэйгээ шүтэжэ ябаа сагта энхэ тайбанай, эб найрамдалай үлгы зандаа оршохол Монгол оромнай гээд ханагдаа һэн.

Табан хаанай оршом дайда, торгон хилын онгон богоһон гүүлэдэг Монголой хойморой сайхан Сэлэнгэ нютагаар айлшалгамнайше түгэсэжэ, монгол найзанартаа халуун баяраа мэдүүлэн бусаа һэмди.

Оюун сэдхэлэй шэмэг дээжэ – шүлэгүүдэй мүнүүдээр энэ зураглаала түгэсэл даа.

Бямбадоржийн Пүрэврэнцэн

ОВОО

Тэнгэр хөхүүлж, уул зангидан
Тал захирч хаан сэнтий эзэгнэн
Тунгалаг нарыг өглөөд угтан

Төгссөн цаг хүүрнэж,
хүлэг янцгаасан
Овоонд би сөгдлөө.

Хишиг даллаж, бурхад дуудан
Хасаар тахиулж, нүнжиг хайрлан
Цантай сарыг үүрээр үдэн
Цахиур цахилж, хил дархалсан
Овоонд би мөргөлөө.

Орон зайнаас хий тасарч бөөлөн
Онго дуудаж, ус хурхэрч цамнан
Заяа эцэслүүлж, улаан биетийг нь өргөн
Захгүй өртөнцөөс өршөөл эрж тахьсан
Овоонд би залбирлаа.

Агаар эзэлсэн луу мэт гал хүрхрэн
Алс үнэр нь отторгүй мэт тэнгэр
Нарны тос гал баясгаж өгг уяраан
Намбалаг толгод дэргэд нь бөхийсөн
Овоонд би гал өргөлөө.

Есөн чулуу газар дэвсэлж тэнцэн
Ертөнцийн зүгт сан тавьж хашин
Сарны суу сансар гижигдэж гараас орон
Салхин эргүүлэг хажууд нь гардаггүй
Овоонд би цацал өргөлөө.

Урт ирээдүйг сэтгэлд санан
Уужуу эрхсийг нөмөрт бодон
Нарны замаар гурав тойрон
Намуун дэлхийг дэргэд билэгдэн
Овоонд би чулуу өргөлөө.

Адил талт монгол овоонд
Агуу пирамидын нууц нь оршноом
Асар уудам Монголын минь
Аз хийморь, заяаг түшнэм.
Овоо минь, овоо минь
Монгол овоо минь.

Ламжавын Банзарагч

ХӨХ ЧОНО

Хөх монголын бэлэгдэл хөх чоно.
Хөвч хангайн харуул хөх чоно
Миний нутгийн амьд эрдэнэ хөх чоно
Мичид марлаар гүйдэлтэй хөх чоно

Хөх чоно хийморьтой амьтан
Хүч зоригийн тэнгэртэй амьтан.

Эрийн чадлаар амиа тээдэг хөх
Эвийн сайнаар бүлээ өсгөдөг хөх чоно
Аглаг хангайн сэргэлэн бор хөх чоно.
Алтан нутгийн мөнгөн сор хөх чоно

Хөх чоно хийморьтой амьтан
Хүч зоригийн тэнгэртэй амьтан.

Ижил хиймортой нь харагддаг хөх чоно
Илүү хийморьтой нь агнагддаг хөх чоно
Орчлонгийн тавиланг сөрдө хөх чоно.
Оногдсон заяагаа даадаг хөх чоно
Хөх чоно хийморьтой амьтан
Хүч зоригийн тэнгэртэй амьтан.

Дамдиндоржийн Цэрэндава

САЙХАН ХӨТӨЛ

Намиатан үеэлзэх Орхон Сэлэнгэ минь
Хадган өнгөтэй цэнхэртэнэ
Нүүгэлтсэн их униар дунд
Хараа сунгуулж хөшигрөнө
Сэлэнгэ аймгийн Сүхбаатар сум
Сайханы хөтөл
Сэтгэл уясам байгалийн үзэсгэлэн
Сайхан Хөтөл.

Санан санан хүрч
Саатан саатан жаргамаар
Сайхан эх орны минь
Эзэн суудал хойморь юм даа
Үелэн үелэн тогтсон
Байц байц хадтай юм
Үүрлэн үүрлэн сүглийсэн
Үрлэн улаан жимстэй юм
Үүд хаалгаа хүртэл
Хилийн цэргээр мануулсан юм
Үнэхээр энэ эх орны минь
Хойморь юм даа
Сэлэнгэ аймгийн Сүхбаатар сум
Сайхны хөтөл
Сайхан Хөтөл.

Монголын их хаадын
Ноён дээд оргил
Морьтон ардын бөмбөрдсөн
Туурайн дуу бөмбөрдсөн
Мохожгүй чин зоригт
Жанжин Сүхбаатарын
Ялалтын оргил
Сэр сэрхэн салхитай
Бурхан бумбын орон
Сэм сэмхэн санамаар
Буйг хээр газар
Олон олон найрагчдын
Онгод хийморь дуудсан
Оройн дээд шүтээн
"Сайханы хөтөл"
Сайхан хөтөл.

Гомбын Гандболд

ГЭР АМЬТАЙ ХҮН Л ЮМ ДАА БИ

Зүүдлээд л сэрлээ би
Уулсаа л санаж дээ
Уйлсан байлаа би
Ижийгээ л бодож дээ
Уул амьтай
Хүн л юм даа би
Ээж амьтай
Хүү нь юм даа би.
Сэрээд л бодлоо би
Нутгаа л санаж дээ
Санаа алдлаа би
Аавыгаа л бодож дээ
Нутаг амьтай
Хүн л юм даа би
Аав амьтай
Хүү нь юм даа би
Гараад л алхлаа би
Гэрээ л санаж дээ
Гүнисан байлаа би
Ханиа л бодож дээ
Гэр амьтай
Хүн л юм даа би
Гал амьтай
Хань л юм даа би.
Удаадаху уулзалгамнай Бурядай газар дээрэ. Сэлэнгэ аймагай айлшад сэнтэйхэн ошоёо бадаруулһаар ерэхэн лабтай.

Галина БАЗАРЖАПОВА-ДАШЕЕВА.

21.00 Т/С «СВЕТОФОР»
21.30 Х/Ф «МУЖЧИНА ПО ВЫЗОВУ»
23.10 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
00.30 Х/Ф «БОЛЬШОЙ ЛЕБОВСКИ»
02.40 Х/Ф «БЕТХОВЕН-4»
04.30 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЕ РАБОТЫ НА ТЕЛЕКАНАЛЕ ДО 15.00
15.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
15.30, 18.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
15.55 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)

17.30 Т/С «ЛУЧШИЕ ВРАГИ» (16+)
19.00 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ». ТОК-ШОУ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ (16+)
21.00 Т/С «КАРПОВ. СЕЗОН ТРЕТИЙ» (16+)
23.00 «АНАТОМИЯ ДНЯ»
00.00 Т/С «БРАТАНЫ» (16+)
01.55 Т/С «ПРОСНЕМСЯ ВМЕСТЕ?» (18+)
03.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
04.00 «ДИКИЙ МИР» (0+)
04.15 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЗАЩИТА» (16+)
06.00 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ
06.00 М/Ф (0+)
08.00 «КАК НАДО» (16+)
08.30, 19.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
09.00, 15.30, 18.30, 21.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
09.30, 19.30 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ» (16+)
12.30 Т/С «СОЛДАТЫ-4» (12+)
16.30, 17.00, 17.30 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
18.00 «ЕСТЬ ТЕМА» (16+)
22.00 Т/С «ХОДЯЧИЕ МЕРТВЕЦЫ-2» (16+)

00.00 «БРАЧНОЕ ЧТИВО» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 Х/Ф «ГЛАВНЫЙ КАЛИБР» (16+)
03.10 Х/Ф «КОМАНДИР СЧАСТЛИВОЙ «ЩУКИ» (0+)
05.15 «АНЕКДОТЫ» (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30, 16.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30 Х/Ф «УБИЙСТВО НА ЖДАНОВСКОЙ» (16+)

13.30 Х/Ф «БЕРЕГИТЕ ЖЕНЩИН» (12+)
17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
17.50, 02.55 Х/Ф «ЧЕЛОВЕК НА СВОЕМ МЕСТЕ» (12+)
20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.20, 23.25, 00.15 Т/С «СЛЕД» (16+)
01.00 Х/Ф «ССОРА В ЛУКАШАХ» (12+)
04.55 Х/Ф «ТРАНССИБИРСКИЙ ЭКСПРЕСС» (12+)

Четверг, 16

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.15, 22.30 Т/С «ДОМ С ЛИЛИЯМИ» (16+)
15.25, 16.15 «ВРЕМЯ ПОКАЖЕТ» (16+)
17.00 «МУЖСКОЕ / ЖЕНСКОЕ» (16+)
18.00, 03.20 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ» (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.45 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
00.30 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.05 «НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
01.20 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ» (16+)
02.15 Т/С «РЭЙ ДОНОВАН». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (18+)
04.15 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «КУЛЕБЯКОЙ ПО ДИКТАТОРУ. ГАСТРОНОМИЧЕСКАЯ НОСТАЛЬГИЯ» (12+)
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)

16.00 Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» (12+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 «ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ» (12+)
23.00 Т/С «АРОМАТ ШИПОВНИКА» (12+)
01.45 Д/Ф «НАЦИОНАЛЬНАЯ КУХНЯ. ПОМНЯТ ЛИ ГЕНЫ, ЧТО МЫ ДОЛЖНЫ ЕСТЬ?»

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»
08.15, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
08.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ. «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
09.00 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30, 14.30 «САШАТАНЯ» (16+)
13.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.15 «АФИША» (16+)
19.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
20.00 Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+)
21.00 «КОМЕДИ-КЛАБ» В ЮРМАЛЕ» (16+)
22.00 «ЧЕРНОБЫЛЬ. ЗОНА ОТЧУЖДЕНИЯ» (16+)
00.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 Х/Ф «ЗУБАСТИКИ-4» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)

07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.30 «ЕСТЬ РАЗГОВОР» (16+)
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С «ИНЫ! ЯНЫ! ИО!» (6+)
10.50 М/С «БУДНИ АЭРОПОРТА» (6+)
11.05, 15.05 Т/С «ГОВОРЯТ ПОЛИЦИЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Х/Ф «ПОДКИДЫШ» (12+)
14.30 «ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (16+)
15.50 М/Ф (6+)
17.05 Д/Ф «ВЯЧЕСЛАВ ФЕТИСОВ. ВСЕ ПО-ЧЕСТНОМУ» (16+)
18.05 «МЕСТЬ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ
20.05 Т/С «ГРОМОВЫ» (16+)
21.00 Т/С «ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ» (16+)
22.00 Т/С «ХУТОРЯНИН» (16+)
23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
01.30 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ШАПОКЛЯК», «НЕПОСЛУШНЫЙ КОТЁНОК» (0+)
06.40 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
07.00 М/С «ЧЕРЕПАШКИ-НИНДЗЯ»
07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»

08.00 «6 КАДРОВ» (16+)
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.30, 14.00, 17.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
11.00, 21.00 Т/С «СВЕТОФОР»
11.30, 23.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
15.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
16.00 Т/С «СЕМЕЙНЫЙ БИЗНЕС»
18.00, 18.30 Т/С «КУХНЯ»
19.00 Т/С «АНЖЕЛИКА»
21.30 Х/Ф «МУЖЧИНА ПО ВЫЗОВУ. ЕВРОПЕЙСКИЙ ЖИГОЛО»
00.30 Х/Ф «БЕТХОВЕН-4»
02.20 «ХОЧУ ВЕРИТЬ» (16+)
02.50 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «ДО СУДА» (16+)
10.15, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
12.30, 15.30, 18.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.55 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
17.30 Т/С «ЛУЧШИЕ ВРАГИ» (16+)
19.00 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ». ТОК-ШОУ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ (16+)
21.00 Т/С «КАРПОВ. СЕЗОН ТРЕТИЙ» (16+)
23.00 «АНАТОМИЯ ДНЯ»
00.00 Т/С «БРАТАНЫ» (16+)
01.55 Т/С «ПРОСНЕМСЯ ВМЕСТЕ?» (18+)

02.55 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
04.00 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЗАЩИТА» (16+)
05.55 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00 М/Ф (0+)
08.00 «КАК НАДО» (16+)
08.30, 19.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
09.00, 15.30, 18.30, 21.40 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
09.30, 19.30 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ» (16+)
12.30 Т/С «СОЛДАТЫ-4» (12+)
14.30 Т/С «СОЛДАТЫ-5» (16+)
16.30, 17.00, 17.30 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
18.00 «ЕСТЬ ТЕМА» (16+)
22.10 Т/С «ХОДЯЧИЕ МЕРТВЕЦЫ-2» (16+)
00.00 «БРАЧНОЕ ЧТИВО» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 Х/Ф «КОМАНДИР СЧАСТЛИВОЙ «ЩУКИ» (0+)
03.05 Х/Ф «ЧЕСТЬ ДРАКОНА-2» (16+)
05.05 «АНЕКДОТЫ» (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 12.35, 13.30, 14.10, 15.25, 02.50, 03.50, 04.55, 06.00 Т/С «СЕКРЕТНЫЙ ФАРВАТЕР» (12+)
17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
17.50 Х/Ф «ССОРА В ЛУКАШАХ» (12+)
20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
21.30, 22.20, 23.25, 00.15 Т/С «СЛЕД» (16+)
01.00 Х/Ф «РУССКОЕ ПОЛЕ» (12+)

Пятница, 17

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 06.05 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.15 Т/С «ДОМ С ЛИЛИЯМИ» (16+)
15.25, 16.15 «ВРЕМЯ ПОКАЖЕТ» (16+)
17.00 «МУЖСКОЕ / ЖЕНСКОЕ» (16+)
18.00 «ЖДИ МЕНЯ»
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.45 «ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН» (16+)
20.50 «ПОЛЕ ЧУДЕС»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 «ГОЛОС» (12+)
00.30 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.25 Д/Ф «ХЬЮ ЛОРИ ИГРАЕТ БЛЮЗ». «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ» (12+)
02.25 Х/Ф «ЛЮБОВЬ ЗА СТЕНОЙ» (16+)
04.25 Х/Ф «ОБЕЗЬЯНА НА ПЛЕЧЕ» (16+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
09.55 «МУСУЛЬМАНЕ»
10.10 Д/Ф «ПОД КУПОЛОМ ЦИРКА. СМЕРТЕЛЬНЫЙ НОМЕР» (12+)
11.05 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.45, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)

13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» (12+)
14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ» (12+)
16.00 Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ» (12+)
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» (12+)
19.15 «ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
22.00 «СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ»
00.00 Х/Ф «ДУЭЛЬ» (12+)
01.55 Х/Ф «ПИТЕРСКИЕ КАНИКУЛЫ» (12+)
04.00 «АРТИСТ»

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»
08.15, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
08.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ. «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
09.00 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 «ТАНЦЫ» (16+)
13.30, 14.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
19.15 «ДО И ПОСЛЕ» (16+)
20.00 «СОМЕДИ ВОМЕН»
21.00 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
22.00 «СОМЕДИ БАТТЛ. СУПЕРСЕЗОН» (16+)
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 «НЕ СПАТЬ»
02.00 Х/Ф «ПОСЛЕДНИЙ САМУРАЙ» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 22.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00, 00.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
09.00 «УТРО С «ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С «ИНЫ! ЯНЫ! ИО!» (6+)
10.50 М/С «БУДНИ АЭРОПОРТА» (6+)
11.05, 15.05 Т/С «ГОВОРЯТ ПОЛИЦИЯ» (16+)
12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ» (16+)
13.05 Х/Ф «ЖЕНИТЬБА БАЛЬЗАМИОНА» (12+)
14.45 «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ ВЕЩЕЙ» (6+)
15.50 М/Ф (6+)
17.05 Д/Ф «ТУНГУСКА. НЕБЕСНОЕ ЗНАМЕНИЕ» (16+)
18.05 «МЕСТЬ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
20.05 Х/Ф «ПУШКИН. ПОСЛЕДНЯЯ ДУЭЛЬ» (16+)
22.30 Х/Ф «ПРОКЛЯТИЕ ЗОЛОТОГО ЦВЕТКА» (16+)
01.00 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «МЕШОК ЯБЛОК», «ЖИЛ-БЫЛ ПЁС» (0+)

06.40 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
07.00 М/С «ЧЕРЕПАШКИ-НИНДЗЯ»
07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ» (16+)
08.00 «6 КАДРОВ» (16+)
09.00, 13.30, 18.30 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.30, 14.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
11.00 Т/С «СВЕТОФОР»
11.30, 21.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
19.00 Т/С «КУХНЯ»
00.00 «БОЛЬШОЙ ВОПРОС» (16+)
01.00 Х/Ф «ПРОКЛЯТИЕ ДЕРЕВНИ МИДВИЧ»
02.50 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 «ДО СУДА» (16+)
10.15, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
12.30, 15.30, 18.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.55 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
17.30 Т/С «ЛУЧШИЕ ВРАГИ» (16+)
19.00 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ». ТОК-ШОУ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ (16+)
20.45 Х/Ф «МЕДВЕЖЬЯ ХВАТКА» (16+)
00.35 «СПИСОК НОРКИНА» (16+)
01.25 Т/С «ПРОСНЕМСЯ ВМЕСТЕ?» (18+)

03.20 «ДИКИЙ МИР» (0+)
03.40 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЗАЩИТА» (16+)
05.35 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00 М/Ф (0+)
08.00 «КАК НАДО» (16+)
08.30, 19.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
09.00, 15.30, 18.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ» (16+)
09.30 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ» (16+)
12.40 Т/С «СОЛДАТЫ-5» (16+)
16.30, 17.00, 17.30, 18.00 «ВНЕ ЗАКОНА» (16+)
19.30 «МАШИНА» (16+)
23.15 Т/С «ХОДЯЧИЕ МЕРТВЕЦЫ-2» (16+)
00.00 «БРАЧНОЕ ЧТИВО» (16+)
00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ» (18+)
01.00 Х/Ф «ЧЕСТЬ ДРАКОНА-2» (16+)
03.15 Х/Ф «РАЗ НА РАЗ НЕ ПРИХОДИТСЯ» (0+)
04.40 «АНЕКДОТЫ» (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 СЕЙЧАС
07.10 «МОМЕНТ ИСТИНЫ» (16+)
08.00 «УТРО НА 5» (6+)
10.30, 19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 13.30, 15.35, 17.00, 17.35 Х/Ф «ЩИТ И МЕЧ» (12+)
20.00, 20.45, 21.30, 22.15, 22.55, 23.45, 00.30, 01.20, 02.05, 02.55 Т/С «СЛЕД» (16+)
03.40, 04.15, 04.45, 05.20, 05.50, 06.20, 06.55 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» (16+)

Суббота, 18

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.40, 07.10, 14.10 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)
07.00, 11.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
07.40 Х/Ф «БЕЗЫМЯННАЯ ЗВЕЗДА» (12+)
09.00 «ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!»
09.50 М/С «СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ»
10.00 «УМНИЦЫ И УМНИКИ» (12+)
10.45 «СЛОВО ПАСТЫРЯ»
11.15 «СМАК» (12+)
11.55 Д/Ф «МИХАИЛ КОЗАКОВ. «РАЗВЕ Я НЕ ГЕНИАЛЕН?!» (12+)
13.15 «ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ»
15.35, 16.15 «ГОЛОС» (12+)
17.55 «КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?»
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.15 «ЛЕДНИКОВЫЙ ПЕРИОД»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 «СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ» (16+)
00.10 Х/Ф «ИАНА: ИСТОРИЯ ЛЮБВИ». НАОМИ УОТТС В ФИЛЬМЕ ОЛИВЕРА ХИРШБИГЕЛЯ» (12+)
02.15 Х/Ф «ПЕНА ДНЕЙ» (12+)
04.35 Х/Ф «ОПАСНЫЙ ДЖОННИ» (16+)

«РОССИЯ 1»

06.05 Х/Ф «ОЧЕНЬ ВЕРНАЯ ЖЕНА» (12+)
07.35 «СЕЛЬСКОЕ УТРО»
08.05 «ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10, 12.10, 15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
09.20 «ВОЕННАЯ ПРОГРАММА»
09.50 «ПЛАНЕТА СОБАК»

10.25 «СУББОТНИК»
11.05 «МАСТЕРА». «ЧУДЕСА РОССИИ» (12+)
12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
12.55 Д/Ф «УЗБЕКИСТАН. ЖЕМЧУЖИНА ПЕСКОВ»
13.50, 15.30 «КРИВОЕ ЗЕРКАЛО»
16.50 «СУББОТНИЙ ВЕЧЕР»
18.50 «ХИТ»
19.55 Д/Ф «СПАЙС-ЭПИДЕМИЯ» (16+)
21.00 «ВЕСТИ В СУББОТУ»
21.45 Х/Ф «МУЖ НА ЧАС» (12+)
01.30 Х/Ф «ЛЮБВИ ВСЕ ВОЗРАСТЫ»...» (12+)

ТНТ

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 М/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МАЛЕНЬКОГО ГЕРАКЛА» (6+)
09.00 «МУНГЭН СЭРГЭ» (12+)
09.15 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
09.30 «ДУМЫ. ВАСИЛИЙ ЛАНОВОЙ» (6+). ПОГОДА
09.45 «АФИША» (16+). ПОГОДА
10.00 «ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА»
10.30 «ФЭШН ТЕРАПИЯ»
11.00 «ШКОЛА РЕМОНТА»
12.00 «КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ»
12.30, 01.00 «ТАКОЕ КИНО!» (16+)
13.00, 20.00 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
14.30 «СОМЕДИ WOMEN»
15.30 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
16.30 «КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ (16+)
16.40 Х/Ф «Я, ФРАНКЕЙШТЕЙН» (16+)
18.30 «ВЕЧЕРНИЙ МИКРОФОН-2» (16+)
19.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ» С А. ЛЕВАНТУЕВЫМ (16+). ПОГОДА
21.30 «ТАНЦЫ» (16+)

23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+). ПОГОДА
00.30 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
01.30 Х/Ф «ДОМ ВОСКОВЫХ ФИГУР» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 10.00 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 09.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
07.30 Д/Ф «ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (16+)
08.00, 11.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.30 М/Ф (6+)
10.30 «ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА» (16+)
11.30 «ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (16+)
12.00 Т/С «ГРОМОВЫ» (16+)
15.10 «РАДАР-СПОРТ» (16+). ЗУРХАЙ
15.35 «РОДНЫЕ ЛЮДИ» (12+)
16.00 «КАКИЕ НАШИ ГОДЫ» (16+)
17.10 М/С «САЛАДИН» (12+)
17.35 Д/Ф «ЖЕСТОКИЕ ТАЙНЫ ПРОШЛОГО» (16+)
18.00 «ЭКСТРАСЕНСЫ-ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
19.00 «ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА» (16+). ЗУРХАЙ
19.30 «ВКУСНО» (12+)
20.00 Т/С «ЦАРСТВО» (16+)
22.25 Х/Ф «ПАРКЛЭНД» (16+)
00.10 Х/Ф «ХРОНИКИ РИДДИКА» (16+)
02.15 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

06.00 М/Ф «ФАНТИК», «В ГОСТЯХ У ЛЕТА», «ВЕСЕЛЯЯ КАРУСЕЛЬ» (0+)
07.10 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
07.30 М/С «РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ»
08.05 М/С «МАКС СТИЛ»
08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00 М/С «СМЕШАРИКИ»
09.35 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ»
10.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
12.00, 16.30 Т/С «АНЖЕЛИКА»
17.00 Т/С «КУХНЯ»
19.00 М/Ф «ЛОРАКС» (0+)
20.35 Х/Ф «ДОМ С ПРИВИДЕНИЯМИ»
22.10 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
23.40 Х/Ф «СМЕРТЬ ЕЙ К ЛИЦУ»
01.35 Х/Ф «БЕТХОВЕН-2»
03.15 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

06.35 «ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ»
08.25 «СМОТР» (0+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ» (0+)
09.45 «МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ» (16+)
10.25 «ГОТОВИМ С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (0+)
11.20 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
11.55 «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК» (0+)
13.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
14.25 «Я ХУДЕЮ» (16+)
15.30 «ПОЕДЕМ, ПОЕДИМ!» (0+)
16.05 «СВОЯ ИГРА» (0+)
17.20 «ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР» (16+)
18.00 «КОНТРОЛЬНЫЙ ЗВОНОК» (16+)
19.00 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ» (16+)

20.00 «ЦЕНТРАЛЬНОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ» С ВАДИМОМ ТАКМЕНЕВЫМ
21.00 «НОВЫЕ РУССКИЕ СЕНСАЦИИ» (16+)
22.00 «ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!» (16+)
23.00 «ХОЧУ К МЕЛАДЗЕ» (16+)
00.55 «МУЖСКОЕ ДОСТОИНСТВО» (18+)
01.30 Т/С «ДОЗНАВАТЕЛЬ» (16+)
03.30 «АВИАТОРЫ» (12+)
04.00 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЗАЩИТА» (16+)
06.00 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00, 05.00 «АНЕКДОТЫ» (16+)
06.30, 02.00 Х/Ф «И НА КАМНЯХ РАСТУТ ДЕРЕВЬЯ» (0+)
09.30 Х/Ф «ЗОЛОТАЯ БАБА» (0+)
11.10 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ-2» (16+)
13.30 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ-3» (16+)
22.10 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
23.00 «+100500» (18+)
23.30 «МОЯ РАССЕЯ» (18+)
00.00 «СЧАСТЛИВЫЙ КОНЕЦ» (18+)
01.00 Т/С «НАСЛАЖДЕНИЕ» (18+)

5 КАНАЛ

07.25 М/Ф (0+) (0+)
10.35 «ДЕНЬ АНГЕЛА» (0+)
11.00, 19.30 СЕЙЧАС
11.10, 11.55, 12.35, 13.20, 14.00, 14.50, 15.35, 16.20, 17.10, 17.55, 18.40 Т/С «СЛЕД» (16+)
20.00, 21.05, 22.05, 23.15, 00.15, 01.15 Т/С «СТРАСТИ ПО ЧАПАЮ» (16+)
02.20, 03.45, 05.50, 07.20 Х/Ф «ЩИТ И МЕЧ» (12+)

Воскресенье, 19

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.45, 07.10, 04.15 «В НАШЕ ВРЕМЯ» (12+)
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.45 Х/Ф «БЕЗЫМЯННАЯ ЗВЕЗДА» (12+)
09.10 «АРМЕЙСКИЙ МАГАЗИН» (16+)
09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
09.55 «ЗДОРОВЬЕ» (16+)
11.15 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ» (12+)
11.35 «ПОКА ВСЕ ДОМА»
12.25 «ФАЗЕНДА»
13.15 «ИСТОРИЯ РОССИЙСКОЙ КУХНИ»
13.45 Х/Ф «ПОКРОВСКИЕ ВОРОТА» (12+)
16.20 «ЧЕРНО-БЕЛОЕ» (16+)
17.25 «БОЛЬШИЕ ГОНКИ» (12+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.15 Д/Ф «СВОИМИ ГЛАЗАМИ» (16+)
19.45 «ТЕАТР ЭСТРАДЫ» (16+)
22.00 ВОСКРЕСНОЕ «ВРЕМЯ»
23.30 Х/Ф «БЕЛЫЕ НОЧИ ПОЧТАЛЬОНА АЛЕКСЕЯ ТРЯПИЦЫНА». «СЕРЕБРЯНЫЙ ЛЕВ» ВЕНЕЦИАНСКОГО КИНОФЕСТИВАЛЯ 2014» (16+)

01.20 «ТОЛСТОЙ. ВОСКРЕСЕНЬЕ» (16+)
02.20 Х/Ф «ПЛАНКЕТТ И МАКЛЕЙН» (16+)
05.05 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»

«РОССИЯ 1»

06.25 Х/Ф «ВЫСТРЕЛ В СПИНУ»
08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
10.30 «СТО К ОДНОМУ»
11.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ». «СОБЫТИЯ НЕДЕЛИ»
12.00, 15.00 ВЕСТИ
12.10 «ЛИЧНОЕ ПРОСТРАНСТВО»
13.10 «СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
15.40 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
15.50 «НАШ ВЫХОД!»
17.30 «Я СМОГУ!»
21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
23.00 «ВОСКРЕСНИЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ» (12+)
00.50 Х/Ф «ЧЕГО ХОТЯТ МУЖЧИНЫ» (12+)

ТНТ

07.00 Х/Ф «БЛАГОЧЕСТИВАЯ МАРТА» (12+)
09.15 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
09.30 «ВЕЧЕРНИЙ МИКРОФОН»
10.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ» С А. ЛЕВАНТУЕВЫМ (16+). ПОГОДА
11.00 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
11.30 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ»
11.45 «ДО И ПОСЛЕ» (12+)
12.00 «СОМЕДИ БАТТЛ» (16+)
13.00, 22.00 «STAND UP» (16+)
14.00 «КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ»
15.00 Х/Ф «Я, ФРАНКЕЙШТЕЙН» (16+)
17.00 Х/Ф «ДУХLESS» (16+)
19.00 «МУНГЭН СЭРГЭ» (12+)

19.15 «ДУМЫ. ВЛАДИМИР СПИВАКОВ» (6+). ПОГОДА
19.30 «ВСЯ БУРЯТИЯ». ПОГОДА
20.00 «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
21.00 «ОДНАЖДЫ В РОССИИ»
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+). ПОГОДА
00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
01.00 Х/Ф «ПЕРЕД ЗАКАТОМ» (16+)

ТИВИКОМ

06.05 Д/Ф «ЛЮБИТЬ ДРАКОНА. МАРК ЗАХАРОВ» (16+)
07.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ
07.30 «ЖЕСТОКИЕ ТАЙНЫ ПРОШЛОГО» (16+)
08.00, 10.00 «ВКУСНО» (12+). ЗУРХАЙ
08.30 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+)
09.00 М/Ф (6+). ЗУРХАЙ
09.45 «ЛИЧНАЯ ЖИЗНЬ ВЕЩЕЙ» (6+)
10.30 «СТИЛИСТИКА» (16+)
11.00 «УТУМАТА» (16+). ЗУРХАЙ
11.30 «ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (16+)
12.00 «ШКОЛЬНОЕ ТВ» (6+)
12.30 Т/С «ХУТОРЯНИН» (16+)
15.40 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
16.00 Д/Ф «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ» (16+)
17.05 М/С «САЛАДИН» (12+)
17.30 Д/Ф «СКРОМНОЕ ОБАЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ» (16+)
18.00 «ЭКСТРАСЕНСЫ-ДЕТЕКТИВЫ» (16+)
19.00 «СТИЛИСТИКА» (16+). ЗУРХАЙ
19.30 «ЕВРОМАКС». «ОКНО В ЕВРОПУ» (16+)
20.00 Т/С «РЕКА» (16+)
21.45 Х/Ф «ДОРОГОЙ ДЖОН» (16+)
23.45 Х/Ф «ТЩЕТНЫЕ УСИЛИЯ ЛЮБВИ» (16+)
01.25 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

08.00, 08.30, 08.50, 11.05 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «САМЫЙ, САМЫЙ, САМЫЙ, САМЫЙ», «МЕТЕОР» НА РИНГЕ», «ВЕСЕЛЯЯ КАРУСЕЛЬ» (0+)
07.10 М/С «ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО»
07.30 М/С «РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ»
08.05 М/С «МАКС СТИЛ»
08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
11.00 Т/С «АНЖЕЛИКА»
12.00 «УСПЕТЬ ЗА 24 ЧАСА» (16+)
13.00, 19.40 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» (16+)
16.30 М/Ф «ЛОРАКС» (0+)
18.05 Х/Ф «ДОМ С ПРИВИДЕНИЯМИ»
21.05 Х/Ф «ВЕДЬМИНА ГОРА»
23.00 «БОЛЬШОЙ ВОПРОС» (16+)
00.00 Х/Ф «БЕТХОВЕН-2»
01.40 Х/Ф «ДЖОРДЖ ИЗ ДЖУНГЛЕЙ-2»
03.15 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ»
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 «РУССКОЕ ЛОТО ПЛЮС» (0+)
09.50 «ХОРОШО ТАМ, ГДЕ МЫ ЕСТЬ!» (0+)
10.25 «ЕДИМ ДОМА» (0+)
11.20 «ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА» (16+)
12.00 «ЧУДО ТЕХНИКИ» (12+)
12.50 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
14.20 Д/Ф «РОМАНОВЫ. ПОСЛЕДНИЕ СТО ЛЕТ» (12+)
16.15 «БЫВАЕТ ЖЕ ТАКОЕ!» (16+)
16.30, 17.20 Т/С «МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ. СМЕРЧ» (16+)
19.00 «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ»
20.00 «СЕГОДНЯ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА» С КИРИЛЛОМ ПОЗДНЯКОВЫМ

21.10 Х/Ф «ВЛЮБЛЕННЫЕ» (16+)
23.15 Х/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ» (16+)
01.05 СОГАЗ. «УРАЛ» - «СПАРТАК». ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ФУТБОЛУ
03.15 «Д/С «ДЕЛО ТЕМНОЕ»
04.05 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЗАЩИТА» (16+)
06.00 Т/С «СУПРУГИ» (16+)

ДТВ

06.00, 05.45 «АНЕКДОТЫ» (16+)
06.20 Х/Ф «РАЗ НА РАЗ НЕ ПРИХОДИТСЯ» (0+)
07.50 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ-2» (16+)
10.00 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ-3» (16+)
18.45 Х/Ф «ЯГУАР» (0+)
20.45, 02.00 Х/Ф «УБРАТЬ КАРТЕР» (16+)
23.00 «+100500» (18+)
23.30 «МОЯ РАССЕЯ» (18+)
00.00 «СЧАСТЛИВЫЙ КОНЕЦ» (18+)
01.00 Т/С «НАСЛАЖДЕНИЕ» (18+)
04.15 Х/Ф «ЧЕЛОВЕК В ЗЕЛЕНОМ КИМОНЕ» (12+)

5 КАНАЛ

08.40 М/Ф (0+) (0+)
10.30 «БОЛЬШОЙ ПАПА» (0+)
11.00 СЕЙЧАС
11.10 «ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО» С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ (0+)
12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 20.30, 21.35, 22.35, 23.40, 00.45, 01.45 Т/С «СТРАСТИ ПО ЧАПАЮ» (16+)
18.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ. О ГЛАВНОМ»
19.00 ГЛАВНОЕ
03.00 ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЕ РАБОТЫ НА ТЕЛЕКАНАЛЕ ДО 06.00
06.00 Д/С «АГЕНТСТВО СПЕЦИАЛЬНЫХ РАССЛЕДОВАНИЙ»

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях: 0+ - от 0 до 6 лет 6+ - от 6 до 12 лет 12+ - от 12 до 16 лет 16+ - от 16 до 18 лет 18+ - старше 18 лет

Үнэгэрхэн зуун жэлэй агшан зуур

Дэлгэрэнгыгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Дээдэ зэргэдэ: Хазаркина Александра Николаевна, Бильчирэй хургуулин багша; Хамагаев Кирилл Вахрамеевич, сельпогой даагша; Таров Василий Мантыкович, Ирхидейн хургуудин багша; Хилханов Никита Степанович, Бильчирэй хургуулин багша; Улейн хошуунай түрүүлэгшэ (энэ хүнэй нэрэ обог мэдэгдэнэгүй).

Хоёрдохи зэргэдэ: Далбанова Екатерина Меркульевна, Гертуйн хургуулин багша; Елбаев, милиционер; Филиппов Николай Николаевич, Бильчирэй Волисполкомой түрүүлэгшэ; Буртонов Ефим, 5 наһатай хүбүүн; Буртонов Алексей Ильич, Бильчирэй Волисполкомой секретарь; Ильин Федор, хошуунай исполкомой түрүүлэгшэ; Елбаев Кирилл, Хүдөө ажахын урьһаламжын нэгэдэлэй түрүүлэгшэ.

Доодо зэргэдэ: Табигуев Григорий Ефимович, Бильчирэй партячейкын түрүүлэгшэ; ном уншалгын байшанай даагша (нэрэ обогын мэдэгдэнэгүй); Буйнов, почтын таһагай наһальник.

Александра Ильинична Буртонова. Дайнай урда тээ ЗИС-тэ (И. В. Сталиной нэрэмжэтэ гүрэнэй түрүүшын автомобилин завод) инженерээр, технолог-конструктораар хүдэлдэг байһан. Дайнай һүүлдэ Харьковай трактор бүтээлгын заводто хүдэлөөд, тэндэһээ наһанайнгаа амаралтада гараа.

2-дохи гильдин купец Иванов Ефим Степановичай басаган Буртонова (үбгэнэйнгөө обогоор) Софья Ефимовна. 1887 ондо түрэнэн. Эрхүүтэй губернийн Балаганска волостин Балтай нуурин. Багшаар . хүдэлдэг нүхэр басагантаяа, 1910 он.

Хани басагад. Боохон һуурин. 1937 он.

Боохоной багшанарай училищин оюутад, 1940

Нүхэр Шурада удаан болон найнаар дурсажа ябахын тула Арсаһаа. Хани нүхэсэлөө мартангүй, һанажа ябаарай. Примори, Ханка нуур. 1941 он.

Ойн баяр

ТАЛЫН ДУУША ЖЭРГЭМЭЛ ШЭНГИ

Цырен-Дулма Дондокова, Цырендулма Дондогой, Гунга Чимитов, Цырен Галанов, Николай Дамдинов, Мэлс Самбуев, Солбон Ангабаев болон бусад зүбшөөл заабари үгэжэ, багшанар нанамжануудаараа хубаалдажа, Рахмет Шоймарданов, Елена Цыбикжапова гээд, гурһаа түршадаг олон хурагшад эндэ ерэнэн, шүлэгүүдээ үншанан, зохёолшодой үрээл хайрада хүртэнэн юм.

Үшөө тиихэдэ хургуулин шаби ябаад, Лена өөрын аялгатай, өөрын маягтай, өөрын хэлэхэ үгэтэй гэжэ хэлэхээр, шүлэгүүдээ урда гараад, гайхажэ, хитэжэ байнгүй, тоб байса үншаад, аха захатаниие гайхуулһан, урмашуулһан юм. Тэрэ гэнээр олон жэл үнгэрөө, энэ олимпиадада хабаадаһан хурагшад өөһэдөө мүнөө багшанар, зохёолшод, мэргэжэлтэд болонхой, ажабайдалай үргэн харгыгаар дабхинад. Лена тухай тобшор хэлэбэл, Мухар-Шэбэрэй аймагай Зандин нотагта 1959 ондо түрэнэн. Суулгын дунда хургуули дүүргээд, Улаан-Үдын соёл-гэгээрэлэй училищидэ орожо хураад, һүүлдэнэ Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой институт дүүргэжэ, Загарайн арадай театрта режиссёроор хүдэлөө, Түнхэнэй аймагай агитбригадые хүтэлбэрилөө, «Саяан» гэнэн дуу хатарай ансамбльда ажаллаа.

Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй институт заочноор дүүргэжэ, буряад, ород хэлэ бэшэгэй болон литературын багшаар Түнхэнэй Хужар нотагай хургуулида мүнөө болотор ажаллаһаар. Буряад хэлэ болон литература заадаг эрхим багшанарай тоодо оролсожо, элдэб шагналнуудта нэгэнтэ бэшэ хүртэнэн.

Елена хургуулида хуража байханаань, шүлэгүүдые бэшэдэг байгаа. Түрүүшын шүлэгүүд «Буряад үнэн» газетын «Хонхо» хуудаһанда нэгэтэ бэшэ гараһан. 1977 ондо хэблэгдэнэн «Залуу наһанай охин» гэнэн залуу поэдүүдэй шүлэгүүдэй хамтын согсолборидо хэдэн шүлэгүүдын толилогдоһон, «Ая гангата Түгнэмни» гэнэн шүлэгүүдэйн түрүүшын ном - 2009 ондо, «Түгнын сагаан хүнинүүд» гэнэн хоёрдохи номын - 2011 ондо, нёдондо «Түнхэн эжын хүрһэн дулаан» «Залуу наһамни» гэнэн хоёр номын хэблэгдэнэн. 2007 ондо Елена Гончиковна Цыбикжапова «Творцы жизни» гэнэн Түнхэнэй аймагай фестивальда хабаадажа, эрхим мэргэжэлтэн боложо тодорһон, республикын буряад хэлэ ба литературын багшанарай мурьсөөндэ «Неисчерпаемый океан» гэнэн номинацида илажа гараһан юм. Һаяхана Елена Гончиковна номуудайнгаа презентаци Үндэһэтэнэй сан соо үнгэргэжэ, нютагайн зон, нүхэдын, шабинарын

заалаар дүүрэн сугларжа, үрээлэй хайхан үгэнүүдые хэлэжэ, номуудайнь гараһан баярта сэдхэлэйнгээ хүбшэргэе уяруулһан, нютагайнгаа басаганай амжалтаар омогорхоһон байна.

Елена Цыбикжапова буряад поэзидэ өөрын маягтай, өөрын онсо аялгатай зохёолшон гэжэ номуудһаань элирнэ. «Минии дуун» гэжэ шүлэгын поэдэй программа шүлэг, тэрэнэй зохёохы харгые тодорхойгоор харуулһан.

Минии дуун – хэниишье бү һажаа, Мүнгэн шүүдэрээрээ шүлэгэймни мурнуудые угаа! Эдэ үдэрнүүдтэ Елена Гончиковна Цыбикжапова табин табан наһанайнгаа тэгшэ хайхан оёе тэмдэглэжэ байна. Залуу наһанһаань үелжэ, зугаалжа ябаһан нүхэрөө, Елена Цыбикжаповнае, энэ дэмбэрэлтэ ехэ баяраарнь амаршалаад, «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай коллективэй, Буряадай Уран зохёолшодой холбооной, «Байгал» сэтгүүлэй ажалшадай зүгһөө үнэн зүрхэнһөөнь амаршалаад, талын дууша булжамуур шэнги, үглөө бүри дуугаа хангуурдажа, түрэл Буряадаа, Түгнэ, Түнхэн нютагуудаа магтажа, үнэр баян үри хүүгдээ үргэжэ, шүлэгүүдээрээ буряад зохёолойнгоо жаса баяжуулжа, олон олон жэлдэ омогтой, олзотой, сэдхэл тэниглэн, зол жаргалтай ябахыень хүсэнэб.

Надежда ГАРМАЕВА.

Елена Цыбикжаповатай би 1976 ондо танилсаһамби. Тэрэ жэлдэ Буряадай нуралсалай таһаг буряад литератураар хурагшад ай олимпиада анха түрүүшынхөө үнгэргэжэ, тэрэ таһагта ажалладаг Вера Шеновна Ускеева шүлэг, рассказ бэшэдэг хурагшадые аймагуудһаа сүглүүлжэ, тон ехэ үдхатай үйлэ хэрэг үүсхэнэн байна. Буряад литературын элитэ уран зохёолшод

Елена ЦЫБИКЖАПОВА

...Шэлдэгхэн залуу наһанайнгаа Шэрэмхэн тахаараа табарһандань, Шэжэрхэн хүгжэмэй ханхинангаа Шүлэглэн, домоглон бүүһандань, Хуби заяандаа баяртайб...

МИНИИ ДУУН

Минии дуун - хэниишье бү һажаа,
Монсолзоһон хээрын нюрган дээрэ дуула!
Магтаал хараалай, атаархалай сууряа,
Минии дуун - хүсэтэйгөөр дабажа хуурда!

Минии дуун - хэниишье бү дууряа,
Манхан талынгаа энгэр дээрэнэ дуула!
Монгол һарын сасардаһан туяа,
Мойһоной сэсэгэй дэльбээрнэ наада!

Минии дуун - хэниишье бү һажаа,
Мүнгэн шүүдэрээрээ шүлэгэймни мурнуудые угаа!
Минии дуун - хэниишье бү дууряа,
Мүшэн гэрэлээрээ сэдхэлэймни баялигаар хэ зугаа!

ДУУЛАҺААР ЕРЭЭЛБИ

Алтан дэлхэйдээ дуулаһаар ерээлби...
Абая эжыгээ хайрлаһаар ерээлби...
Тоонто газараа хүндэлһөөр ерээлби...
Түгнэ нютагаа магтаһаар ерээлби...
Урихан гансадаа дурлаһаар ерээлби...
Үри хүүгдээ үдхэһөөр ерээлби...
Талынгаа дууша булжамуурхан шэнги

Талаая, Түгнээ, Буряадхан ороноо –
хангуурдажа, гоёор дуулаһаая түрөөлби.
Жэргэмэл жэгүүртэ шубуухай шэнги
Жалгаая, Боориёо, Зандин Хундыгөө –
ханхинуулжа хонгёогоор магтаһаая түрөөлби.

ХУЛИСЭИХЭЙБ

Хүнүүд намайе гомдохоогоод,
хэнииншье хүлисэл эрээгүйл.
Хайран зурхым хордохоогоод,
хүлисыш гэжэ хэлээгүйл.
Хүнүүд намайе хардаад,
хэнииншье хүлисэл гуйгаагүйл.
Хара шүхэрөөр хабхагдаад,
Заяан минии гомдоол!
Тэдэ гомдохооһон хүнүүдээ
үни галабта хүлисэнхэйб.
Тооһоной үрхирүү шэнгэхэн
тэмдэг досоом орхёол.
Тэдэ хардуулһан хүнүүдээ
арилгажа сэдхэлһээнэ хүлисэнхэйб.
Тэбэнэ зүүнэй зурлаадал
шарха досоом үлөөгөөл.

НЮУГААГҮЙБ

Би дураяа хэнһээш нюугаагүйб,
шадал мэдүүлэн дуулааб.
Би хүнэй дуранда атаархаагүйб,
өөрымни дуран жэрьезл.
Ханилһан нүхэрнэ нэгэш гомдохоогоогүйл,
дураяа гамнан хуугаал.
Халуухан бэһэһэнь намайа холодуулаагүйл,
наһаараа хойноо дахуулаал.

Арюухан мэдэрэлээ хүнһөө нюугаагүйб,
шүлэглэн, зоригжон хангуурдааб.
Амарагхан гансаая хэнтэйш хубаалдаагүйб,
залууһаань сэбэрээр ябааб.
Айдархан гансадаа дуугаа зорюулаад,
алтанхан дэлхэйһээнэ нюугаагүйб.
Айл зоноо золгожо хүндэлөөд,
һэшхэл сэбэр хуугааб.

Би дураяа саһанһааш, аадарһааш нюугаагүйб,
байгаалитаяа нэгэн ябааб.
Бууралхан Саяанай зохидхон хүбүүе баһаагүйб,
Үнэхөөрөө дуратай байгаааб.
Хабар тухай, дуран тухай хонгёогоор дуулааб,
хадын хүбүүнэй тэбэрисэ соохоно
Хабатай ульгам дуранай оршолондо үлгэдүүлээб,

Хэнһээш дураяа нюугаагүйб,
Үнэхөөрөө дуратай байгаааб.

ҮБГЭ ЭСЭГЭНЭРИИ, ДУУЛЫТ НАМАЙГАА

Хонгор хайхан үхибүүн ябаһан
наһан яһан урихан бэ?
Холшор залуухан басаган ябаһан
бөөм яагаа уяхан бэ?
Холын сагай домог нэхэхэн
заяан яагаа хүсэтэй бэ?
Хододоо намай наһандам дахаһан
шүһан яагаа халуун бэ?
... Үбгэ эсэгэнэри, дуулыт намайгаа,
Уг удха, Үндэр Заяагаа.
Үндэр талынгаа шүүдэртэй ногоогоо
уянгата шүлэгтөө дурдажа мүнөө:
- Мүнхэ бэшэ хүнэй наһые
мүнхэрүүлжэ, дамжуулха үрэнэр үдэхэ.
Мүнхэржэ хагдарһан хүнэй бэеые
үлгэдэн нойрсуулха газар гуйгдаха.
Уг удхаяа нэхэхэн нэгые
уяран дуудаха заяан ушарха.
Уужам талынгаа урихан дууе
уянгатуулан дуулаха дуушан түрэхэ.
Үбгэн эсэгээ хүндэлһэн хүниие
үдэрэй талаан хододоо угтаха.
Үлгэн дэлхэйдээ түрэнэн үхибүүдээ
үйлын үрээр жаргуулан үлгэдэхэ.
Үбгэ эсэгын гүнээгы хургаалаар
үдэн, үнэржэн дэлхэй үнгэтэхэ.
Үбгэ эсэгын сэбэр нэрээр
залуу хүрэг залитай дабшаха.
Үрээлэтэй дайдынгаа шүүдэртэй ногоондоо
үрээ мориёо жороолуулжа сэнгүүлхэ.
Үргэн талынгаа гүбээхэн дободоо
жэргэмэл шубуухайгаа жэрьюулжэ жаргуулха.
...Мүнхэ бэшэ хүнэй бэеые
ашанар, гушанар үргэлжэлүүлжэ ябаха.
Мүшэтэ дэлхэйдээ хүнэй һадаһан
мүнхэрүүлэн угаа сахижа хууха.
Аша гуша, дүшэшье болог,
аялһан яһаяа хүндэлжэ ёһолхо.
Агуухэ хүнэй үндэнэн
алтан дэлхэйгээ бүһэлэн хууха гэнэн.
Арадай хэлэнэн үгэһөө холо
алхамшье хэхэнэ бэрхэ.
Аша үрэтэй, бүхэ үндэһэтэй -
буряад зомнай, үнэржэхэн болтогой!

ХҮҮЛШЫН НОНИН

ХИЛМЭ ЗАГАҮАН СЕМГОНОО АМТАТАЙ

УЛААН дэбтэрт оруулагдаһан Байгалай хилмэ загаһан хари гүрэнһөө асарагдаһан семго загаһанай орондо дурадхагдадаг болохо. "Байкалрыбвод" гэхэн эмхиин дарга Никита Падеринай хэлэхээр, Галуута нуурай хилмэ (осетр) үйлэдбэрилдэг ажахыда хүүлэй гурбан харын туршада 100 хилмэ загаһа худалдаһан байна.

- Бидэ энэ загаһа үйлэдбэрилхэдөө, манай дэлгүүр дээрэ дэлгэрүүлхэдээ, хуули буса үйлэдбэри усадхаха зорилготойбди. Наймаанда, эдээнэй газарнуудта дурадханабди. Тиигэжэ хари гүрэнһөө асарагдаһан семго загаһа хэлгэжэ, дутуугүй өөһэдын эндэхи эдээнэй зүйл худалдан абаха болоно, гэжэ тэрэ мэдүүлээ.

Иимэ хоморой загаһа манай дэлгүүр нэбтэрүүлжэ ядана. Найнаар үйлэдбэри болон болбосоруулгын үйлэ тухай мэдээсэл үгтэбэл, өөһэдын эдээнэй үйлэдбэри хүгжэхэ болоно.

Жэлэй түршада 6-7 тонно хилмэ загаһа үйлэдбэрилбэл, энэ ажахы хүл дээрээ гараха нааб даа. Мүнөө ажахын хүгжэлтын саашанхи хараа бодолоор өөһэдын загаһанай гэжээл үйлэдбэрилхэдэ, үнэгүй болохо.

Галуута нуурай хилмэ үйлэдбэрилдэг ажахы энэ шэглэлээ хүгжөөхэ түсэб табинхай, жэл бүри мянган толгой хилмэ наймаалха аргатай. Мүнөө дээрэ ажахын нөөсэдэ 35 тонно хамтын жэгнүүртэй 10 мянган загаһан тоологдоно.

Эдэ загаһахадай ехэнхи хубинь Сэлэнгэ, Баргажан, Дээдэ Ангара мүнрэнүүдээр таранхай.

2014 оной августын 7-до Америкэ, Канада, Австри, Норвеги, Евро-союзай гүрэнүүдхээ хүдөө ажахын үйлэдбэриин эдэе хоолнуудые манай гүрэн руу оруулахгүй гэхэн хорилто баталагдаһанһаа уламжалан, өөһэдынгөө үйлэдбэриин эдэе хоол дэлгэрүүхэ гэхэн ажал ябуулагдана.

АГААРАЙ ОНГОСООР НИИДЭХЭ ШЭНЭ УТАҮАНУУД

УЛААН-ҮДЭ хотогоо ниидэхэ хэдэн утаһануудые шэнээр нээхэ гэхэн ажал "Байгал" гэхэн аэропортынхид ябуулжа байна. Мүнөөдөө Санкт-Петербург хото руу агаарай онгосо табиха түсэбтэй.

Вьетнам, Антали, Пхукет руу Буряад оронһоо олон зоной аяншалдаг болоһон ушарһаа эндэхэ агаарай утаһа хэргээхэ ажал эрхилэгдэнэ. Визэгүйгөөр Монгол орон ородог болоһонһоо уламжалан, Улаан-Баатар хото руу ниидэдэг самолёт эгээл хэрэгтэй болонхой.

Ерэхэ жэлһээ Крым руу манай эндэхи зон тусхай сэнгээр ниидэхэ аргатай болохо гэжэ аэропортын генеральна директор Алексей Киселев мэдүүлнэ.

Хэрбээе хари гүрэн руу ниидэхэ утаһанууд шэнэлэгдэжэ байһан һаа, Буряад орон доторхи агаарай зам хуушанайхидаал зандаа. Агаарай онгосоор ниидэхэ биледэй сэн доошолногүй. Энэ хадаа олон зоной ниидэхэдэ, сэнгын доошолхо аргатай хаш. Иимэ түхэлэй нютаг хоорондохой утаһанууд гүрэнэй талаар дэмжэгдэбэл, хайн бэлэй гэжэ аэропортын дарга найдалаа мэдүүлбэ.

НУРАЛСАЛАЙ НОМУУД ДУТАЛДАНА

ДУНДА нургуулинуудта үзэхэ номуудай дуталдаһан ушар эрдэм нуралсалай министр Алдар Дамдиной тэмдэглэхээр, мүнгэн зөөриин дуталдаһан шалтаһаа болоно.

- Эрдэм нуралсалай хуулиин ёһоор, бидэ номуудые худалдан абанабди. Дээрэхэе номологдоһон мүнгэн зөөрээр аймагай нуралсалай захиргаанууд номуудые худалдан абаха. Эхин шатын номуудаар нургаша бүхэн хангагданхай. Ерэхэ жэлһээ 5 – дахи ангиинхид хангагдаха ёһотой, гэжэ Алдар Валерьевич мэдүүлбэ.

Харин ахалагша классуудта номой дуталга тогтон байгуулагдаһаа (учредитель) дулдыдана. Энэ хэрэгтэ хангай мүнгэн дуталдана. Асуудал шийдэхын тула 1,5 миллион түхэриг хэрэгтэй.

САГАА ГЭДЭРГЭНЬ БОЛГОХОМНАЙ

ОКТЯБРИЙН 26-һаа бүхы Росси гүрэнэй газар дэбисхэр дээрэ саг нэгэ чаасаар гэдэргээ болгогдохонь. Саг хэлгүүлхэ гүрим 2014 оной июль һарада баталагдаһан федеральна хуулиин ёһоор бэелүүлэгдэнэ. Удмурти, Самарын, Кемеровын можонуудта, Камчатка, Чукоткодо саг хуушаараа үлэхэ. Харин Үбэр Байгалай хизаарай болон Магаданай можын дэбисхэрүүдтэ хоёр сагаар гэдэргэнь болгогдохо.

Үбэлэй саг руу оролго Дмитрий Медведевэй тогтоолоор 2011 онһоо болуулагдаа бэлэй. Тиигэжэ сагай тоолоон "зунай" хаһада тогтоо хэн.

Мүнөө жэл сагаа гэдэргэнь болгоод, саашадаа сагай ябаса хэлгүүлэгдэхгүй.

Үбэр Байгалай дэбисхэр дээрэхи саг манай Буряад ороной болон Эрхүү можын сагтай адлихан болохо бшуу.

ШЭНЭ НУРГУУЛИНУУД ТОЛЛОГДОХО

БАЙГША оной түгэсэтэр, Буряад орон дотор хоёр шэнэ дунда нургуулинууд баригдаха түсэбтэй. 400 нургашадые багтааха нургуули декабрь харын эхээр Улаан-Үдэдэ нээгдэхэ, харин 100 үхибүүдэй нургашаар нургуули Захааминай аймагай Баян Гол хууринда нээгдэхэ. Мүн энэл аймагта ерэхэ 2015 ондо 450 нургашадые багтааха аргатай шэнэ нургуули ашаглалда абтаха түсэбтэй.

Ерэхэ жэлдэ Буряад орондо Түнхэнэй аймагай Мон нютагта ба Северобайкальск хотодо шэнэ нургуулинууд нээгдэхээр хараалагдана. Тэдэнэй ашаглалгада абтахада, республика дотор үшөө 400 нургашадай шэнэ хууринууд бии болохо юм.

Эдэ үдэрнүүдтэ Улаан-Үдэдэ 2-дохи дунда нургуули хэльбэн шэнэлэгдэжэ байна. Эндэ бүхыдөө 400 үхибүүд нургаха аргатай.

2014-2015 онуудай хугасаада республика дотор бүхыдөө табан нургуули шэнээр баригдаха болон нэгэ нургуули хэльбэн заһабарилгагдаха ёһотой. Эдэ хоёр жэлэй туршада энэ хэрэгтэ 2 миллиард түхэригһөө дээшэ мүнгэн зөөри номологдохо. Тэрэнэй 629 миллион түхэриг федеральна хангай, 373 миллион 500 мянган республикын өөһэдын болон хангай бэшэ мүнгэн зөөриһөө гаргашалагдаха түсэбтэй.

Цырегма САМПИЛОВА.

КАПУСТАЯА ЗҮБӨӨР ДАРАХА ХЭРЭГТЭЙ

Үбэлдөө эдихээ бэлдэһэн, дараһан капустаһынгаа амтатай, олон витаминтай байхын тула хэршэгдэһэн морхооб, яблока, клюквэ, брусника ба тмин нэмэхэ хэрэгтэй. Нэгэ хэдэн үдэр (3 хоног) гэртээ байлгаад, хүйтэндэ табиха ёһотойт. Илангаяа модон боошхонууд, шэл баанха соо гү, али эмалированна кастрюли соо гү, али иимэ эмальтай хүнэг соо капуста дабһалха болонот.

Томонууд, хайн шанартай капуста хальһанһаань сэбэрлээд, 10 килограмм капустада 200-250 грамм даһа хэхэ ёһотойт. Тиигээд модон боошхынгоо оёрто хара талха үбэнүүлээд, дээрэхэнь капустаһынгаа томо хальһануудые дэбдигты. Хэршэгдэһэн капуста бусад хэрэгтэй зүйлнүүдтэйнь дараха амһарта руугаа хээд, дээрэхэнь хүндэшэг юумэ (хабхаг дээрэ үһатай 3 литрэй баанха, шулуу гү, али хирпиисэ) хээдэтнай, капустаһынтай шүүһэн гаража эхилхэ ёһотой. Хөөһэтэжэ эхилхэдэнь, нарин ута модоор хадхажа, нүхэлжэ, хиинь гаргажа, һүүлдэнь хүйтэн газарта табиха болонот.

БАГА ДАБҺАТАЙ КАПУСТА

Иимэ бага дабһатай капуста бэлдэхын тула хэршэгдэһэн капуста бусалһан халуун уһан соо хээд абаһанайнгаа удаа дуршлаг соо хээд, дээрэхэнь хүйтэн уһа адхаха болонот. Тиигэһэнгээ һүүлдэ капуста кастрюли (боошхо) руугаа хэрэгтэй зүйлнүүдтэйнь хээд, 5-6 үдэр хонуулаад, 25-30 градус дулаан газарта байлгаад, һүүлдэнь хүйтэн газарта табиха болонот.

ҮБЭЛ ЭДИХЭ БҮТЭН ШАХУУ КАПУСТА

Бүхэли капуста бүтэн зандань гү, али үгы гэбэл, 2-4 хуби (18 сантиметр) болгон хэршэн хубаагаад, дабһалха аргатай. Хэршэгдэһэн капуста хуби хубяарнь кастрюли соо хээд, 300 грамм даһа 10 килограмм капустада хэрэглэхэ болонот. Үгы гэбэл, бүхэли капустаһуудаар даража болохо. Дээрэхэнь набшаһаараа хаагаад, рассольень дээрэхэнь хэгты. Рассолдо орохо зүйлнүүд: 800 грамм дабһан, 10 литр бусалһан уһан. Жэшэнь, иимээр капуста дарахадаа, свёкло нэмэбэлтнай, ягаа-эрээн үнгэтэй, тон амтатай капуста болохо юм.

ҮБЭЛЭЙ МАРИНОВАЛҺАН КАПУСТА

Юрынхээр дабһалһан капустада орходоо, мариновалһан капуста нургагүй түргөөр бэлдэгдэдэг байна. Тиигэдэ дээрэхэнь элдэб овош нэмэхэдэ болохо бшуу.

Нэн түрүүн маринад бэлдэхэ хэрэгтэй. Маринад хэхэдээ, 1 килограмм капуста бүхэндэ 1 стакан уксус, 3 стакан уһа, 3 лаврово набшаһа, перец хэнэбди. Эдэ бүгэдээ бусалгаад, хүрэтэрнь хүлээнэбди. Капустаяа жэжээр хэршээд, дабһантай холижо, хайса худханабди. Тиигээд баанханууд соо хээд, дээрэхэнь маринадаа юүлэнэбди. Тиигээд баанхаяа сээр саарһаар (хуудаһан) хушаад, нэрюон газарта табинабди. Нэгэ долоон хоногой үнгэрһэн хойно эдихэ аргатай.

Гэрэй эзэн эхэнэрнүүдэй анхаралда

ГЭР, СОНХО, ҮҮДЭЭ ДУЛААЛХА АРГАНУУД

Нэн түрүүн сонхонуудаа (тэрэ тоодо модон болон пластикава) дулаалхын тула поролон, малярна скотч, прорезиновэ уплотнитель, сонхын замазка, тусхай пленко хэрэглэхэ ёһотойбди. Зүгөөр зариманиинь дулаа барихагүй байха, тиимэхэ мүнөө үеын герметик, силиконово уплотнитель хэрэглээ наатнай, дээрэ байха бшуу. Түрүүн сонхо таһа угаагаад, хайса хатаагаад, герметик хэрэглэхын тула барилгын пистолет хэрэгтэй болохо юм.

Барилгынгаа пистолет зүбөөр хэрэглэхэ ёһотой болонот. Һүүлдэнь зун болоходонь, бензинээр энэ герметигээ арилгаха болонот. Үгы гэбэл, силиконово резинээр хэгдэһэн уплотнитель хануудайнгаа доодохи захар хэбэлтнай, гэртнай дулаан болохо. Сонхонуудаа тусхай пленкоор (шэл шэнги соо харагдаха) няахадатнай, сонхонуудтай зохидоор харагдаха байха. Балконойнгоо үүдые баһал сонхонуудта хэрэглэгдэдэг зүйлнүүдээр шэглэжэ, дулаалжа байха аргатай.

2014 ОНОЙ НАМАРАЙ МООДО ТУХАЙ

2014 оной намар ямар үнгэтэй хубсаһан эгээл моодноб гэжэ хонирхобобди. Байгша оной намар хадаа шара үнгэтэй хубсаһан (кофто, плати, пальто, джемпер...) эгээл шухала, эгээл моодно болонхой гэжэ тэмдэглэхээр. Юуб гэхэдэ, хаа-хаанагүй хүйтэржэ эхилхэдэ, нараншые ехээр шарахаа болино, тиин үүлэнэй саана хоргодоһон наран үсөөн харагдадаг болоно бшуу. Тиимэхэ ялас гэмэ хурса, нарата үнгэтэй хубсаһанда (Jeremy Scott, Christian Dior, Matyet гэхэн модельнэ компанинууд) гол анхаралаа хандуулна бшуу.

Тиихэдэ костюмуудай хубинуудта (Miu Miu, Osman) баһал шара үнгэнүүд олон байна гэжэ тэмдэглэхээр.

ХАРА-САГААН, САЙБАР ХУРИН ҮНГЭНҮҮД

энэ намар моодоһоо гаранагүй гэжэ тэмдэглэхээр. Юуб гэхэдэ, олзын хэрэгтэй (бизнес) гол стиль болоно бшуу. Тиимэхэ хара, сагаан үнгэнүүдые холиһон костюмуудые, платинуудые, бусад хубсаһа Niclas Andreas Taralis, Kenneth Cobe Collection, Edeline Lee болон Kate Spade New York гэхэн моодын харалганууд дээрэ олоной анхарал татана.

болон джемпернүүдые тон олон модельнэ агентствэнүүд моодын харалганууд дээрэ харуулжа байна гэжэ тэмдэглэхээр. Зохёохы ажалтай зон – артистнууд, уран зохёолшод, поэдүүд, журналистнууд энэ намартаа эрэн-марьян үнгэнүүдтэй хубсаһа шэлэнэ гэжэ тэмдэглэхээр. Харин залуушуул алталмал үнгэтэй хубсаһа энэ намартаа дуратайгаар үмдэхэ байна. Тиихэдэ нэхэмэл хубсаһан намартаа, үбэлдөө моодно байха юм.

утаһаар оёһон, ута үдэшинь плати Daks гэхэн модельнэ агентство дурадхана. Намартаа, үбэлдөө хара, хүхэ үнгэнүүдтэй, гүрэмэл арһаар оёгдоһон ута плащ, юбкэтэй костюм, мүн үмдэтэй эхэнэрнүүдэй костюм баһал моодно болохо юм ха. Эдэ арһан хайхан хубсаһа Balmain, Chanel гэхэн модельнэ агентствэнүүд моодоо дуратай зондо дурадхана.

Интернедэй материалнуудаар **Бэлигма ОРБОДОЕВА оршуулан бэлдэбэ.**

Ялаганһан, шара үнгэтэй нооһоор, нэхэдэг

Буряадай зохёолшодой шэнэ бүтээлнүүдхээ

Михаил БАТЦИН

БАЛАГАД ГҮРЭН ТҮРЭ

(Үргэлжлэл. Эхинийн майн 29, октябриин 1-эй дуугарнуудта).

- Энэ ихэдээ хаана үгы болошоноо гэнтэ орожо ерэбэ гэшэбши?

Хүбүүн үни удаан дуугай байба. Энэни яшоод ерэбэб гэжэ лама тэрэни е шарайшалба. Лама бэшэ асуудал табибагүй, хонхо дамаария гартаа абажа, өөрингөө бодолдо эзэлгдэ-шэбэ. Үглөөгүүр болотор эдэ хоёр дуугаралсабагүй. Бага үдэ шахажа байха хирэнээр нютагай үбгэжөөл тэдэндэ орожо ерэбэ.

Амар мэндээ хэлсэһэнэй удаа ламын хажуудахи хүнһөө ашаархан янзатай:

- Тангай айхабтар шухала хэрэг хэлсэхэ даабаритай эндэтай бии болобо гэшэб, - гээд, хажуудахиёнь дурагуйлхэнгээр шэртэбэ.

- Энэнһэмни эшэн гайхангүй, ерэнэн хэрэгэ хэлэгты, - гээд Сандан лама тэрээн тээшэ нүдөө хюрылгаба.

- Нютаг зоной байдал ойлгосогуйхэн оршондо оро-бо. Худхалаа хуйман... Хайшахан саг гэшэб даа. Элдэб эсын засагаархин... «Бидэ-нэй тала баригты, тибэл өөдөлхэт. Үгыл наа, абарга могойдо үрэхюулхэт» гэжэ тэдэнэй занхан түбэгшөөхөөр болоод байнал даа. Иихэдэнь яахашье мүрөө олохор бэшэ.

- Тэли даа... Тиихэдэнь яаха зон гэшэбиди?

- Иигэжэл нурахаяа танда ерээлби даа...

- Тэли даа. Ямар нэгэн бо-долтой ерэнэн бээш даа...

Эдэ хоёрой хөөрөлдөөндэ үлүүсэ хамаарһанай хэрэг-гүйл хаш. Саашанхи үйлэ хэрэгүүдэй үймөөн худар ухаагаа залабалнай, дээрэл ёһотой.

ҮЙЛЭ БҮХЭН ӨӨРЫН ҮРЭТЭЙ

Тиимэ даа, тэрэл бүридэ хүн зоной хэрэгтэ үлүүсэ хамаарха өөрын түбэгтэй. Хушугаа хайруулшажа болохош. Эндэ өөрсэ шалтаг байха зэргэтэй. Шалтаг дээр билтаг гэнэнь ааб даа. Теэд миин хараад, хажуу талада байхын аргалгүй юмэн ухаан сэдхэлыш тамалжа, амар заяагыш таһалха, халтад гэхэдээл, шамда гү, али дүтүнхидтэши түбэг татаха яа нэдэхэ. Иимэ ушарта гараа хабсараад, яагаад нуухабши. Сандан ламын ханаа зобоохо, сэдхэлынь тамалха юмэн үдэшин боро харанай тэнгэридэ ялалзагша одо мүшэдтэл олошоржол байба. Үйлэ бүхэн өөрын үрэтэй...Хүнэй ухаан сэдхэлдэ бии бологош бодол бэжэхэ мүрөө али болохоор бэдэржэ эхилдэг ха юм даа. Иимэл ушар ёһонһоо сэдхэлээ тэрэл бүридэ арюудуха хэрэгтэй гэдэг шуу.

Муу ханаа бодолдо эзэлгдэ-дэжэ яашыё болохолгүй. Буддын сурталай онсо удхатай энэ номнол Сандан лама сэдхэлдээ түг болгон тахинхай. Тиимэ даа, иимэ хөмороото сагта хамагыё Илагшадай Туг хүн түрэлхидэй

манлайда мандаха зэргэтэй. Ороолон шүдхэрэй альбан мэхэдэ орохогүй гэбэл, Агуу Багшын сурталда шүтэлгэ тон шухала. Теэд «сан хэнгэрэг саашаа, сай мяхан наашаа» гэнэн заримашуул дасан дээрэнь уг таһарнагүйл... Иигэжэ тэдэниё үзэн ядажа, хоёр нүдөөрөө хаража ябахэ гэшэб яаһаншьё хүндэ үйлын үри гэшэб даа. Хоёр нүдэнэйнгөө хараһан тээшэ орон эрыюулжэ үгы болошолтой. Энэшьё ээлтэйхэн ахир амитанай ааша байжа магад. Иимэ ёһоной бодолнуудай тэрэниё химэлжэ, амар заяагынь таһалхадань, туламда эды тэдыхэн хогшолоо хэжэ үргэлөөд, тэрэ иишэ ерэнэнэн бэлэй. Тиихэдэ тэрэ үйлынгөө үридэ нэрбүүлхэн болоно гү? Хай даа. Үйлын үри гэдэгнай үргэн удхатай ааб даа. Айл зоной, уг гарбалай, үе сагайшьё удха дамжаһан байжа болохо. Ай даа, энээгээр сээс нунаалгаяа хүргэхэмнай хаяа. Сандан ламын ухаанда хүрэхэмнай эдэ бидэнэртэ үшөөл эртэсэн хаш.

xxx

Хэжэнгэ нютагай улад зоной бодото байдал дээрэ хаража үзэхэ байхадди. Тиигэхын урда түүхын хуудаһа ираха ёһотой болонобди. Анхан сагта энэ дайдаа хамниган угтан ажаһуудаг хэн. Энэниё үбгэн ангиудад нүдөөрөө хараһан үзэнхөө хөөрэдэгшыё бэлэй. Теэд тэдэнэй һонин энэ хөөрөө хүнүүд ёһотой анхардаггүй, ангиушан хүнэй дэгэд буудаһан шашаг үгэ болгон хүхилдэдэг хааб даа.

Энэ би залуу наһандаа гартаа буу барижа, оршон тойронхи ой тайгаар зайха дуратай һэмби. Дайдынгаа хэшэгтэ хүртэхэш, энэнээ саагуур ухаалдиха бэлиг намда үгыл бэлэй даа. Нэгэтэ гура олзолонхой, мяхынь хара горшоог соогоо шанажа байтарни, Содном үбгэжөөл оро-жо ерэбэ гэшэ.

- Миша-аа, мяха эдюулэл даа, ангай мяха нашооб, - гэбэ үбгэжөөл.

- Солбоной баабай, ангай мяхатай гэжэ хаанаһаа мэдэ-бэт?

- Хойто үбгэнөөр танил алтайш?

Мяха тэбшэ соо гаргажа, стол тойрожо һуулган болобо. Шүдэ муутай болобошьё наа, үбгэжөөлэй эдеэлхэнэ урмашамаар.

- Хаанашыё ябахандаа, нютагайнгаа ороной тэнгэри-нэрыё дурдажа ябахал юм гэшэ даа... Юугтэдэ агна-жа ябахандаа, гурбан оротон үбгэдөөр ушараагүй һэн гүш, Миша?

- Юун гэнэ гэшэбта даа... Оройдоошьё ойлгоногүйли... Нютагайни үндэр наһатанай үгэ үе наһандамни наһагдажал ябахэ хаш даа. Тиимэ даа, анхан эндэмнай оротон ажаһуудаг һэмнай даа... Тэдэ угсаатан буряадуудта түрюулхэдээ, хойто нютагууд тээшэ ошохо баатай болоһон гэхэ. Хүсэ шадалтайнь, үнэр олонины бусадта иигэжэ өөдэрхэдэгынь ами-

тан зүйлэй абари гэбэл, дэн дэгэд буудаһан байхагүйл ёһотойбди. Энэ дэлхэйн улад зоной түүхэ домогууд соо иимэ ушар ёһо элитэ хаража болоно бшуу. Буряад угсаатан Ород гүрэнэй эрхэтэн боложо, манжуур, монгол хаашуулай дээрэмдэлгэһээ холодоһон гэшэ ааб даа. Хамаг юмэн найтай, муутай. Эндэшьё элдэб ёһоной хашалта эдэ зон үзэдэг бэлэй. Сансарада ажамидарха хээээдэшьё бэрхэтэй. Үйлынгөө уриһөө энэ түбидэ зайсахагүйш, эдлэхэ баатай болохош. Бурхан багшын номнол соо эдэ бүгэдэ эли хэлэгдэнэ ха юм даа... Энэниё тодо ойлгохо эрдэмтэ ламанар зондо ойлгуулаха нангин тангаригтай ааб даа. Теэд тэдэ «малгайтай малнууд» буруугайнгаа бэлшээрһээ сааша хаража, алад саадын үйлэ хэрэгүүдэй удха онгожо ойлгохо тухатай аал?

Хүн зонһоо холо, Худан голлой Соорхой нютагта даяанда һууһан Сандан лама оршон тойронгой зоной байдал онго-гожо, ушар удхынь ойлгодог һэн ха гү? Хамаг юмэн энэ түбидэ өөрсэ өөрын удхатай һэн тула хүн зоной байдалда эгээ мүнөө яагаад үзэгдэхэ болоно гэшэб? Сагайнгаа удха ойлгожо тайлбарилха мэргэшүүл эгээ мүнөө хаан-наб? Саг олон ондоо саадын шэнжэтэй...

ҮЙЛЫН ҮНДЭХЭН

Хүнэй үгэ хүүрэй үйлын үндэнэн болохонь гайхалгүй. Үгэ хүүрэй ойлгод гэгты гэжэ хэлэгдэдэг гэшэ ааб даа. Теэд һаял хэлэндэ орожо ябагдахад энэниё яагаад ойлгуулахэ? Энээндэ зоргоороо ороһон заримашууд хэ-лэбэл, гэнэдэжэ өөртөө гол-хорхотнай юунэй гайхал бэ даа. Үгэдөө үнсэгдүүлээд, долооной дорой, арбанай адагышьё боложошьё магадгүйт. Үгэ өөрын үндэнэн хүсэтэй... Холо саагуур тойруулаадыё яахамнайб, ойн соорхойдо орхигдоһон үйлэ хэрэгүүдтэ тэхириели.

Үйлын үндэнэн... Сандан лама иимэ ойлгосо дээрэ ухаагаа эдир наһатай шаби ябаханаа гүйлгэнэн бээ. Буддадын суртал соо энэ онсо асуудал һэн тула шойро хаялсаанда гол һуури эзэлдэгшыё ёһотой. Үгэ хүүр өөрын онсо хүсэтэй. Энэниё тодо ойлгожо ябахэ тон шухала. Үгэ үйлын эхин үндэнэн болодог тула өөрсэ эди шэди-тэйшьё. Үгын хүсэн бодото бээлдэг гэжэ мэдэжэ ябахэ айхабтар шухала. Үгэдөө үнсэгдүүлэхэ гэжэ байха. Энэ дэмьдэ хэлэгдэнэн бэшэл ёһотой. Дасан дуганһаа холо-дожо, даяанда һууха болоһон энэ ламын иимэ шиидхэбэри-дэ ерэнэниё өөрын удхатай ааб даа. Хамаг юмэн өөрын өөрсэ шалтагтай.

Һүүлэй хэдэн жэлнүүдтэ Ород гүрэн дотор хүн амитанай толгойгоо ерьжэ, ухаагаа төөришэхөөр үйлэ хэрэгүүдэй үймөөн үдхэржэл байба. Хэжэнгын улад зон энэ зайлашагүй худхала хуйманда нэрбүүлбэ, урагша хой-

тохихо мэдэхээ болишоһон шэнги байдалда дайруулба, гай гасаланда орожо эхилбэ. Элдэб эсын зайгуулнууд нютаг нугадань үзэгдэдэг болобо. Үйлөөрөөл болуужамди гэжэ хэлэхэ сүхэрһэн хүнүүд али олон дайралдана.

Үйлынгөө үридэ нэрбүүлхэ гэнэн ойлгосо бии. Энэ юун бэ? Зайлашагүй ёһо заршам гү, али зоной ухаа төөрюулһэн заримашуулай һэнгэргүй һэдэлгэ гү? Энэмнай тиимэ-шьё бэлэхэн бэшэ асуудал. Үйлэ бүхэн өөрын изагуур үндэнэтэй, өөрсэ уг шалта-гаантай байдаг ааб даа...

Үе сагай үйлын үри гэжэ бии байха. Энэмнай орёохон ойл-госо. Ганса нэгэнэй хуби заяа элитэ хаража болоно. Улад зоной саашанхи харгы сүм хараха эрдэм одоо байдаг гэшэ наа, нилээд арсалдаатай ааб даа. Хорхой шумуулаар хоол хэжэ, һард гэнэнһээ даль-тиржа ябахэ үйлын үри хүн амитадһаа зайлуулаг. Теэд лэ тэрэ бүхэндэ һүхэгүй түлээн, хутагагүй мяхан байха бэшэ даа. Шадаһанинь шадаад лэ, тоһо өөхэн соо зоргондоо умбадаг. Нүгөөдэ зариман үлэн хоһон туляансаг байдалда арай ажамидарха. Эндэ одоо даа хэниё эзмэлхэбши? Үйлынгөө уриёе гү? Гүрэн түрын байдал хулгөөтэй. Үнгэ зүһын илгаа урдаа барижа, һургаал номлолоо зондо идхагшад үдхэржэ, элдэб ёһоной хүнүүд Хэжэнгын дайдада үзэгдэдэг болобо. Хэниинь хэн байһанинь гүйсэд ойлгохын аргалгүй. Буруугай бэлшээрһээ гаража үзөөгүй зондо түби дэлхэй доһолгоһон үйлэ хэрэгүүдэй үрэ түбэгтэйл бэлэй. Энэ хулгөөнэй үйлын үндэнэн амар хурьһэнһөөб? Буртаг үбһэнэй эдэшэдэг дайдаһаа гү, али хоншуухан ая гангын бүүрсаглан сэсгэлгэшэ тунгалаг арюухан талаһаа гү? Үрмэдһэ халахайда бэлшэнэн малай һүниинь тиимэ-хэн ааб даа. Тиимэ даа, хамаг юмэн өөрын шалтагтай. Хамагыё худхажа, хуймажа байдаг зоной үйлэ мүн лэ өөрын ушар удхатай. Эдэнэй үйлын үри мүн лэ иимэл ёһоной гү?

Сандан ламын ухаан бодол зооһон ушар үйлэнүүд үдэр хоһогой ошохо тума зоной байдал соо худхаран үймэнэ. Тэрэндэ ерэгшэ үсөөхэн тэдэ хүнүүдэй үгэ хүүр ойлгохын аргагүй худхалаатай. Тэдэнэй хэлэгшыё ухаалдижа, нэгэн удхада оруулаха гэбэл, орой-

доо дэмьл үйлэ хэрэг. Анхан холын тэрэ худхалаата үедэ, энэ юртэмсын бүрилдэжэ байха үймөөтэ харанхы сагта иимэл ёһо тогнижорһон хаяа даа... Хүн бүхэн, улад бүрин тус тустаа үйлынгөө үри эдлэнэд юм гү даа. Үйлынгөө үри сагааруулжа, заһаха гэжэ байдаг ааб даа. Энээн тухай-да онсо хөөрөлдөөн хэрэг-тэйл ха. Эндэ тусхай шанга заһал тухай хэлэгдэхэ болоно.

ЯМАНДАГЫН ХУБИЛГААН

Эндэ бидэ, хүндэтэ унша-ша, бээ тусхайта бэлдэхэ ёһотой болонобди.

Бурхан Арьяа баала! Ом маани пад май хум!

Энэ мяхата бээрээ ухаанайнгаа шэдитэ хүсөөр хубилха ямар тиимэ бэлгэ бэлиг байдаг гэшэб? Одоо иимэ эрдэмдэ яажа хүртэхэб? Энэмнай мухар ухаатанда огто ойлгогдохогүй, саадын нууса хаяа даа...Хогоосониё ёһотой ойлгобол, энээндэ хүрэгдэхэ гэжэ номногдодог. Хүнэй ганса нэгэ наһан соо хүрэгдэхгүй шанга эрдэм энэ хаяа? Хогоосоной онсо шэнжэ тухай тайлбаринууд бии ааб даа. Хогоосон зургаан зүйл байдаг гээд номно-ногдоно. Эдэмнай одоо юун бэ? Үе сагаймнай хүбэлгэн хурса ухаатан энэниё тайл-барилхыё нилээд оролдоһон гэшэ. «Теория отности»... Энэ ойлгосын гүн удха тайлбарилхань тиимэ амар хэрэг бэшэ. Хамаг юмэн худхаржа, шэнэ шэн-жэдэ орон хубилжал байха. Үнгэтэ гэгдэнэн энэ юртэм-сын шанар шэнжэ иимэрхүү гээлнай, оройдоол юрэнхы дээрээ таамагшалһан шэн-ги болошохо. Одо мүшэдэй анхан мүндэлжэ эхилһэн хо-лын тэрэ үеһөө Саг гэдэг ойлгосо бии болоһон гэдэг ааб даа. Саг гэшэмнай юрын боро юрьезнэй юмэн бэшэ. Хамаг юмэн сагай үрэ. Тиимэ даа, «са сагтаа, сахилза хүждөө» гэдэг гэшэбди. Хо-гоосон гэшэмнай иихэдээ са-адын гүнзэгы удхатай, сагтай таһаршагүй нягта холбоотой хаяа? Эды орёо ойлгосо амя-арлан тодооло болошогүй. Буддадын номнол иимэ гүн гүнзэгы удхатай.

Теэд энэниё юрын боро ухаанда яажа багтаахаб? Хо-гоосониё ойлголго тиимэ амар хэрэг бэшэ гэжэ үшөө дахин дабталтай.

"ГАНДАН" ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Октябриин 13, гарагай 2, монгол литын 20, улаагшан хулгана, шоройдо хуудалтай, 2 хара мэнгэтэй.

Энэ үдэр дэлгэрэнги хэрэгүүд эрхилхэдэ, эм бүтээхэдэ, барилга хэ-хэдэ, холын харгыда гарахада хайн.

Шинэ хубсаа үмдэхэ ба үнэ абахыда сэртэй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Һама, Жамсаран" сахюусануудай хуралнууд уншагдаха, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" уншагдаха.

Октябриин 14, гарагай 3, монгол литын 21, шара морин, түмэртэ хуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр хуулита болон хүшэр хэрэгүүд эрхилхэдэ, дайсанаа дарахада, хорото хии юумэ усадхада, аралжаа наймаа үйлэдэхэдэ хайн.

Эм бүтээхэ болон холын харгыда гарахада сэртэй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Һама, Жамсаран" сахюусануудай хуралнууд уншагдаха, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" уншагдаха.

Октябриин 15, гарагай 4, монгол литын 22, шарагшан хонин, огторгойдо хуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр эрдэм үзэгтэ һурахада, одо мүшэдые шэнжэлхэдэ, элдэб оньһото мэргэжэлдэ һурахада, "хүшэр" хэрэгүүдые, жэшэнь, эд бараа үйлэдбэрлэхэдэ, хүршэтээ нүхэсэхэдэ, худалдаа наймаа хэхэдэ, хубийн хэрэг үйлэдхэдэ, холын харгыда гарахада хайн.

Үнэ абабал, эдэс хоол, ундан элбэг олохо.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Һама, Жамсаран" сахюусануудай хуралнууд уншагдаха, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" уншагдаха.

Октябриин 16, гарагай 5, монгол литын 23, сагаан бишэн, үһанда хуудалтай, 8 сагаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр холын харгыда гарахада, хотын газарнуудта саарһан хэрэг бүтээхэдэ, үзэгтэ һурахада, ном уншахада, эрэ хүнэй эрдэм оньһо шуудалхада, һургаал номнол үзэхэдэ, эм бүтээхэдэ хайн. Үмсынгоо газар дээрэ худаг малтахада муу.

Үнэ абабал, эдэс хоол, эд зоори элбэг олохо.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Һама, Жам-

саран" сахюусануудай хуралнууд уншагдаха, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" уншагдаха.

Октябриин 17, гарагай 6, монгол литын 24, сагагшан тахья, уулада хуудалтай, 7 улаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр холын харгыда гарахада, тангариг үгэжэ, нүхэд болоходо, эм бүтээхэдэ хайн. Үрэнэ тарихада, ан гүрөөл хуули бусаар хорооходо, ондоо гэртэ нүүжэ ошоходо муу.

Үнэ абалтагуй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Һама, Жамсаран" сахюусануудай хуралнууд уншагдаха, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" уншагдаха.

Октябриин 18, гарагай 7, монгол литын 25, хүхэ могой, модондо хуудалтай, 6 сагаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр холын харгыда гарахада, эд бараа болон мал худалдахада, худаг малтахада, гэрэй ажал бүтээхэдэ хайн.

Модо отолходо, сабишахада, унагаахада сэртэй, үнэ абалтагуй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Алтан Гэрэл" хурал уншагдаха, үдэрэй 14 сагһаа "Жадамба" уншагдаха.

Октябриин 19, гарагай 8, монгол литын 26, харагшан гахай, хийдэ хуудалтай, 5 шара мэнгэтэй.

Энэ үдэр хүниие тушаалда томилходо, зэрлиг мори һургахада, эм бүтээхэдэ, буянта хэрэг үйлэдэхэдэ, холын харгыда гарахада хайн. Үхэр мал худалдахада, аралжаа наймаа эрхилхэдэ сэртэй.

Үнэ абабал, урдан эсаргалтай болохот.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Бурхан Баабай" хурал уншагдаха, үдэрэй 14 сагһаа "Банзарагша" уншагдаха.

Энэ зурхай "Гандан" дасанай гэбгы Зорикто лама бэлдэбэ. 6-дахи таһаг, хандаха утаһан: 8-983-533 56 05, 8-924-556 51 37).

Дасанай хаяг: 670045, Улаан-Үдэ хото, проспект Автомобилистов, 1 «К» (Стрелкэ).

Дасанай 1000 буддын мандал, тахил шэрээдэ гэр булын аршалан хамгаалгын сахюуса залажа абахыда болоно.

Шэрээтэ Дагба лама (ДЫМШЕЕВ Леонид Раднаевич).

ХЭЖЭНГЫН ДАСАНАЙ ТҮҮХЭ

(Үргэлжлэл. Эхинийн үрдахи дугаарнуудта).

АЙМАГАЙ соёлой байшан соо Аюша бурханай Цэваан табья (1994 он), һүүлдэ хоёрдохёо табиһан. Хэжэнгын шэнэ дасаниие 1995 оной июниин 11-дэ арамнайлаа, энээндэ XIV Далай ламын түлөөлэгшэ геше Джампа Тинлэй хабаадалсаа. 1995 оной ноябриин 6-да дасанда Ямандагын Ваан табья, 1996 оной майн 12-то Деваажанай ба Сахюусадай дугангуудые арамнайлаа. Нэгэ хэды сагай үнгэрхэдэ, Абидын пуваа-потид айладаа. 1996 оной май нараһаа 7-8 дахин Хэжэнгэ тосхондо сугларһан зондо Богдо Зонховын Ламрим ченмо номой зарим хубиинь хүртөөгөө юм.

Субаргын гол бахананууд арбаад метр үндэр болотор шудхагдаад, дээгүүрээ холбогдоод, газар соо байха фундамент (хэдэн таһалганууд) бүтэжэ байтараа, мүнгэнэй ехээр дуталдаһан ушараар 1993 оной намарһаа барилга зогсошонхой байна.

Шэнэ дасан бариха тухай асуудал буддын шажантанай бүлгэмэй Сөведэй суглаан (дасанай ламанарай, районной болон хүдөөгэй захиргаанай гулваанар, эмхи зургаануудай хүтэлбэрлэгшэдэй хабаадалгатайгаар) 1993 оной сентябриин 7-до боложо, нэгэдэхи дахарыень хирпиисээр 12x15 метр хэмжүүртэйгээр, хоёрдохииень брус болгодоһон модоор бариха гэнэн шийдхэбэри абтаа хэн. Барилгын хүдэлмэри тэрэ жэлдээ ноябрь нарада эхилһэн байгаа.

1994 ондо Дондок (Дашицыренов Д.В.) ламын үүсхэл эдэхээр ламанар ба һүзэгтэн дасанаа «Ганжуур», «Данжуур» хоёртой болгохо гэжэ хэлсээд, мүнгэнэй бадар хэжэ, зунай сагта Дондок лама мүргэлөөр ябаһан Цыван лама (Федоров Ц.Ш.) хоёр сугтаа хойто Түбэд (Хүхэ нуурай провинци, хитадаар Цинхай) ошожо, тэдэнэр Гумбум хийдһээ буддын гол ехэ зохёолнууд: «Ганжуур», «Данжуур» ба бэшэшье ондоо номуудые худалдажа абаад, контейнер соо хэжэ, түмэр харгыда тушаагаа. Энэ хэрэгтэн тэндэхи монгол яһанай дооромбо лама ехэ туһа (хадагалалга, шэрэлгэ, тушаалгандан) үзүүлээ юм. Дондок Цыван хоёр ламанар нютагаа бусаа һааб даа. Тэрэ контейнерэй хэдэн һара боложо Россиин хилийн ойро ерэхэдэнь, хитадуудай хэдэн хоногто һаад түбэг татаашье һаань, ородой тамуужанай дэмжэлтээр манай гүрэнэй газарта гаргадаа (ехэ машинын кузов дээрэ бараан доро хэжэ). Тийгэжэ дасанда декабриин 27-до (1994 он) бүтэн асарагдаа юм. Номуудай тоо: «Ганжуур» - 108 боти, «Данжуур» - 226 боти, «Ябсарай сүмбүмүүд» - 43 боти, гэлгын гурбан Ехэ Багшанарай (Зонхово, Жалсаб, Хайдаб богдонорой) зохёолнууд, баһа хэдэн гэгээшүүлэй Намтар гэхэ мэтэ. Эдэ номуудые жаншалхын түлөө зонһоо ехэ үргэл орожо, жаншанууд оёгдоод,

номуудта гаршагууд хэгдэбэ. Эндэ баһа Дондок ламын оролдолго, жаншануудые оёлгондо Дагбаева Сэсэгмаагай эдэххи ехэ.

Дасанда «Ганжуур» хуралган боложо, түрүүшын үдэр римбүүшэ багша хуралсаа.

1994 оной сентябрь нарада Непалһаа Буряадта ерэнэн Ширав-Галсан римбүүшэ Кагьютпа-гаржадба бүлгэлэй. Энэ бүлгэлэй Марба-Миларайбын болоно. Тэрэ римбүүшэ Хэжэнгэ морилжо ерээд байхадаа, сентябриин 26-да Ламын сорхойдо Отошо бурханай Цэваан табья, үглөөдэринь дасанда - Гургули ба Цэндэма бурхануудай Цэваан.

1994 оной ноябриин 27-до ламанарай ба буддын шажантанай бүлгэмэй суглаанай шийдхэбэрээр Дашабылов Чимитдоржо шэрээтын уялгаһаа сүлөөлөгдэжэ, шэрээтээр лама Федоров Цыван Ширавович һунгагдаа хэн. Энэ лама өөрынгоо үетэн соо буддын номдо тон бэлдхэлтэйнэ, жаяг заршам һайнтай гэжэ һүзэгтэн мэдэдэг байһан. Дасанай барилгые эхинһэнь хойшо барилгашан-инженер Цыдыпов Эрдэни Цыренжапович ударидаа юм. Тийхэдэ МПМК-ай ахмад инженер, һүүлдэ тэрэнэй начальнигаар хүдэлөө. Тэндэнь ажалай үгы шахуу болошоходо, ашаанай томо машинануудые ба кран дасанда асарга хүдэлгөө. Манай талаан боложо, энэ хүмнай ехэ оролдосотой, сэхэ сэбэр ябадалтай, дасанһаа салиншые абаагүй, зарим үедэ дасанай мүнгэгүй байхада, бүлэг хүдэлмэришэдөө ондоо тээ табижа, мүнгэн олзо хээд, дасанайнгаа барилгашадта хүлһиень түлэдэг ушарнууд байгаа. Иимэ хүн мүнөө сагта олодохонь шухаг, буян олоһон хун ааб даа. Дасанай барилгын хүндэ ажалын дүүргээ, хирпиисэ ханануудыень 7 метр үндэртэй болгоо, дасанай хэрэгсэлдэ модо ехээр отолуулжа асараа, хоёрдохии модон дахарыень хажуудань бэлэн болгонхой байгаа. Теэд потолок ба хоёрдохии дахарые баряад байха тулга - баханануудые юугээр (шэнэһэн модоор, бүдүүн ута зузаан түмэр хоолойнуудаар) хэхээ ехэтэ маргаа. Саашадаа дасанай гоёлто хүүлэхэ дүршэлгүй дээрэһээ һайн дураараа прорабһаа болиһон байгаал даа.

Шэрээтэ Цыван лама дасанай барилгада хам оролсожо хүдэлөө, иимэ ажалда дүрэтэй, мэдэхэ хүн байшоо. Римбүүшэ багшаһаа Еши Содбо гэжэ нэрэ абаа. Барилгашан-инженергүй болоходоо, тиймэ мэргэжэлтэй, өөрөө уран дархан-һийлүүшрэл Санжеев Самбу Нимаевич дасанай барилгын саашанхи ажалые ударидахаяа ерэнэн байгаа. Дасанай шэрээтэ ба барилгые хүтэлбэрлэгшэ хоёр тааража хүдэлөөд, 4 һара хахад соо дасанайнгаа барилгые, гоёлто, шэрдэлгэ, будалгые сүм дүүргээ хэн.

П.БАЛДАНДОРЖИЙН
"Хэжэнгын дасанай хуряангы түүхэ" гэжэ номһоо абтаба.

Хайрата нүхэр, олон жэлдэ "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанда "Бурятия" сониной харюусалгата секретарь, редактор ябаһан

ОЧИРОВА Людмила Васильевнагай сагһаа урид наһа бараһан ушараар үри хүүгэдтэнэ, эжыдэнь, түрэлхидтэнэ гүнзэги шаналал гашуудалаа мэдүүлнэбди.

"Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанай ажалшад.

<p>Буряад үнэн</p> <p>Учредители: Глава Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия</p> <p>Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА</p> <p>РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ: И.М. Егоров, П.Л. Носков, И.В. Смоляк, Т.М. Нагуслаева (Правительство РБ), В.А. Павлов, Б.Ц. Семенов, Ц.Б. Батыев, Ц.-Д.Э. Доржиев (Народный Хурал РБ), Б.Ш. Дашиев, Д.Б.Гуродармаева, С.Б. Байминова.</p>	<p>ТЕЛЕФОНЫ:</p> <p>21-54-54 - приемная 21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь 21-67-81 - выпускающий отдел 21-64-36 - корреспонденты, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир" 21-62-62 - реклама 21-50-52 - отдел распространения</p> <p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.</p>	<p>АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЯ: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».</p> <p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия. Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г. www.burjilen.ru e-mail: unen@mail.ru</p> <p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борхоева, 13. Подписана в печать 7.10.2014 в 17.00 - по графику; 7.10.2014 г. в 17.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ № 2159. Тираж - 3800 экз.</p> <p>Цена свободная.</p> <p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54</p>
--	--	---

"Эдир Будамшуу" гэгэн X уласхоорондын конкурс тухай

Михаил ЕЛБОНОВ: "БЭЛИГ ТАЛААНТАЙ ХУБУУДЫЕ БЭЛДЭХЭ, ЗАМАЙНЬ ХАРГЫ НЭЭХЭ ҺАЙХАН ЗАЯАТАЙБ..."

Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрай тайзан дээрэ 1000 дахин харуулагдаһан сууга драматург Цырен Шагжинай (тээмэндэ Загарайн аймагай Хара-Шэбэр нотагтан үндэр ойн баярын тэмдэглэгдээ) "Будамшуу" гэгэн шог ёгтоо зүжэгтэ Будамшуугай ролиие бэрхээр наадаһан, энэ сууга дуугаа аргагүй гоёор дуулаһан Россиян арадай артист Михаил Елбонов олондо мэдээжэ болоһон юм.

ЭДИР БУДАМШУУГАЙ ЭХИН ТҮҮХЭНЬ БАЯН ДАА

Тиигээд 60 наһанайнгаа хүндэлэлдэ 2005 ондо түрэл Гаарга нотагтаа, тиихэдэ СССР-эй арадай артист Г. Цыдынжаповай 100 жэлэй ойдо тоонто Лугшахаан нотагтань Михаил Гомбоевич анха түрүүшынгээ "Эдир Будамшуу" гэгэн театральна конкурс эмхидхэн юм.

Тиигээд лэ эбтэй эетэйгээр, баян түүхэтэйгээр эхилһэн "Эдир Будамшуугай" конкурсдо ялас гэмэ талаан бэлигээрэ илгарһан зүг бүриин эрхим хүбүүд шалгаржа, Гран-при шангуудта, дипломуудта хүртөө, харагшад, шагнагдаа баясуулаа нэн. Тэдэмнай хэд бэлэй гэжэ уншагшадтаа дахин һануулаа: Анггарак Дабав (Сэлэнгын аймаг, 2005 он), Доржи Тудупов (Загарайн аймаг, 2006 он), Андрей Цыренов (Хурамхаанай аймаг, 2007 он), Хонгорзулын Гэрэлтэод (Монгол орон, 2008), хоёр илагшад - Гэлэк Ринчинов (Ивалгын аймаг, 2009 он), Будын Болорчулуун (Монгол орон, Улаан-Баатар, 2009 он), Мүнхэ Түгэлдэр ба Сүхбат (Монгол орон, Улаан-Баатар, 2010 он), Тимур Власов (Эрхүү мого, 2011 он), Ананда Зыдыгмаев (Агын Бурядай автономито округ, 2012 он), Бато Шойнжонов (Хэжэнгын аймаг, 2013 он).

Соёл, искусствын училицида һургаһан Михаил Гомбоевичой үхибүүдын, мүн олондо мэдээжэ конкурсдо хабаадаһан хүбүүдын - Санкт-Петербургийн академи

дүүргэгшэд артистын харгы зам шэлэһэн байха юм. Булат Самбилов СПАТИ дүүргээд, түрэл буряад театртаа, харин Ринчин Турлаков түрүүн Буряад драмынгаа театрта, мүнөө Хүүхэлдэйн "Ульгэр" театрта амжалтатай ажаллана, хоёрын Владивостогой Искусствын академидэ һурана, хоёрын Искусствын колледж дүүргэбэ.

"Иимэ конкурсдо бэлдэхэдэ, түрэл буряад хэлэндээ дуратай болгоно, эдэбхитэй, бэлигтэй хүбүүдэй талаангын конкурсдомнай элирүүлэгдэнэ, тиин театральна, хүгжэмтэ искуствада дүтэ болгоно, үндэһэн буряад арадынгаа түүхэ, соёл, ёһо заншалнуудые тэдэнэр һайн мэдэхэ болоно бшуу. Жэлһээ жэлдэ хүбүүдэймнай бэлиг шадабари улам дээшэлнэ, зоригын нэмэнэ, репертуарын улам баяжана, уран шадабаринь үргэдэнэ гэжэ тэмдэглэхээр", - гэжэ бидэндэ, X уласхоорондын конкурсдын жюриин гэшүүдтэ, Михаил Гомбоевич баясан мэдүүлнэ нэн.

АРБАН ЖЭЛЭЙНЬ ОЙДО АБЬЯАС БЭЛИГТЭЙШҮҮЛ СУГЛАРБА

Түрүүшын үдэр һуралсалай болон эрдэмэй министрствын, БГУ-гай, "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанай, Буряад драмын театрай түлөөлэгшэд тус конкурс эмхидхэгшэ, жюриин түрүүлэгшэ М.Г. Елбонвой ударидалга доро үглөөнэй 11 саһаа үдэһын 9 саг болотор республикынгаа олон аймагуудһаа болон Забайкалийн хизаарһаа, Эрхүү могоһоо, Монголһоо, Хитадһаа ерэнэн 37 бэлигтэй һурагшадые гурбан номинацияр, онсолбол, "Уран шүлэг", "Дуун", "Монолог" гэгэн туршалгануудаар бүхэли үдэрөөрөө шагнажа, талаан шадабарииень сэгнэжэ, эрхимүүдые элирүүлжэ, энээлдэн байжа, сэдхэлээ хужарлуулжа, абьяас бэлигтэй үхибүүдые шалгажа һууһан байнабди. Багашуул, ехэшүүлгүй булта һайхан буряад дэгэл, малгайтай, зохидхон гуталнуудтай байна гэжэ хүхилдэбэбди.

Амитхаашын һургуулийн 11-дэхи классай һурагша Баясхалан Базаржапов гран-при шанда хүртэгшэ

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

һайн буряад хэлэтэй Майдар Дымбырлов (Яруунын Эгэтын-Адагай һургуули), гоё хубсаһатай, уран хэлэтэй Барас Дайндаров (Бэшүүрэй аймагай Харлуун), ороной хатар хатарһан ехэ хүгжэмшэ сэдхэлтэй, Шэнэхээнһээ уг гарбалтай, ороной хубсаһатай бишыхан Буянай Юрөөл (Ивалгын һургуули) олондо һайшаагдаба. Тиихэдэ ехэ һайхан хоолойтой, уран шадабаритай Баясхалан Базаржапов (Амитхааша, Агын округ, Забайкалийн хизаар), эндэ сугларагшадые дайнһаа бусаһан тухай уран уншалгаара уярууһан, 8-дахи классай һурагша Дамдин Батуев (Закаменск хото), Этигэлэй хамбын магтаал уншаһан Бадма Балжинмаев (Хэжэнгын дунда һургуули), уһан буряад хэлэтэй, гоёор дууладаг 11-дэхи классай Никита Спицын (Закаменскын дунда һургуули) гэгшэд уран бэлигээрэ олониие урмашуулба, баясуулба.

Тиихэдэ Монголой Соёлой академиин дэргэдэхи гимназида һурадаг Мүнгэнсүх, Улаан-Баатарай 14-дэхи дунда һургуулийн һурагша Сүхбат, Хитадһаа ерэнэн Хүсэл гэжэ нэрэтэй хүбүүд бэлигтэй драма-

тически артистнууд байһанаа, дууша сэдхэлтэй байһанаа эндэ гэршэлээ, талаан бэлигтэ оролдосотойгоор харуулаа. Бэшүүрэйхид энэ жэлдэ конкурсдо эдэбхитэй хабаадаба гэжэ тэмдэглэхээр. Данила Еремченко, Олег Новокрещенных гэгшэд (Бэшүүрэй аймаг) сүг һурадаг нүхэдөө найруулгануудтаа хабаадууһан байна.

ГРАН-ПРИ ШАНДА ХЭН ХҮРТӨӨБ ГЭХЭДЭ...

Эндэ хабаадаһан бүхы үхибүүдтэ нэн түрүүн Михаил Елбонов дипломууды болон дурасхаалта бэлэгүүдые бултандань барюулжа, эдир Будамшуунуудые баярлуулба. Тиигээд урмашуулгын үнэтэ болон мүнгэн шангууд, нэрлэбэл, "Барис" наймаанай байшанһаа сотово телефон, тиихэдэ ондоо эмхинүүдһээ, тусхайтаар өөрынгөө гэр бүлэһөө планшет, плеерүүд, БГУ-һаа болон ВСГАКИ-гай театральна кафедраһаа бэлэгүүд, Россиян арадай артистнууд Михаил Елбонов болон Лариса Егорова гэгшэдһээ мүнгэн бэлэгүүд, бусад үнэтэ зүйлүүд онсо бэлигтэй хүбүүдтэ дамжуулагдаба.

Байгал далайн эрьедэ Елбонотной бүлэ энэ зун этно-лагерь байгууһан. Тэндэ һургаһан хүбүүдын эрхим амжалта энэ жэлэй конкурсдо харуулба гэжэ тэдэнэрэй багшанарын - Михаил Гомбоевич, Олег Дамдинович гэгшэд баяртай тэмдэглэнэ нэн. Энэ этно-лагерьта ошохо түлөөһгүй путевкодо юбилейнэ конкурсдын дүнгөөр Хурамхаанай аймагай Арзгуун нотагай Гааргын һургуулийн һурагша Цырен Бадмаев хүртэбэ.

Харин «Океан» ошохо путевкоор Түнхэнэй Тоорын дунда һургуулийн һурагша Амгалан Янданов шагнагдаа. Тиихэдэ 3-дахи шатын дипломуудта (3-дахи һурунуудта), 2,5 мянган түхэриг мүнгэн шангуудта хүртэһэн Эрхүү могойн Үбэсын һургуулийн Николай Хамгүшкеев, мүн Монголһоо ерэнэн бэлигтэй һурагша Мүнгэнсүх гэгшэд халуунаар угтагдаба. Тэрэшэлэн 2-дохой шатын дипломуудаар, 3,5 мянган түхэриг мүнгэн бэлэгээр Барас Дайндаров (Бэшүүрэй аймаг), мүн Хитадһаа хабаадаһан айл-

шан, тэндэхи эдир Будамшуу гүүлүүлдэг Хүсэл гэжэ нэрэтэй хүбүүн хүртэбэ. Харин тиихэдэ 1-дэхи шатын дипломуудые, 5-5 мянган түхэриг мүнгэн бэлэгээр Монголһоо уригдаһан Сүхбат, мүн Закаменскын һурагша Никита Спицын гэгшэд шагнагдаба. Ялас гэмэ хурса бэлигтэй, һайхан хоолойтой бүхы Агаяа түлөөһэн, Амитхаашын һургуулийн 11-дэхи классай һурагша Баясхалан Базаржапов Гран-при шанда, 15 мянган мүнгэн бэлэгтэ хүртэжэ, нотагаархидаа урмашуулаа. Бэлигтэй багшанартань "Буряад үнэн" газетымнай захил-бэлэгүүд барюулагдаба.

Хоёрдохи үдэрын урдань "Эдир Будамшууда" хабаадажа илаһан бэлигтэй хүбүүд, мэдээжэ мэргэжэлтэ артистнууд - Н.Мүнхзул, Дашима Соктоева-Михайлова, Софья Данзанов, Ринчин Турлаков, бусад артистнууд болон дэмжэгшэ спонсорнууд түгэхсэлэй юбилейнэ Гала-концерттэ хабаадаба, үнэн сэдхэлэйнгээ һайхан амаршалгануудые, гарай бэлэгүүдые "Эдир Будамшуугай" конкурс эмхидхэгшэдэ дамжуулба. Буряадай Правительствын хороной түрүүлэгшэ М.Харитоновһоо мүнгэн дэмжэлгэ ороһон байна. Гүрэнэй Дүүмын депутат М. Слипечугһаа амаршалгын бэшэг баһал мүнгэн дэмжэлгэтэйгээр үгтөө.

"Үхибүүдэй бэлиг талаан үргэдэг конкурсыемнай нёдондо, мүнөө жэлдэһе түрэл Соёлоймнай министрствын дэмжээгүй байһаниинь голхормоор байна. Саашадаа дэмжэхэ бээ гэжэ найдагдана. Наһанаймни нүхэр Галина Дабмаевна, Андрей хүбүүмни нилээд намайгаа конкурсымни үедэ дэмжэнэл даа. Түрэлһөө түрэл болоһон һуралсалай болон эрдэм ухаанай министрствэдэ, бусад дэмжэгшэдтээ, спонсорнуудтаа үнэн зүрхэнэйнгөө баяр хүргэнэб. Бэлигтэй һурагшадые дэмжэхэ ажал хэрэгээ мүнөө дээрээ дүрөө дээрээ байгаа хадаа саашань үргэлжэлүүлхэ һанаа хүсэлтэйб", - гэжэ Россиян арадай артист Михаил Елбонов хэлээд, Гала-концерттэ түгэхсэлдэ сууга Будамшуугайнгаа дуу омог доруунаар, этигэл найдалтайгаар дуулана нэн...
Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ФОТОКОНКУРС "СЕЛФИ ПО-БУРЯТСКИ"

Евгения Балтатарова, сайтын редактор, «Номер один» газетын журналист.